

Livsstil er ikke problemet

*En pragmadialektisk analyse av offentlig
norsk klimadebatt*

Martin Thaulow

Masterioppgave i retorikk og språklig kommunikasjon
Institutt for lingvistiske og nordiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

14.05.2014

Livsstil er ikke problemet

En argumentasjonsanalyse

© Martin Thaulow

2014

Livsstil er ikke problemet

Martin Thaulow

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Trykk 24/Copy co AS

Sammendrag

Denne oppgaven er en pragmadialektisk argumentasjonsanalyse som tar for seg fire debattinnlegg om demokratiets evne til å håndtere klimakrisen, hentet fra morgenbladets debattseksjon. BI-professor Jørgen Randers og biologiprofessor ved UiO, Dag Olav Hessen, står for ett innlegg hver, mens miljøpolitisk talsmann for Høyre, Nikolai Astrup, står for de to andre.

Interessen min for argumentasjon har ledet meg til pragmadialektikken, og et ønske om å skrive en oppgave som vil være relevant også i fremtiden ledet meg til klimadebatten – en debatt vi kommer til å ha så lenge det er global oppvarming. Jeg foretar en deskriptiv analyse av debattinnleggene, der jeg kartlegger argumentene og viser hvordan de forholder seg til hverandre. Deretter gjennomfører jeg en normativ analyse som peker på trekk som er forenelige med reglene for en kritisk diskusjon, slik de beskrives av Amsterdamskolens grunnleggere, Frans H. van Eemeren og Rob Grootendorst.

Jeg vil se hvordan deltagerne argumenterer for sine standpunkt, med spesielt fokus på de tilfellene der de argumenterer på en måte som ikke er hensiktsmessig for å oppnå en resolusjon av konflikten.

Foruten å analysere de forskjellige posisjonene som inntas til det klimapolitiske spørsmålet, vil oppgaven vise at balansegangen mellom klimahensyn på den ene siden, og velstandsutvikling på den andre, er en utfordring som kan føre til svært subtile brudd med diskusjonsreglene.

Forøvrig er det gjort lite forskning på klimadebattens retorikk fra et argumentanalytisk perspektiv, og jeg forventer at feltet kommer til å vokse i takt med at behovet for å få implementert klimatiltak øker.

Forord

Jeg vil først og fremst takke Johan Tønnesson for utmerket veiledning. Med en perfekt cocktail av kritikk, rosende ord, gode råd, oppmuntring, strenge innleveringsfrister og imponerende grammatisk flisespikkeri har han vært en umistelig ressurs for meg gjennom hele skriveprosessen.

En stor takk også til min kjæreste, Anette Maria Kaarud, som hadde en sveiseblind og fullstendig ubegrunnet tro på at alt kom til å gå bra, selv når det så som mørkest ut. Hun fylte også en essensiell rolle som vaktbikkje når jeg prøvde å spore av til andre ting.

Jeg vil også rette en takk til Jan Svennevig for nyttige innspill og kritiske spørsmål når jeg arbeidet med å finne metode og materiale til oppgaven.

En stor takk går også til Eivind Freng Dale for å ha gidde å lest gjennom de tidlige utkastene til oppgaven. Takk for din tid, dine nyttige tilbakemeldinger, og din herlige sarkasme.

Kjell Lars Berge fortjener også en takk for sin smittsomme entusiasme og et engasjement for sine studenter som aldri har sviktet.

I tillegg vil jeg takke mine foreldre og to brødre for å ha vært lydfeller når jeg har hatt behov for å snakke om oppgaven min.

Og, selvfølgelig, takk til Peter Tryggstad for usaklige kaffepauser mellom slagene.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tidligere forskning og metodologiske valg.....	3
2	Metode og Teori.....	5
2.1	Hva er argumentasjon?	5
2.2	Faghistorie	6
2.2.1	Retorikk.....	6
2.2.2	Logikk	10
2.2.3	Argumentasjonsanalyse.....	12
2.3	Pragmadialektikkens byggestener	13
2.3.1	Toulmins syllogismer	13
2.3.2	Språkhandlinger	16
2.3.3	Grices maksimer.....	19
2.4	Pragmadialektikk	21
2.4.1	Feilslutninger og ti regler for en kritisk diskusjon	21
2.4.2	Disputt-typer.....	24
2.4.3	Argumentasjonsstrukturer	26
2.4.4	Om pragmadialektisk metode.....	29
2.4.5	Argumentasjonsstadier	33
2.4.6	Argumentasjonsskjemaer	34
3	Saksforholdet.....	36
3.1	Særtrekk ved materialet	40
4	Analyse.....	41
4.1	Jørgen Randers: “Kortsiktighetens tyranni: Hva kan gjøres?”	43
4.1.1	Deskriptiv analyse	46
4.1.2	Normativ analyse.....	49
4.2	Nikolai Astrup: Grønn vekst er mulig	52
4.2.1	Deskriptiv analyse	58
4.2.2	Normativ analyse.....	60
4.3	Dag O. Hessen: Farlig Feil	62
4.3.1	Deskriptiv analyse	65
4.3.2	Normativ analyse.....	68

4.4	Nikolai Astrup: Hessens farlige feil	69
4.4.1	Deskriptiv analyse	71
4.4.2	Normativ analyse.....	73
4.5	Resultater og oppsummering	78
5	Konklusjon	80
	Litteraturliste	83
Figur 2.1	11
Figur 2.2	12
Figur 2.3	14
Figur 2.4	15
Figur 2.5	26
Figur 2.6	27
Figur 2.7	28
Figur 2.8	29
Figur 3.1	37
Figur 3.2	38
Figur 4.1	42
Figur 4.2	48
Figur 4.3	51
Figur 4.4	59
Figur 4.5	67
Figur 4.6	73

1 Innledning

Etter fjorårets stortingsvalg hadde Miljøpartiet De Grønne for første gang fått en representant inn på stortinget. Noen tok dette som en seier for miljøbevegelsen, men det ble også påpekt at et fåtall av disse stemmene hadde kommet fra de større partiene – MDG's seier hadde hovedsakelig gått på bekostning av andre miljøbevisste partier, hovedsakelig SV. Selv kan jeg huske at jeg stilte meg spørsmålet om hvorvidt det er nødvendig med et parti dedikert til klimasaker, og i så fall hvorfor? MDG er det største blant enkeltsakspartiene, og årsakene til dette vil jeg forsøke å belyse med denne oppgaven.

Det kan være en utfordring for politikere å prioritere klimatiltak; de velgerne som har mest å vinne på dem er ikke født ennå, og ofte vil dagens velgere – de som faktisk stemmer – bli nødt til å betale for tiltakene. Hvis valget står mellom å prioritere en upopulær og dyr vindmølleutbygging på den ene siden, og bedre veier på den andre, kan det være forståelig om de folkevalgte begynner å se seg om etter argumenter for å velge sistnevnte.

Klimadebattens landskap har endret seg de siste årene. Tidligere møtte miljøbevegelsen motstand fra såkalte klimaskeptikere, som mente global oppvarming var en myte. Disse skeptikerne ble avløst av nye skeptikere, som mente at selv om kloden ble varmere, så var ikke menneskelig aktivitet nødvendigvis årsaken. Skeptikerne er nå i ferd med å bli ekskludert fra debatten (Solheim, Jødal & Humlum, 2013), som nå gir inntrykk av å være splittet mellom forskere og organisasjoner som advarer om uungåelig miljøkatastrofe på den ene siden, og nølende politikere på den andre. Samtidig har også debattens karakter endret seg. Den gamle miljødebatten kunne vinnes med harde fakta, dagens miljøkamp er politisk, og vinnes med oppslutning. Spørsmålet er ikke lenger om det skal gjennomføres klimatiltak, nå handler det om hvilke, hvor snart og hvor mange.

Denne oppgaven finner sitt utgangspunkt i et ønske om å forsøke å bidra til forskningen på klimadebattens retorikk. Til dette formålet har jeg funnet en utveksling fra Morgenbladets debattspalter i 2012, der tre aktører på hver sin side av debatten debatterer det demokratiske systemets evne til å møte klimatrusselen. Ingen av deltagerne er skeptikere, og alle er enige om at faren for katastrofal oppvarming er høyst reell. Innenfor disse rammene vil det likevel forhandles om hvor mange ressurser som burde gå til klimapolitikk. Det råder ekte usikkerhet når det kommer til hvor dyrkjøpt klimafrelse må være.

Denne oppgaven vil ta for seg to aspekter av debattantenes innspill, følgelig er også problemstillingen min todelt:

På den ene siden vil det vises *deskriptivt* hva deltagerne i debatten forsøker å argumentere for og hvordan de argumenterer for sitt synspunkt.

Deretter vil jeg fra et *normativt* perspektiv peke på trekk som hindrer eller legger til rette for en effektiv resolusjon av disputten, med bakgrunn i en ideell standard for en kritisk diskusjon.

Målet mitt er at du som leser denne oppgaven vil bli kjent med noen av de vedvarende uenighetene som befolker den offentlige klimadebatten i Norge, hvordan debattantene håndterer dem, og noen av styrkene og svakhetene i de forskjellige argumentene de benytter seg av. Det kan sikkert skrives en hel bok bare om de fire tekstene jeg har valgt ut, og den norske klimadebatten i sin helhet er materiale nok til et helt bibliotek, men alle monner drar, og språklig forskning på klimadebatten er viktig.

Som jeg vil påpeke i neste kapittel, har språkvitenskapene (i likhet med humaniora og samfunnsvitenskap generelt) kommet sent til klimadebatten (Malone, 2009: s. 22). Jeg forventer imidlertid å se flere bidrag fra denne kanten i årene som kommer. Når klimakrisen blir en politisk sak, trenger vi svar på nye spørsmål: Hvilke tiltak er best? Hvordan skal vi implementere dem? Og ikke minst: Hvordan skal vi håndtere den kompliserte debatten som oppstår når politikere, velgere, næringsliv, vitenskapsfolk og interesseorganisasjoner forsøker å enes om den myriaden av små og store beslutninger som må gjøres i forsøket på å bekjempe global oppvarming?

Den empiriske siden av debatten er i ferd med å bli vunnet, nå venter en utfordring som kanskje er større: Vi må bli enige.

1.1 Tidligere forskning og metodologiske valg

Som nevnt har det ikke vært en enkel oppgave å finne forskning med likhetstrekk til mitt eget foretagende. En titt på argumentasjonsanalytiske forskningsjournaler og tidsskrift kan gi inntrykk av at folk sitter og analyserer alt mellom himmel og jord, men jeg har ikke funnet en eneste studie som benytter pragmadialektisk metode for å analysere klimadebatten. Jeg må altså trække opp min egen sti, til en viss grad. Jeg skal kort beskrive tre av mine nærmeste teoretiske (og tematiske) naboer, og kort gjøre rede for likheter og forskjeller med mitt eget prosjekt. Dette vil være bakteppe for en drøftning av mine egne metodologiske valg.

Jeg har funnet en masteroppgave i statsvitenskap som tar utgangspunkt i argumentanalyse, spesifikt Toulmin, for å analysere den politiske debatten om klimaendringer (Falnes, 2008). Selv om dette antageligvis er den teksten jeg har funnet som ligger tettest på min egen problemstilling, er det flere forskjeller enn likheter. Falnes skriver fra et statsvitenskapelig perspektiv, og fokus rettes like mye mot debattens effekt som på måtene den føres på. Debatten han analyserer er også bredere; den foregår i hovedsak mellom klimabevisste politikere fra et bredt politisk spektrum, og de (nå) nesten fraværende klimaskeptikere jeg snakket om i forrige kapittel, hovedsakelig fra FrP.

En type forskning det er gjort mer av er diskursanalyser som fokuserer på polyfoni og flerstemmighet, makt, narrativ og makro- og mikrostrukturer i tekster som er en del av den større klimadiskursen (se f.eks Fløttum: 2008). Diskursanalysen er et svært fleksibelt metodologisk apparat, der forskeren står relativt fritt til å dra inn de redskapene han trenger etter behov, for eksempel pragmadialektikk eller toulminskjemaer (se 2.3.1). Man kan si at argumentanalyse *er* diskursanalyse, men diskursanalyse er så mye mer enn argumentanalyse. Så selv om det ikke er noen motsetning mellom diskursanalysen og min egen metode, vil ikke aspektene jeg nevnte i begynnelsen av avsnittet få mye fokus i min analyse.

Til sist har Elizabeth Malone skrevet boken *debating climate change : pathways through argument to agreement*, der hun forsøker å kartlegge klimadebatten både lokalt og globalt (Malone, 2009). Boken har vært en verdifull inngangsportal til klimakrisen generelt, og den gir en god oversikt over klimadebattens problematikk og de mange stemmene som tar del i den. Metodologisk har det imidlertid vært lite å hente her, ettersom Malones analyser i langt

større grad forholder seg til argumentenes faktagrunnlag, på bekostning av de aspektene ved debatten som er skissert i problemstillingen min.

Jeg har andre ambisjoner enn mine tre naboer. Jeg vil se på et utsnitt av en liten del av norsk klimadebatt, og ta i bruk metoder som kun i begrenset grad tillater meg å knytte eventuelle funn til en bredere samfunnskontekst. Jeg har som mål å foreta en analyse som fanger både det logiske og det kommunikative aspektet ved argumentasjonen, og jeg vil uttale meg på normativt grunnlag om deltagernes strategier, og hvordan de bidrar til å bringe diskusjonen fremover.

Valget mitt av materiale stammer fra et ønske om å finne et analyseobjekt der analysen har muligheter for å være relevant for fremtiden. Den delen av offentlig klimadebatt som handler om implementering av politikk er – i tillegg til å være understudert – metodologisk interessant. Den ikke er like temperamentsfull og retorisk ladet som den “gamle” debatten mellom klimaskeptikere og klimaforkjempere, men til gjengjeld er den rikere på nyanser og subtil manøvrering. I tillegg er den seigere; det er en debatt vi vil ha så lenge global oppvarming er et problem.

Metodevalget mitt er motivert av et ønske om å kunne vurdere argumenter isolert, uten å gi slipp på det kommunikative aspektet. Pragmadialektikken bringer også et velkomment element inn i analysen i form av et rammeverk for normativ vurdering av argumentasjon. Ved å definere et overordnet mål for argumentasjon kan man fange elementer ved teksten som ellers ville forblitt skjult, og man kommer ett lite skritt nærmere å besvare *hvordan*-spørsmålene jeg nevnte i slutten av problemstillingen min.

2 Metode og Teori

I de kommende kapitlene vil jeg redegjøre for argumentasjonsanalysens faghistorie, som vil inkludere en nærmere titt på retorikk og dialektikk slik det ble forklart og praktisert i antikken. Deretter vil pragmadialektikkens teoretiske grunnlag og metodikk beskrives i detalj. Sammenfatningen av pragmadialektisk metode vil representere min egen forståelse av rammeverket som er foreslått av van Eemeren & Grootendorst, grunnleggerne av fagfeltet. Pragmadialektikken bygger på innsikter fra flere ulike fagfelt og tradisjoner. Den er nært knyttet til samhandlingsorienterte perspektiver på kommunikasjon, men går forbi det deskriptive og forsøker å gi en komplett redegjørelse for hva som er “god” argumentasjon.

Før jeg dykker ned i faghistorien vil jeg definere noen begreper.

2.1 Hva er argumentasjon?

Argumentation is a verbal, social, and rational activity aimed at convincing a reasonable critic of the acceptability of a standpoint by putting forward a constellation of propositions justifying or refuting the proposition expressed in the standpoint.

A Systematic Theory of Argumentation – The pragma-dialectical approach

(van Eemeren & Grootendorst, 2004, s. 1)

Som definisjonen over antyder er argumentasjon en handling som ikke lett lar seg summere opp med synonymer. Argumentasjon er både en aktivitet (“la meg begynne argumentasjonen”) og et produkt (“dette er dårlig argumentasjon”), og kan ha forskjellige hensikter. Vi kan argumentere for å finne frem til sannheten, for å bli enige, få noen til å gjøre noe, eller for å imponere tilskuere, vinne eller få viljen vår – eller ha flere motiver på én gang. Der argumentasjon forekommer er det alltid uenighet, eller i det minste forespeiles muligheten for uenighet eller tvil rundt et standpunkt. Dersom alle tenkelige parter er fullstendig enige, vil det å diskutere være grunn- og formålsløst. Irrasjonelt.

Uenigheter kan formuleres som proposisjoner, som man inntar et (positivt eller negativt) standpunkt til. Berettigelsen av et inntatt standpunkt kan i sin tur formuleres som proposisjoner, og er det vi kaller *argumenter* (van Eemeren & Grootendorst, 1992: s. 13-14,

se også 2.4.4). Disse argumentene kan få en respons i form av tvil eller motargumenter, og uavhengig av hvorvidt argumentene får tilsvaret vil jeg referere til denne sosiale aktiviteten som en *disputt*. Ordet benevner alle situasjoner der man forsøker å løse uenigheter verbalt.

Målet med en disputt kan være *resolusjon*, altså å nå enighet, men ikke nødvendigvis. Ofte vil partene i en disputt være uvillige til å endre standpunkt på bakgrunn av de fremsatte argumentene, og man avslutter da utvekslingen på annet vis. I tilfeller der disputten avsluttes uten full enighet, har partene nådd et *forlik* (van Eemeren & Grootendorst, 1992: s. 34-36). Ikke alle disputer kan sies å handle om resolusjonssøking. Debatter for underholdning eller sport kan til og med ha eksplisitte regler som avråder resolusjon. Likevel vil alle disputer ha noen av de samme grunnleggende spillereglene. For eksempel vil det alltid være dårlig skikk å si “ingenting kan få meg til å endre mening”, selv om det er aldri så tydelig at dette er tilfelle. Man kan derfor omtale disputer som et «resolusjonsspill» (van Eemeren, 2010: s. 42).

2.2 Faghistorie

Pragmadialektikken er et sammensatt fagfelt, med flere teorier som strekker seg tilbake til antikken. Man kommer ikke utenom Aristoteles når man skriver en oppgave om argumentasjon, så i de følgende kapitlene vil jeg gjennomgå tre fagfelt som er spesielt relevante for denne oppgaven: Logikken, retorikken og argumentasjonsanalysen.

2.2.1 Retorikk

Retorikken stammer tilbake til antikken, og etableringen av demokratiet i Athen. Med fordeling og utjevning av makt fulgte et behov for å kunne tale overbevisende, et behov som omreisende retorikklærere, kalt “sofister”, benyttet seg av. Platon foraktet sofistene og retorikken de lærte bort, og mente det de drev med var overfladisk, umoralsk og fordømmende (Martin, 2014: s. 19).

Til forskjell fra sin mentor var Aristoteles nokså positivt innstilt til retorikk. Han definerte retorikk som «evnen til i enhver sak å se hvilke muligheter vi har til å overtale» (Retorikk, 1355b). Det kan av og til være vanskelig å forstå hva Aristoteles virkelig mener, og verkene hans, som er sammenfatninger skrevet av hans studenter, er av og til rotete og selvmotsigende

(Kock, 2008: s. 70). Likevel har hans beskrivelser av retorikk overlevd tidens tann, og mange av begrepene og teoriene han lanserte brukes fortsatt.

Jeg skal nå gå gjennom noen av de viktigste begrepene fra den klassiske retorikken. Gjennomgangen blir nødvendigvis litt knapp, ettersom det er mange andre teorier å gjøre rede for før jeg kan begynne på analysen. Aristoteles mente at mulighetene til overtalelse manifesterer seg i tre *overtalelsmidler*, tre faktorer som påvirker mottagernes holdninger til saksforholdet.

Først blant disse er *etos*, talerens troverdighet. Publikum vil være mer medgjørilige dersom de lytter til en person som de liker, de kan “lyste” etter å overbevises. Ifølge Aristoteles var talerens karakter av avgjørende betydning for publikums velvillighet, og spesielt i saksforhold der sikker kunnskap var utilgjengelig (Aristoteles, 2006: s. 28). Etos er også viktig i vitenskap. En taler eller skribent som kan vise til god kunnskap om et saksforhold, i kraft av lang erfaring eller en doktorgrad, vil med rette ha mer vekt bak sine ord innenfor dette temaet, gitt at vedkommende antas å være en ærlig og moralsk person (Leeman, A. D., 1990: 13-14). Dette systemet av tillit er essensielt for tverrfaglige forskningsmiljøer, slik som klimaforskningen, der den enkelte forsker ikke kan ha full oversikt utenfor sitt eget fagfelt og er henvist til å stole på andres ekspertise og redelighet.

Det neste overtalelsmiddelet, *logos*, handler om selve argumentene og deres iboende overbevisningskraft. En sak vil ofte kunne argumenteres for på forskjellige måter, og det er viktig å finne de argumentene som vil ha størst appell hos det aktuelle publikummet. En henvisning til Marx eller Trotsky vil kanskje ikke være riktig strategi for å overbevise en republikaner, sitater fra bibelen vil ikke nødvendigvis veie så tungt for en ateist, osv.

Til sist kommer *patos*, publikums emosjoner. Sterke følelser kan motivere til handling og herde overbevisninger, men de kan også lukke tilhørernes sinn og gjøre dem umottagelige for argumentasjon og apeller til fornuft. Ifølge Aristoteles var tilhørernes tilstand viktig for hvorvidt de kunne overbevises, sinte tilhørere vil ha vanskeligere for å endre mening enn de som er glade (Aristoteles, 2006: s. 35-36).

Aristoteles mente også at retoriske taler kan deles opp i tre genre, som svarer til de tre målsetningene som en retorisk tale kan ha. Den *forensiske* tale kan også kalles for en rettstale. Den handler om hva som har skjedd i fortiden, og hva som er riktig eller feil – den er altså

faktaorientert. Den *deliberative* talen kalles ofte for den rådgivende talen, og handler om fremtiden. Målet er å overbevise tilhørerne om hva som er gagnlig eller skadelig, den handler om sannsynligheter. Til sist handler den *epideiktiske* talen om nåtiden, der man roser eller kritiserer noen eller noe. I epideiktiske taler ville man ofte likevel trekke inn fortid og fremtid (Aristoteles, 2006: s. 35-36).

Antikkens Hellas var fortsatt en muntlig kultur, til tross for rikdommen av skriftlige kilder. Talegenrene var også tenkt for muntlige situasjoner, så det kan være en utfordring å få de til å passe med moderne argumentasjonsstudier. Tekstene jeg skal analysere i denne oppgaven er forensiske i den forstand at de stiller seg til doms over fortiden, de er deliberative ettersom de handler om hva som er den beste fremtidige handlingen, og de er epideiktiske når debattantene kritiserer hverandre for ting de har sagt og gjort. Talegenrene er likevel relevante, blant annet på grunn av det de forteller oss om ytrernes hensikter.

Jeg vil i denne oppgaven forholde meg til en definisjon av retorikk som følger Van Eemeren og Grootendorst (2004: s. 47), der man skiller dialektikk og retorikk basert på mottagerens rolle: Dialektikken fordrer et publikum som er aktivt og deltagende, mens retorikken ser publikum som passivt, et objekt for overtalelse. Dette skillet korresponderer til en viss grad med et skille basert på overtalelsesmidlene, der retorikk blir en arena for pathos og ethos, mens logos er dialektikkens territorium.

Christian Kock (2008: s. 65) har problemer med denne inndelingen, og hevder at retorikkens definerende trekk alltid har vært basert på hvilket tema som er oppe til dispuTT, hva som er hensikten med argumentasjonen. I følge Kock har retorikkens område alltid vært argumentasjon om valg av (politiske) beslutninger, bundet til øyeblikkets omstendigheter. Dette synet fortrenger dialektikken til vitenskapelige og filosofiske uenigheter, abstrakte problemstillinger som ikke er direkte knyttet til handling. Jeg er ikke så sikker på om dette nødvendigvis er en forskjell som gjør så stor forskjell, ettersom mål og middel har en tendens til å følge hverandre nokså parallelt i disse tilfellene: Valg er som regel forbundet med usikkerhet og egeninteresse, som gir rom for retorikk, mens pathos og ethos gjerne blir overflødige i faktaorienterte disputer. Dessuten er jeg usikker på om opprettelsen av et så strengt skille mellom disse perspektivene er vel motivert.

Siden konsekvensene av Kocks definisjon er at den deliberative genren, som handler om fremtidig politisk handling, ikke vil kunne analyseres tilfredsstillende innenfor rammene av pragmadialektisk metode, må synet hans kommenteres kort.

Kocks artikkel har en kritisk innstilling til flere grener av argumentasjonsteori. Han skriver:

It is crucial to realize that in argumentation about actions, such as political debates, the issue cannot necessarily be dialectically or philosophically resolved. About some issues arguers may legitimately entertain, and uphold, divergent standpoints.

(Kock, 2008: s. 66)

Og har luftet lignende argumenter tidligere:

[Political debate] is about proposals for action, not about propositions that may have a truth value; there may be good arguments on both sides

(Kock, 2007: 233)

La meg først si at dette ikke er riktig sted å gjennomgå Kocks argumenter i detalj, og jeg har ingen ambisjoner om å motbevise hans påstander. Jeg vil nøye meg med å komme med noen kritiske kommentarer, og forsøke å vise at kritikken ikke trenger å by på problemer for analysen.

Det kan se ut som at Kock vil forminske logikkens rolle i deliberativ argumentasjon, og at han forsøker å gjøre dette ved å peke på vanskelighetene (om ikke umuligheten) i å veie verdihensyn opp mot hverandre (Kock, 2008: 75-76). Dette bygger på den gamle dikotomien mellom verdier og fakta, kjent fra etikken og via Humes – ofte misforståtte – er/bør distinksjon (Tweyman, 1995: 488-489). Det er ikke anledning her til å ta for seg et av etikkens mest omdiskuterte konsepter, så jeg nøyer meg med å si at Kock ikke kan ta denne distinksjonen for gitt – noe det ser ut til at han gjør.

Dette får ekstra betydning av at Kock ikke noen steder peker på spesifikke tilfeller der pragmadialektisk metode kommer til kort i møte med deliberativ diskurs. Kocks kritikk er i all hovedsak epistemologisk, og denne typen kritikk kan rettes (og har blitt rettet) mot de fleste metoder og teorier, uten at dette stopper forskere fra å gjøre jobben sin. Teorier, fagfelt og metoder vurderes best ut fra sine resultater (Silverman, 2006: s. 7).

2.2.2 Logikk

Læren om hva som gjør en slutning god eller gyldig, kalles i moderne tid logikk. De gamle grekerne snakket i stedet om *dialektikk*, som var en mer omfattende og mindre teknisk vitenskap enn dagens logikk (Ross, 1995: s. 21). Begrepet ble popularisert via de sokratiske dialogene, der det brukes for å beskrive den sokratiske diskusjonsteknikken der man begynner med motstanderens tese, og bruker videre utspørring for å lokke frem en selvmotsigelse eller en absurd påstand (van Eemeren & Grootendorst, 2004: s. 43, fotnote). Den generelle teknikken er også kjent som *reductio ad absurdum*, en strategi som har vist seg svært nyttig for å avsløre et argument eller en idé som uholdbart. Filosofi, og vitenskap generelt, har hatt god nytte av dette verktøyet gjennom historien (Dennett, 2013: s.5). Så selv om platon ikke hadde noen befatning med det vi i dag kaller logikk – en umulighet ettersom Aristoteles ikke hadde etablert feltet enda, så har hans bidrag til filosofisk (eller uformell) logikk vært av stor betydning.

Aristoteles' logiske verker regnes som historiens første forsøk på å blottlegge de sentrale strukturene som kjennetegner alle resonnementer, uavhengig av fagfelt (Smith, 1995: s. 27-28). Aristoteles delte argumenter inn i forskjellige typer og genre: *Syllogismen* definerte han som en formell oppstilling av argumenter, der to premisser brukes for å rettferdiggjøre en konklusjon (se figur 2.1). *Entymemet* ble beskrevet som en syllogisme der et premiss eller konklusjonen mangler, og som er formen syllogismen gjerne tar i dagligdags argumentasjon og retorikk. Syllogismen hørte ifølge Aristoteles til den logiske (eller det vi i dag vil kalle den vitenskapelige) sfære, mens entymemet var et retorisk redskap, egnet til mer dagligdagse situasjoner (Retorikk, 1356b).

Aristoteles skilte også mellom to forskjellige logiske slutningsformer. Slutningene i figur 2.1 er eksempler på det som kalles *deduksjon*, å foreta slutninger fra det generelle til det spesifikke.. Den andre slutningsformen, *Induksjon* (som innen retorikk ble kalt eksempel (Retorikk, 1365b)), er gjerne beskrevet som å foreta slutninger fra spesifikke tilfeller til generelle regler. Induksjon har blitt problematisert av blant andre David Hume, som med sitt berømte “induksjonsproblem” hevdet at vi aldri kunne observere nok enkelttilfeller til å postulere en sikker regel, og at bare deduksjon kunne føre til sikker kunnskap (Sion, 2008: s. 10). På den andre siden sier Aristoteles i *posterior analytics* (2:19) at vitenskapens grunnleggende premisser bare kan nås ved induksjon, så man kan si at begge slutningsformene er nødvendige og nyttige måter å resonnere på.

Logikk kan være vanskelig å definere klart i dagens spesialiserte akademiske verden, det finnes mange syn på hva logikk er. Det de forskjellige tilnærmingene deler er at de handler om slutninger, og hva som skiller gode slutninger fra dårlige (Hintikka & Sandu, 2006: s. 13). For 100 år siden var det den formelle logikken som regjerte. Innenfor denne disiplinen erstattes dagligtale med formler og symboler for å unngå tvetydigheter, og argumenter får en universell karakter, løsrevet fra enhver kontekst. Man fokuserer på hva en slutning *er* i en absolutt forstand.

De siste tiårene har det dukket opp tilnærminger til logikk som kaller seg *uformelle*, et felt som ofte likestilles med argumentasjonsanalyse og andre normative tilnærminger til argumentasjon (van Eemeren, 2008: s. 117). Representantene for denne retningen mener at den formelle logikken er for løsrevet fra det virkelige liv, og at logikken må kombineres med innsikter fra mer empiriske fagfelt for å gi en tilfredsstillende beskrivelse av argumentasjon. Fra dette perspektivet får logikken et mer pragmatisk tilsnitt (se 2.3), der slutningsreglene klassifiseres ut fra sin funksjon i spesifikke situasjoner. En av fordelene med denne tilnærmingen er at den klarer å forklare noen av de klassiske feilslutningene som ikke kan beskrives i den formelle logikkens matematiske språk. Se for eksempel på figur 2.1, der en vanlig deduktiv syllogisme blir gitt språklig uttrykk i to forskjellige eksempler.

	Formell slutning	Eksempel 1	Eksempel 2
Premiss 1:	Alle <i>a</i> er <i>b</i>	Alle mennesker er dødelige	Alle mennesker er filosofer
Premiss 2:	Alle <i>c</i> er <i>a</i>	Alle filosofer er mennesker	Alle spedbarn er mennesker
Konklusjon:	Alle <i>c</i> er <i>b</i>	Alle filosofer er dødelige	Alle spedbarn er filosofer

Figur 2.1

Den formelle slutningen er en gyldig deduktiv syllogisme, som under de fleste definisjoner vil si at sannheten i premissene med nødvendighet overføres til konklusjonen. Merk at denne definisjonen er nøytral med hensyn til premissenes sannsynlighet. Direkte usanne premisser kan dermed føre til en usann konklusjon, uten at dette gjør argumentet ugyldig. Andre ganger kan slutninger være så tvetydige at det blir vanskelig å si om konklusjon og premisser er sanne eller usanne, slik vi ser i eksempel 2 (over). Her er det ikke åpenbart om noen av premissene nødvendigvis er usanne; det er avhengig av hvordan man vil definere begrepene som brukes. Her kan «filosofer» også byttes ut med «elektroingeniører» eller «kaffedrikkere», og resultatet blir en fullstendig usann, men fortsatt gyldig syllogisme.

	Formell slutning	Eksempel
Premiss 1:	Noen a er b	Noen mennesker er smarte
Premiss 2:	Alle c er a	Alle filosofer er mennesker
Konklusjon:	Noen c er b	Noen filosofer er smarte

Figur 2.2

Fra et formelt logisk perspektiv er ikke slutninger sanne eller usanne, de er bare gyldige eller ugyldige, på samme måte som i matematikken. Figur 2.2 er et ugyldig argument, så premissene garanterer ingen overføring av sannsynlighet til konklusjonen. Selv om alle filosofer er mennesker, trenger ikke kategoriene «filosof» og «smart» å være overlappende. Konklusjonen vil under alle fornuftige definisjoner være sann, men dette har ingenting med argumentet å gjøre. Fra et analytisk perspektiv vil det anses som et ugyldig *resonnement*.

2.2.3 Argumentasjonsanalyse

Argumentanalysen er en symbiose av dialektikk – dermed også moderne logikk – og retorikk, og tiltrekker seg både logikere som vil studere mer virkelighetsnær argumentasjon og forskere fra mer deskriptive tradisjoner som søker normative utgangspunkt for sine egne argumentasjonsanalyser.

Aristoteles var en pioner innenfor systematiske studier av argumentasjon. Selv om det i ettertid har kommet nye redskaper og teorier, så er det en særegenhet med argumentasjonsstudier at de aller tidligste filosofene er av langt mer enn bare faghistorisk interesse. Kjennskap til det aristoteliske rammeverket er en forutsetning for å foreta en god analyse. Mange av de sentrale begrepene som først ble introdusert for 2000 år siden er høyst relevante i dag.

Retorikken fokuserer på den konkurranseorienterte siden av en disput: Hensikten med argumentasjon er å overbevise sitt publikum om at det en sier er sant. Målet er å vinne. Dette er selvfølgelig ikke uforenelig med å finne frem til sannheten, de to aspektene er ikke gjensidig utelukkende (van Eemeren & Houtlosser, 1999: s. 481). Selv om det finnes elementer av begge målsetninger i de fleste disputer, vil jeg videre i oppgaven kalle de med sterke retoriske elementer for debatter, mens mer dialektisk fargede disputer kaller jeg diskusjoner – noe som reflekteres i ordenes betydning i dagligtalen.

Argumentasjonsanalysen, sammen med retorikken for øvrig, ble skjøvet til side etter Descartes og opplysningstiden. Tvetydigheter ble sett på som vitenskapelige blindveier, og fokus ble rettet mot universelle temaer som lettere kunne diskuteres utenfor sin kontekst (Toulmin, 1990: s. 4-7). 1920-tallets positivismebevegelse, med sin interesse for språk og logikk, satte i gang en diskusjon om språk og argumentasjon som etterhvert skulle føre til en renessanse for den systematiske forskningen på dagligdags argumentasjon som Aristoteles startet, men feltet opplevde ikke store teoretiske frekssritt før på 1950-tallet (van Eemeren & Grootendorst, 2004: s. 44-46).

2.3 Pragmadialektikkens byggestener

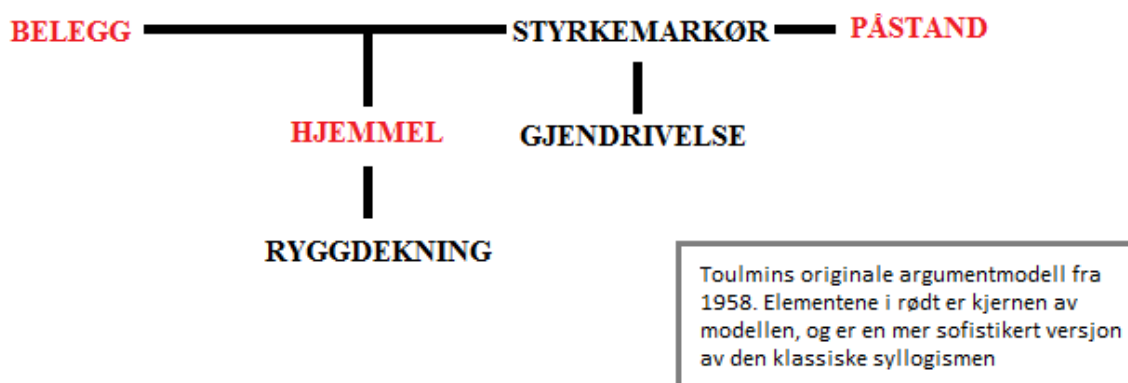
Flere teorier og fagtradisjoner spiller en viktig rolle i pragmadialektikkens teori og metode. I de følgende kapitlene vil jeg gjennomgå noen sentrale bidrag til språkvitenskapene og argumentasjonsanalysen i det 20. århundre, og beskrive hvordan de vil bli brukt i analysen min.

2.3.1 Toulmins syllogismer

I 1958 ble «*La Nouvelle Rhétorique*» av Chaïm Perelman og Lucie Olbrechts-Tyteca, en bok som for mange markerer gjenfødselen av den klassiske retorikken, utgitt. Samme år utga Stephen Toulmin «*The Uses of Argument*», et tentativt forsøk på å utforme en uformell tilnærming til logikk. Begge disse verkene var forsøk på å blåse liv i den systematiske forskningen på argumenter slik de forekommer i det virkelige liv. Disse bøkene er også de fremste inspiratorene bak utviklingen av pragmadialektikken (van Eemeren & Grootendorst, 2004: s. 45-46).

La nouvelle Rhétorique rettet seg tydelig mot retorikken, og vil ikke motta en nærmere behandling her. Toulmins hensikt var å kritisere datidens logikk, og utforme et alternativ til de klassiske syllogismene på bakgrunn av en abstraksjon av rettsprosedyrer. Ved å ta utgangspunkt i en implisitt “fornuftens domstol” utarbeidet han det jeg fra nå av vil referere til som *toulminskjemaer*. Som mer finmaskede rekonstruksjoner av praktisk argumentasjon er disse skjemaene metodologisk relevante for den kommende analysen.

Van Eemeren (2004: s. 47) hevder at Toulmins vinkling er retorisk, som etter Amsterdamskolens definisjon vil si ikke-dialektisk – det fordres et passivt publikum. Teoriene hans er likevel velegnede for å foreta en nyansert analyse av enkeltargumenter, som er et nyttig supplement til rekonstruksjonen som må gjøres forut for en normativ evaluering av argumentene. Toulmin mente den klassiske syllogismen ikke var tilstrekkelig nyansert for å fange argumentasjon slik den forekommer i den virkelige verden. De to premissene syllogismen bygger på har ikke samme funksjon, og vil som regel inneholde flere (ofte implisitte) elementer som fyller en viktig funksjon.

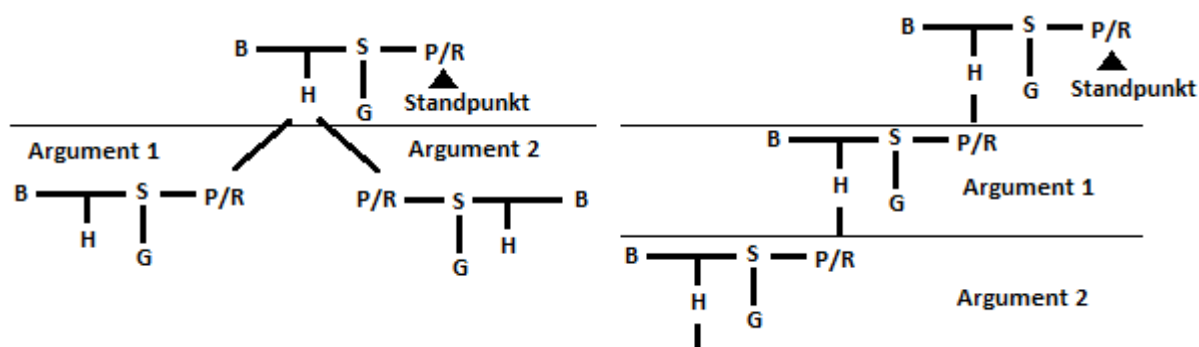

Figur 2.3

Styrkemarkøren presiserer med hvilken grad av sikkerhet påstanden, eller konklusjonen, kan fremsettes med. Gjendrivelsen fungerer som en klausul, der tilstedeværelsen av én eller flere betingelser kan refutere slutningen, gjerne signalisert ved utsagn som «med mindre[...]» eller «hvis vi ser bort fra [...]». Ryggdekningen forsvaret hjemmelen, og kan selv bestå av flere egne argumenter.

Ifølge Toulmin er hjemmelen implisitt i argumentasjonen, og består av en regel som rettferdiggjør slutningen fra belegg til påstand. Dette har blitt kritisert, ettersom disse to kjennetegnene ikke trenger å høre sammen (van Eemeren & Grootendorst, 2004: s. 46, i fotnote): Det er den delen av argumentet som regnes som kjent av publikum som utelates, uavhengig av om dette tar form av en regel eller ikke.

Av spesiell interesse for denne oppgaven er ryggdekningen. Dersom det er fare for at hjemmelen ikke aksepteres, kan det være nødvendig å begrunne den med egne argumenter. Ryggdekningen blir da påstand i sitt eget toulminskjema, som igjen kan behøve ryggdekning, og så videre. Dette byggverket av argumenter kan illustreres slik:

Figur 2.4

Argumentasjon kan dermed betraktes på to forskjellige nivåer, der argumentenes interne sammensetning utgjør et mikroplan, mens de på makroplan går sammen i et samlet forsvar for et standpunkt. Begge nivåene er relevante i en grundig analyse av en argumenterende tekst (se 2.4.3 om argumentasjonsskjemaer).

Pragmadialektikken ble utviklet av to professorer på universitetet i Amsterdam, Frans H. van Eemeren og Rob Grootendorst. Teorien er også kjent som «Amsterdamskolen».

Pragmadialektikken er, som navnet antyder, ment som en symbiose av to fagfelt: Dialektikken har jeg allerede gjort rede for, men det skal nevnes at den har forskjellige betydninger. Jeg vil benytte anledningen til å nevne den originale bruken av ordet, slik det ble popularisert i Platons sokratiske dialoger. Sokrates ville få sine meningsmotstandere til å følge bestemte normer når de diskuterte, og det normative utgangspunktet til amsterdamskolen kan minne disse sokratiske normene. Sokrates' vektleggelse av "kunnskap, godvilje og ærlighet" (Gorgias: 487a) i en diskusjon, er i samme ånd som Amsterdamskolens beskrivelse av den ideelle kritiske diskusjon (se 2.4.1).

Pragmatikk, som er temaet for neste kapittel, er den andre halvdel av pragmadialektisk metode. Van Eemeren og Grootendorst har adoptert så mange av de mest sentrale antagelsene fra pragmatikken at Amsterdamskolen med rette kan beskrives som pragmatikk supplert med dialektikk.

2.3.2 Språkhandlinger

Pragmatikken er et fagfelt der man forsøker å forstå hvordan samtalepartnere samarbeider for å skape mening. Den fokuserer på samspillet mellom sosial og situasjonell kontekst og semantisk innhold, og hvordan vi bruker dette samspillet for å kommunisere med hverandre. Pragmatikkens bidrag til språkforskningen er substansielt, og den er et uvurderlig redskap i forskningen på naturlig forekommende dialog.

Pragmatikken står for den deskriptive delen av pragmadialektikken, da den primært hjelper oss å forklare hva som faktisk skjer i en meningsutveksling. Jeg vil nå gjennomgå to av de mest relevante bidragene, nemlig språkhandlingsteori og Grices maksimer (i neste kapittel).

Språkfilosofen J. L. Austin utviklet på 1950-tallet en teori om talehandlinger. Han så at samme ytring kunne betraktes fra flere forskjellige perspektiver, og på bakgrunn av dette skilte han ut tre forskjellige *språkhandlinger*. Som eksempel vil jeg i det følgende bruke ytringen «Ja det høres jo kjempegøy ut!» som eksempel:

Som **lokusjonær språkhandling** er dette et uttrykk for begeistring rundt en foreslått aktivitet. Som **ilokusjonær språkhandling** trenger imidlertid ikke dette være tilfelle. Dersom ytringen blir sagt i et flatt tonefall vil den kunne fremstå som ironisk, og dermed formidle det motsatte. Slike ytringer, som har en annen betydning enn det som kan tydes fra det semantiske innholdet alene, kalles for *indirekte språkhandlinger*. Til sist kommer effekten av ytringen, den **perlokusjonære språkhandlingen**, som i vårt tilfelle kan være å irritere eller underholde mottageren. Kort oppsummert er det snakk om selve ytringen, dens intenderte konsekvens og dens faktiske konsekvens.

For denne oppgaven er det de ilokusjonære språkhandlingene som er av størst interesse: De retter fokus mot avsenderens hensikt. Filosofen John R. Searle videreutviklet språkhandlingsteorien og gjorde den mer finmasket. Han delte ilokusjonære språkhandlinger opp i fem elementære klasser:

Konstativer er en klasse av ilokusjonære språkhandlinger som forplikter ytreren til en oppfatning om at den uttrykte proposisjonen er sann. Konstativer kan ha forskjellig kraft, det vil si at både bastante påstander og vage spekuleringer faller inn under denne klassen. En test for hvorvidt en ytring er et konstativ er hvorvidt det gir mening å spørre om proposisjonen er sann eller usann, selv om dette i seg selv ikke er tilstrekkelig klassifiseringsgrunnlag.

Direktiver er språkhandlinger der ytreren forsøker å få en mottager til å gjøre noe. Også her kan kraften i språkhandlingen variere fra forslag til ordre, men alle ytringer i denne klassen oppfordrer til spesifikk handling. Spørsmål er også en del av denne klassen, da de er forsøk på å få mottageren til å utføre en språkhandling.

Kommisiver er språkhandlinger der avsenderen forplikter seg til å utføre en handling i fremtiden, slik som i et løfte. Nok en gang kan dette gjøres med forskjellig styrke.

Ekspressiver er talehandlinger som uttrykker ytrerens følelser, slik som gratulasjoner, unnskyldninger eller takk.

Kvalifiseringer er talehandlinger som (dersom de ytres av riktig person under riktige omstendigheter) endrer virkeligheten kun i kraft av at de ytres, i overensstemmelse med ytringens innhold. Eksempel er domsavsigelser eller vielser.

(Searle, 1979: s. 12-19)

Noen indirekte språkhandlinger vil passe inn i to forskjellige kategorier på samme tid, alt etter hvordan man tolker dem. Ytringer som på overflaten tar form av direktiver, men som egentlig er konstativer – såkalte retoriske spørsmål – er typiske eksempler på dette. Jeg vil ha mer å si om indirekte språkhandlinger når jeg skal beskrive Grices maksimer i neste kapittel. Poenget jeg vil få frem her er at en god analyse må se på hva de forskjellige ytringene forsøker å oppnå, ikke bare hva som er det semantiske innholdet i dem.

I forbindelse med språkhandlingsteori snakker man gjerne om betingelser for at en språkhandling skal være vellykket. Språkhandlinger kan selvfølgelig mislykkes: Noen ganger blir ikke faktautsagn trodd, forespørsler overses, oppriktigheten i løfter og ekspressiver kan betviles, og kvalifiseringer er forbeholdt riktige omstendigheter og personer. I tillegg er det viktig at en ytring blir korrekt identifisert av mottageren som en konstativ, direktiv eller noe annet, ellers kan det bli vanskelig å komme med en passende respons. Austin (1975: s. 14-15) kalte disse betingelsene *felicity conditions*, krav som måtte oppfylles for at språkhandlingen skulle være “lykkelig”. På norsk vil jeg referere til slike betingelser som *gyldighetskrav* (Svennevig, 2009: s. 61-68).

Det finnes altså gyldighetskrav på to forskjellige nivåer. Man må være ansatt et sted for å si «jeg sier herved opp jobben min» (kvalifisering), men hvis dette ikke gjøres på riktig måte, er

det ikke sikkert at de relevante mottagerne oppfatter ytringen som en kvalifisering i det hele tatt. Man må oppfylle *identitetssbetingelser*, det vil si at mottageren må lykkes i å oppfatte hva det er slags talehandling avsenderen har utført. Deretter må opptil flere *korrekthetsbetingelser* oppfylles, og disse er spesifikke for hver talehandling.

Det er et *sannhetskrav* for konstativer; de må i tilstrekkelig grad reflektere den virkelige verden. Direktiver og kvalifiseringer har et *legitimitetskrav*, utenfor sin kontekst er det liten sannsynlighet for at de trigger den ønskede responsen. Til sist har kommisiver og ekspressiver et *oppriktighetskrav*, ytrerens intensjoner må være i tråd med innholdet i den uttrykte proposisjonen.

Vi gjør mer med ord enn det som dekkes av de fem talehandlingsklassene. Vi forklarer, belærer, unnskylder, bebreider, intervjuer og skryter. Disse kan kalles sammensatte språkhandlinger, som vil si at flere elementære språkhandlinger går sammen i en større enhet. Sammensatte språkhandlinger deles som regel ikke i distinkte klasser på samme måte som de elementære, men innen pragmadialektikken gis argumentasjon (en sammensatt språkhandling) sine egne identitets- og korrektetsbetingelser. En tilnærmet definisjon kan lyde slik (min egen formulering, basert på van Eemeren & Grootendorst 1992: s. 2):

Argumenter. Talehandlinger som samlet sett representerer et forsvar for et (eksplisitt eller implisitt) standpunkt. Ytreren antar at mottageren, som kan være reell eller hypotetisk, tviler på akseptabiliteten, eller mangel på sådan, i et standpunkt, og forsøker å overbevise han eller henne ved hjelp av språklige ressurser.

Ikke alle ytringer i en argumenterende tekst er nødvendigvis relevante i en analyse; det kan av og til være vanskelig å si når argumentasjonen begynner og slutter, der store deler av teksten er uten relevans for standpunktet som skal forsvares. Dette er av stor betydning, siden ytringer som ikke bidrar til en løsning av meningskonflikten anses som irrelevante innenfor pragmadialektisk teori (Sandvik, 1995: 278).

Argumenter kan i prinsippet ta form av en hvilken som helst illokusjonær språkhandling, så lenge de kan tolkes som forsvar for et standpunkt. Teorien sier også at alle argumenter, uansett hvilken klasse språkhandling de tilhører, kan omformuleres til konstativer (Sandvik, 1995: s. 277-281). Et retorisk spørsmål som «Hvordan skal vi forbruke mindre?» (Hessen, 04.01.13: [26-27]), på overflaten et direktiv, kan omformuleres til noe slikt som «Det vil være en utfordring senke forbruket», et konstativ. Vi må imidlertid basere oss på kontekstuell

informasjon som kan støtte antagelsen om at den aktuelle ytringen faktisk fyller de nødvendige betingelsene for å kalles argumentasjon (se nedenfor).

Også sammensatte språkhandlinger har gyldighetskrav, og for argumentasjon kan de deles i fire nivåer:

Betingelse for proposisjonelt innhold (identitet):

Ytring $y_1 - y_x$ identifiseres korrekt som talehandling $T_1 - T_x$.

Essensiell betingelse (identitet):

Talehandling $T_1 - T_x$ teller samlet sett som et forsøk på å rettferdiggjøre ytrereens standpunkt til proposisjonen p .

Forberedende betingelser (korrekthet):

Ytreren mener mottageren har mindre enn full aksept for ytrereens standpunkt til p .

Ytreren mener mottageren kan være villig til å akseptere proposisjonene uttrykt i talehandling $T_1 - T_x$.

Ytreren mener mottageren kan være villig til å akseptere talehandling $T_1 - T_x$ som en akseptabel rettferdiggjøring av p .

Ansvarlighetsbetingelser (korrekthet)

Ytreren mener hans standpunkt til p er akseptabelt.

Ytreren mener proposisjonene uttrykt i $y_1 - y_x$ er akseptable.

Ytreren mener proposisjonene uttrykt i $y_1 - y_x$ er akseptable rettferdiggjøringer av p .

(van Eemeren & Grootendorst, 1992: s. 30-33)

Disse betingelsene gir et minste felles multiplum for argumentasjon, og kan være nyttig som forklaringsverktøy i tilfeller der ikke alle betingelsene ser ut til å være oppfylt. Dersom forberedende betingelse C ikke oppfylles, for eksempel, kan resultatet være tilsynelatende argumenterende ytringer som vanskelig kan analyseres som argumentasjon.

Språkhandlingsteorien generelt bidrar til å forstå hensikten bak ytringene i en diskusjon; det er vanlig at naturlig forekommende diskusjoner er fulle av indirekte tale og ironi. For den pragmadialektiske analytikeren er målet å forsøke å finne ut av hvilke meninger ytreren kan tilskrives, en prosess som forenkles av det neste bidraget fra pragmatikken:

samarbeidsprinsippet.

2.3.3 Grices maksimer

Selv om en debatt er en kamp om det logiske overtaket, fordrer denne aktiviteten en viss vilje til samarbeid. Vi vil som regel unngå å snakke i munnen på hverandre, anta en relativt generøs tolkning av den andres ytringer, og ordlegge oss på en måte som passer til situasjonen. Vi er ikke bare opptatt av å bli forstått, men å forstå andre.

Mennesker er ikke bare dyktige til å forstå hverandre, vi ser ut til å gi forrang til tolkninger som ivaretar samtalepartnerens status som rasjonell og ærlig aktør. Språkfilosofen Paul Grice

mente at det under all kommunikasjon lå underforståtte kommunikasjonsregler (eller maksimer, som han kalte dem), og at selv om disse kan brytes, så fungerer de som referansepunkt for det arbeidet vi gjør når vi forsøker å tolke hverandres ytringer (Svennevig, 2009: s. 69-77).

I utgangspunktet snakket Grice om et samarbeidsprinsipp for kommunikasjon:

Make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged.

(Grice, 1989: s. 26)

Dette summerte han opp som krav til at ens kommunikative bidrag måtte være passende når det kom til kvantitet, kvalitet, tydelighet og relevans, eller som Sandvik sier det: Vær klar, ærlig, målrettet og saklig (Sandvik, 1995: s. 262).

Grice mente at maksimene ikke bare er operasjonelle når vi kommuniserer, men at de er generelle tommelfingerregler for menneskelig interaksjon (Grice, 1989: s. 28). Ifølge van Eemeren og Grootendorst er det kommunikative aspektet i argumentasjon tett sammenvevet med det samhandlende (med andre ord er brudd på samhandlingsprinsipper ofte brudd på korresponderende kommunikative prinsipper uttrykt i Searles talehandlingsteori), derfor gir det mening å integrere Grice maksimer med Searles talehandlingsteori. Resultatet er fem maksimer (i stedet for Grices fire) for språkhandling:

1. Utfør ingen uforståelig språkhandling.
2. Utfør ingen uærlig språkhandling.
3. Utfør ingen overflødig språkhandling.
4. Utfør ingen intetsigende språkhandling
5. Utfør ingen språkhandling som ikke er forbundet med den foregående på en passende måte.

(van Eemeren & Grootendorst, 1992: s. 49-52, oversettelse fra Sandvik, 1995: s. 262)

For enkelthets skyld vil jeg omtale disse reglene samlet som «samarbeidsprinsippet».

Poenget med disse maksimene er ikke at vi hele tiden følger dem, men Grice mente at det vil være hensiktsmessig å følge dem dersom vi vil interagere med hverandre på en mest mulig effektiv måte. Vi vil ifølge Grice alltid etterstrebe tolkninger som er i samsvar med maksimene. Hvis vi hører en ytring som på overflaten virker irrelevant eller uoppriktig, vil vi intuitivt fortolke den så den blir mest mulig “griceansk”.

Disse positive fordommene utnyttes mye i humor og ironi. Hvis noen sier “her var det jo ryddig!” i det de kommer inn i et uryddig rom, vil mottagerne i teorien måtte velge mellom å anta at vedkommende har brutt maksime nummer 2, oppriktighetsregelen, eller tolke utsagnet som ironisk. Denne prosesseringen av andres ytringer kalles *implikatur*. Vi benytter oss av implikatur hver gang vi sier noe som, hvis tolket bokstavelig, er absurd eller meningsløst, men som en velvillig mottager kan forstå som relevant ved å korrigere ytringen så den er i overensstemmelse med maksimene. I en pragmadialektisk analyse er dette utgangspunktet nyttig for å finne frem til de beste tolkningene når en argumenterende utveksling skal rekonstrueres.

2.4 Pragmadialektikk

Nå som de teoretiske røttene til Amsterdamskolen er beskrevet, vil jeg redegjøre for pragmadialektisk teori og metode. Jeg vil også problematisere deler av teorien, ettersom jeg ser det som en del av oppgaven min å teste hvorvidt metodologien fungerer i praksis. Dette er en metode som er lite brukt i Norge, og i alle analysene jeg har funnet er metoden brukt på korte, isolerte tekster. Jeg har derfor sett meg nødt til å tilpasse teorien til mine formål.

2.4.1 Feilslutninger og ti regler for en kritisk diskusjon

Den idéelle modellen for resolusjonssøkende adferd er summert opp i pragmadialektikkens ti regler for den kritiske diskusjon. I likhet med Grices maksimer har disse reglene en tendens til å brytes i praksis, men på samme måte som vår lydighet til maksimene røpes av vår tendens til å tolke hverandre på en spesiell måte, kan bevis for eksistensen av de ti reglene finnes i eksistensen av feilslutninger.

Van Eemeren og Grootendorst (1992: s. 102) siterer en klassisk definisjon av hva en feilslutning er: «et argument som ser ut til å være gyldig, men som ikke er gyldig». Et langvarig problem med denne definisjonen er at mange av de vanligste feilslutningene defineres av innholdsmessige trekk. *Ad hominem* er et vanlig eksempel på dette. Denne feilslutningen er folkelig beskrevet som “å gå etter mannen i stedet for ballen”, altså å angripe motstanderens karakter eller kvalifikasjoner istedet for hans argumenter, men dette ser ikke ut til å være relevant til definisjonen over. Feilslutningen kan ikke gis en dekkende logisk beskrivelse, ettersom det er mange tilfeller der *ad hominem* er både relevant og saklig. Et

eksempel er under vitneutspørringer i rettsaker, der en advokat legitimt kan bruke *ad hominem* for å svekke troverdigheten i vitnets utsagn.

Videre er det flere feilslutninger som er så vanlige at de forekommer som aksepterte ordtak. Jesus sier i bergprekenen: “hvordan kan du si til din bror: ‘La meg ta flisen ut av øyet ditt’ når det er en bjelke i ditt eget øye?” (Matt. 7:3), en moral som er popularisert i frasen «kaste sten i glasshus». Dette er en feilslutning kjent som *tu quoque*, en undergruppe av *ad hominem* der man forsøker å kaste tvil over et argument ved å antyde at motstanderen er en hykler.

Diskrepans mellom liv og lære kan vekke moralsk indignasjon, men liv har ingen relasjon til sannheten i læren, sammenhengen går motsatt vei. En hykler handler feil, han har ikke feil lære. *Tu quoque* er begrenset til den logiske sfæren. Ifølge Hamblin (1970) faller de fleste feilslutninger utenfor “standarddefinisjonen” av feilslutninger (Van Eemeren & Grootendorst, 2004: s.158-162).

En populær løsning på disse problemene har vært å gi feilslutninger en definisjon med et mer pragmatisk tilsnitt, der klart formulerte diskusjonsregler kan brukes for å skille mellom gyldige og ugyldige trekk i en dispuTT. Fra et slikt perspektiv vil en feilslutning være et trekk som ikke kan genereres med de gjeldende reglene. Dette skiftet mot å fokusere på hva en feilslutning *gjør* (formell dialektikk), i stedet for hva den *er* (formell logikk), gjør det mulig å utarbeide en helhetlig taksonomi for feilslutninger.

Det er flere teorier som tar i bruk en dialektisk definisjon av feilslutninger (Van Eemeren & Grootendorst, 2004: s. 162), amsterdamskolens løsning har vært å formulere klare regler som definerer «lovlige» trekk i en kritisk diskusjon. Merk at selv om dette gjør det mulig å beskrive alle de vanlige feilslutningene under ett, så ugyldiggjør ikke dette de strengt formallogiske feilslutningenes status; sirkelresonnement og selvmotsigelser vil anses som både logisk ugyldige og brudd på diskusjonsreglene.

De ti reglene er som følger:

Partene må ikke hindre hverandre i å fremme et standpunkt eller kaste tvil over et standpunkt.

En part som fremmer et standpunkt er bundet til å forsvare det, hvis den andre parten krever det.

En parts angrep på et standpunkt må relateres til selve standpunktet som den andre parten har fremmet.

En part kan forsvare standpunktet bare ved å fremme argumentasjon som støtter opp under standpunktet.

En part kan ikke feilaktig presentere noe som en premiss som har blitt utelatt av den andre parten, eller benekte en premiss som han selv har utelatt.

En part kan ikke feilaktig presentere en premiss som et akseptert startpunkt eller benekte en premiss som representerer et akseptert standpunkt.

En part kan ikke betrakte et standpunkt som fullstendig forsvart hvis forsvaret ikke gjøres ved et passende argumentasjonsskjema som er korrekt brukt.

En part kan bare bruke argumenter som er logisk gyldige, eller som kan gjøres gyldige ved å gjøre en eller flere premisser eksplisitte.

Et feilslått forsvar av et standpunkt må resultere i at den parten som fremsatte standpunktet, trekker det tilbake. Hvis et overbevisende forsvar har blitt ført av den ene parten, må den andre parten trekke tvilen angående standpunktet tilbake.

En part må ikke bruke uklare eller forvirrende tvetydige formuleringer, og han må tolke den andre partens formuleringer så nøyaktig og presist som mulig.

(Sandvik, 1995: 260-261)

Det er verdt å presisere at disse reglene gjelder for resolusjonssøkende diskusjoner. Det tekniske begrepet som tas i bruk er en *kritisk diskusjon*, som defineres som tilfeller der man forsøker å overbevise en rasjonell aktør om akseptabiliteten av et standpunkt ved hjelp av relevant argumentasjon. I situasjoner der disse kriteriene ikke er møtt er heller ikke reglene hensiktsmessige.

Merk at de ti reglene er forskjellige fra Grices maksimer. Grice mente at maksimene til en viss grad var både intuitive og universelle, ifølge ham er de en essensiell del av den menneskelige sosialiseringssprosessen og gjør seg gjeldende i mange ikke-kommunikative situasjoner og formodentlig i de fleste (om ikke alle) samfunn. De ti reglene er spesifikke for

én situasjon, og partene i en diskusjon vil sjelden orientere seg strengt etter reglene og sanksjonere brudd på dem.

Denne forskjellen vises godt i det at Grices maksimer kan brukes til implikatur, i motsetning til reglene for en kritisk diskusjon. Overlagte brudd på maksimene, slik som vi så i forrige kapittel, kan i mange tilfeller overses fordi vi automatisk søker etter tolkninger som bevarer våre samtalepartners status som rasjonelle og saklige. Overlagte brudd på de ti reglene for en kritisk diskusjon vil til sammenligning være forsvinnende unyttige som redskaper for humor eller ironi, og vi har ingen tilsvarende impulser for å bevare hverandres status som gode diskusjonspartnere.

Strengt tatt vil brudd på reglene ikke røpe annet enn at én eller begge partene ikke utviser god resolusjonssøkende adferd, noe som slett ikke er uvanlig. Da vil en mer kontekstorientert analyse kunne si noe om hvorvidt dette kan være gjort ubetenktsomt eller med overlegg, eller om det er andre målsetninger enn resolusjon som gjør seg gjeldende.

En *debatt* vil – nærmest per definisjon – inneholde flere brudd på disse reglene. Enkelte debatter er også gjennomsyret av personangrep, teknisk sett brudd på regel nummer 1 (Van Eemeren & Grootendorst, 1992: s. 212 – se *ad hominem*). Dette informerer oss om at deltageres adferd ikke er resolusjonssøkende, uavhengig av intensjoner. Det røper også at en debatt gjerne handler om andre ting enn å søke enighet.

2.4.2 Disputt-typer

For at en pragmadialektisk analyse skal være fruktbar må vi ha en **disputt**. Dette er en sekkebetegnelse for alle situasjoner der en (skriftlig eller muntlig) ytring eller serie av ytringer fremmer et standpunkt, og argumenter som støtter opp under det. Diskusjoner og debatter kan altså begge kalles disputer (van Eemeren & Grootendorst, 1992: s. 13-14).

Enhver diskusjon må ha en **protagonist**, den som fremmer standpunktet som er oppe til diskusjon. Standpunktet kan være positivt, som i «[...] vi kan løse utfordringen innenfor demokratiets ramme» (Astrup, 20/12/2012: [103]), eller negativt, som i «Jeg mener at (selv rike) velgere *ikke* er villige til å stemme for løsninger som innebærer en kostnad i det korte løp» (Randers, 5/10/2012: [4] (hans utheving)).

Meningsmotstanderen kalles for en **antagonist**, som trekker protagonistens standpunkt eller argumenter i tvil. Merk at antagonistene ikke nødvendigvis trenger å forsvare noe standpunkt selv, det holder at protagonistens standpunkt trekkes i tvil, og vi sier da at han fremmer et nøytralt standpunkt (van Eemeren & Grootendorst 1992: 15-16). Det er også tilfeller der det ikke finnes noen faktiske tilsvarende til en argumenterende ytring. Da postulerer vi i stedet en antagonist, en hypotetisk mottager, som antas å være mindre enn 100 prosent enig, og forsøkt overbevist ved hjelp av argumenter. Dersom antagonistene må postuleres, eller dersom han fremmer et nøytralt standpunkt, kaller vi disputten **ublandet**. Dersom antagonistene fremmer et eget (positivt eller negativt) standpunkt, har vi en **blandet** dispuTT.

En dispuTT kan også dreie seg om flere proposisjoner enn én. Standpunktet “klimakrisen kan løses innenfor demokratiets rammer” vil kunne gi opphav til en **enkel** dispuTT, forutsatt at demokratiets rammer og klimakrisen er klart definerte enheter. Dersom standpunktet hadde vært “klimakrisen kan løses innenfor systemets rammer”, ville antagelig disputten blitt **flerleddet**, ettersom “Systemet” er et begrep som refererer til flere ulike nivåer og derfor må innebære en diskusjon om økonomi, politikk, ideologi, etc. Standpunktet er ikke så lett å forsvare eller angripe som én distinkt enhet.

I eksemplene nedenfor er protagonistens standpunkt både positivt og negativt, men dette er ikke av betydning for hvordan disputtene klassifiseres.

P = protagonist A = antagonist

Enkel ublandet dispuTT

P: Klimakrisen kan løses innenfor systemets rammer.
A: Kan det?

Flerleddet ublandet dispuTT

P: Klimakrisen kan ikke løses innenfor systemets rammer. Velgerne er for kortsiktige, politikerne for feige og næringslivet for grådige.
A: Virkelig? Jeg er ikke så sikker på det.

Enkel blandet dispuTT

P: Klimakrisen kan løses innenfor systemets rammer
A: Det kan det ikke.

Flerleddet blandet dispuTT

P: Klimakrisen kan ikke løses innenfor systemets rammer. Velgerne er for kortsiktige, politikerne for feige og næringslivet for grådige.
A: Jeg er uenig. Velgerne tenker ofte langt frem i tid, politikere tar modige beslutninger hele tiden og de fleste bedrifter bruker betydlige midler på å begrense utslippene sine.

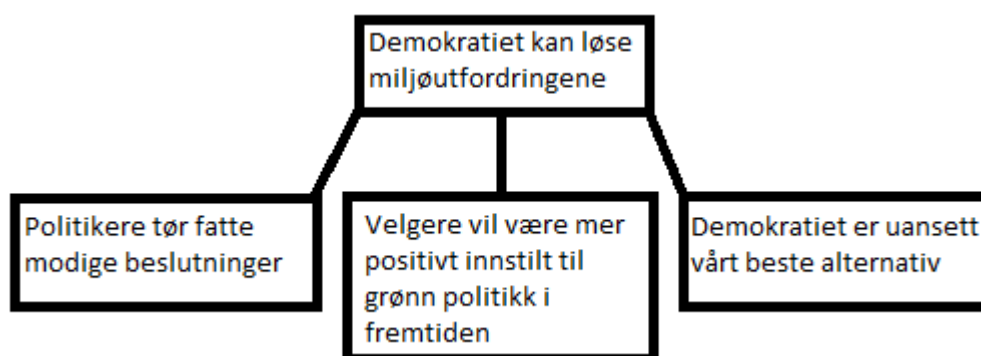
I praksis kan en diskusjon være relatert til en mengde proposisjoner, men i en analyse vil man forsøke å bryte disse ned til enklere enheter. Dette betyr at en lengre utveksling om

sammensatte temaer vil tolkes som én flerleddet dispuTT, men som kan deles opp i flere enkle disputer. Klassifiseringen av disputer kan dermed være avhengig av analysenivået. Dette gjelder også forskjellen mellom blandede og ublandede disputer: Antagonisten i en flerleddet dispuTT kan imøtegå protagonisten med en blanding av tvil (ublandet dispuTT) og egne standpunkter (blandet dispuTT).

2.4.3 Argumentasjonsstrukturer

Argumentasjon kan ha forskjellig grad av kompleksitet. I noen tilfeller kan et standpunkt forsvares effektivt med ett eneste argument, andre ganger vil vi ta i bruk en konstellasjon av argumenter for å overbevise det tvilende publikum. I sistnevnte tilfelle kan argumentene forholde seg til hverandre på forskjellige måter. Argumentene kan stå på egne ben eller være avhengige av hverandre. I figurene som følger har jeg hentet ut og omformulert argumenter fra to tekster av Nikolai Astrup, som skal analyseres i detalj senere i oppgaven.

En **multippel** argumentasjon forekommer når hvert argument i seg selv kan være tilstrekkelig for å forsvare standpunktet. Tilleggsargumentene virker da overflødige, de kan til og med stjele oppmerksomhet fra hverandre, men i enkelte tilfeller kan slik redundans være hensiktsmessig. Dersom det er grunn til å anta at mottagerne vil vekte argumentene ulikt, kan man ikke regne med at et argument vil anses som tilstrekkelig for hver eneste mottager (van Eemeren & Grootendorst, 1992: s. 73). Multippel argumentasjon er også vanlig i ublandede disputer, der det ikke alltid er spesifikke motargumenter å ta fatt i.

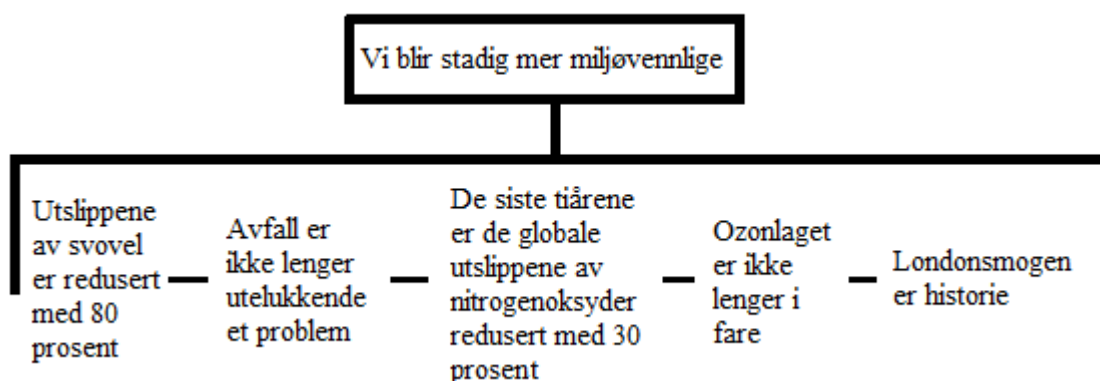

Figur 2.5

Astrup, 20/12/2012: [57-74], [101-102]; Astrup 11/01/2013: [17-35]

Merk at betydningen av «tilstrekkelig» fordrer at argumentene faktisk er sanne. I figur 1 er hvert av argumentene tilstrekkelige på egen hånd bare dersom man aksepterer dem som sanne. Det er dette som skiller multippel argumentasjon fra de andre strukturene. Fra et mottagerperspektiv kan det i enkelte tilfeller være lite som skiller denne argumentasjonsstrukturen fra **koordinert sammensatt** argumentasjon, som er den neste jeg skal beskrive.

En koordinert sammensatt argumentasjon er kjennetegnet ved at ingen av argumentene på egen hånd er tilstrekkelige forsvar av standpunktet. Dette trenger ikke bety at argumentasjonen er mindre tilfredsstillende enn i en multippel. De forskjellige argumentene trenger heller ikke være likestilte. Dersom tre argumenter fremmes, kan et av dem stå for 90% av den totale overbevisningskraften, og de to andre til sammen for de resterende 10 prosentene. Slike argumenter kan forekomme blant annet i skjønssaker, der sikre svar er utilgjengelige eller unødvendige, og spesielt dersom slike disputer krever et ja- eller nei-svar, da avvisning av et positivt standpunkt automatisk fører til aksept for dets motsats.

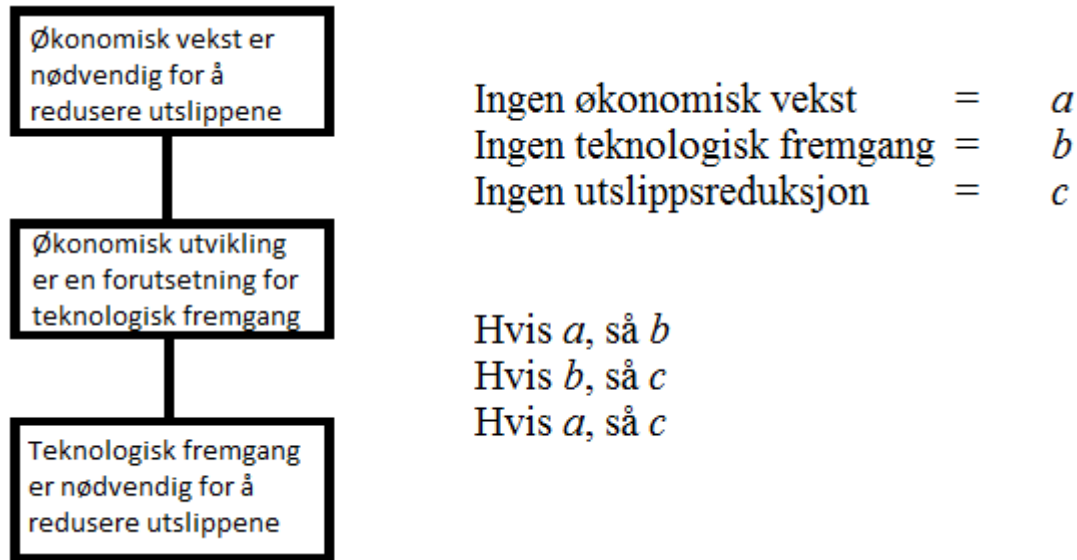
Figur 2.6

Astrup, 20/12/2012: [78-85]

Standpunktet i figur 2 må ta hensyn til at miljøregnskapet er innviklet, og trenger derfor mange eksempler for å kunne opprettholdes. Dersom vi ikke økte forurensningen på andre områder ville denne argumentasjonen vært multippel; det ville da vært tilstrekkelig med ett eksempel for å bevise at den totale forurensningen har gått ned.

I en **subordinert sammensatt** argumentasjon blir argumenter behandlet som standpunkt. Det vil si at et argument antas å være uakseptabelt på egen hånd, og underbygges med

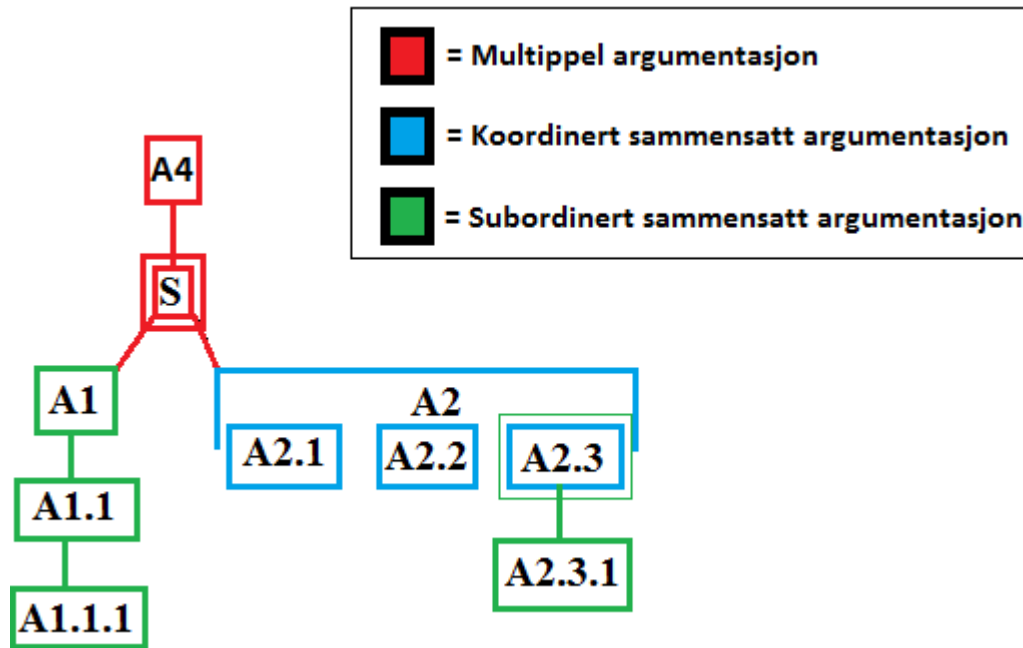
argumentasjon som bare er indirekte forbundet med hovedstandpunktet som skal forsvares. Akkurat som med koordinert sammensatt argumentasjon, er subordinert sammensatt argumentasjon bare vellykket dersom alle argumenter aksepteres av motstanderen. Vanlige syllogismer vil som regel følge denne argumentasjonsstrukturen:

Figur 2.7

Astrup, 20/12/2012: [18]

Ofte vil en disputt inneholde en sammensetning av flere typer argumentasjonsstrukturer. Dersom man skulle kartlagt en mer kompleks argumentasjonsskjede, ville man fått et kart som kan minne om de stablede Toulminskjemaene i 2.3. Jeg har valgt å kalle det et *argumentkart*.

Figur 2.8

Eksempelet over gir et mindre detaljert, og dermed mer oversiktlig bilde av hvordan argumentene forholder seg til hverandre på. Argumentene her mindre funksjonsspesifikke, så det er for eksempel ikke et skille mellom belegg, ryggdekning, hjemmel og konklusjon. Ei heller skiller kartet mellom syllogismens premiss og konklusjon; det som er konklusjon i én kontekst kan være premiss i en annen. Argumentkartet tar inn over seg at bestanddelene i et argument kan ha forskjellig funksjon alt etter hvilket perspektiv man ser dem fra.

Man kan si at Toulminskjemaer og argumentasjonsstrukturer egner seg til forskjellige ting: Toulminskjemaer er velegnede som hjelpemiddel til å gå øye på nyanser og kartlegge argumenter på mikroplan, mens argumentasjonsstrukturer hjelper oss å få et overblikk og se en disputt på makroplan.

2.4.4 Om pragmadialektisk metode

Merk at standpunktet i figur 4 i forrige del også fungerer som argument. Man kan altså ikke nødvendigvis identifisere standpunktet ved å se hva som befinner seg øverst på argumentkartet. Standpunktet må bestemmes ut fra flere faktorer. For det første vil det – med unntak av absurde tilfeller – befinne seg høyt oppe i kartet, og vil som regel være det punktet som er tilknyttet flest argumenter. For det andre vil standpunktet ofte presenteres i begynnelsen og /eller slutten av en argumentasjon. I tillegg vil ofte konteksten kunne styre oss

i riktig retning. For eksempel: Hvis det finnes tilsvarende, hva slags standpunkt angriper det? Proposisjoner som kommer etter ord som «derfor» og «så», eller før ord som «fordi» og «siden», eller ytringer som impliserer slike slutningsmarkører, vil i det minste spille en lokal rolle som standpunkt.

Det fremgår tydelig av faglitteraturen at det å etablere standpunktet i en argumenterende tekst er en av de første tingene som må gjøres i en pragmadialektisk analyse (Sandvik 1995: s. 278-280). Målet med analysen er å sitte igjen med en rekonstruksjon av den originale teksten, der argumentene er blitt tilpasset den ideelle modellen for en kritisk diskusjon. I løpet av denne prosessen vil standpunkt og argumenter, og måten de forholder seg til hverandre på, tydeliggjøres. Amsterdamskolen har delt prosessen inn i fire faser:

I *delesjonsfasen* fjernes de delene av teksten som er overflødige. Ved *addisjon* gjøres de implisitte delene av teksten eksplisitte, så det kommer tydeligere frem hvilke meninger ytreren har forpliktet seg til. Deretter kommer *permutasjon*, der rekkefølgen stokkes om så argumentasjonen følger fasene i en kritisk diskusjon. Dette hjelper oss til å identifisere eventuelle brudd på reglene mer nøyaktig. Til sist kommer *substitusjon*, der utvetydige formuleringer byttes ut med klare og entydige. Substitusjon bidrar til å gjøre analysen mer gjennomsigtig, også for analytikeren selv.

Delesjonsfasen fortjener litt ekstra oppmerksomhet. Det er to utfordringer jeg vil drøfte kort. For det første er vurderingen av overflødighet noe som i stor grad må gjøres på bakgrunn av hvorvidt en talehandling er relatert til standpunktet eller ikke. Dermed er vi tilbake der vi startet. Ofte er det ingen tvil om at et utsagn er fullstendig urelatert til ethvert mulig standpunkt, og det kan da trygt strykes, men like ofte kan det være vanskelig å fastslå. For det andre, og relatert til forrige poeng, er hva som skal være det styrende prinsipp når man velger bort irrelevante ytringer: Skal den rekonstruerte diskusjonen være mest mulig lik den originale, eller vil det beste resultatet komme av en strengest mulig formalisering av disputten?

Ifølge van Eemeren & Grootendorst (1992) er Ockhams barberkniv styrende for en god rekonstruksjon. Dette er et heuristisk prinsipp, ikke en regel, og det er hentet fra den engelske middelalderfilosofen William av Ockham. Det finnes flere varianter av barberhøvelen, og uformelt er den ofte (feilaktig) formulert som “velg den enkleste forklaringen”. Litteraturen

har ingen nærmere presisering av hvordan de tolker Ockham, så jeg har valgt å forholde meg til Wikipedia, som definerer prinsippet slik:

It (Ockhams razor) states that among competing hypotheses, the one with the fewest assumptions should be selected.

(http://en.wikipedia.org/wiki/Ockhams_razor, første avsnitt)

Dette prinsippet er en god tommelfingerregel, men er notorisk upålitelig som rettesnor i forskning; det er alltid en fare for at den riktige hypotesen vil ha flere antagelser enn alternativet (Gernert, 2009: s.134). Grice tilbyr imidlertid et nyttig supplement til Ockhams barberkniv. Hvis man går ut fra samarbeidsprinsippet, vil man gjerne anta at deltagerne i en disputt forsøker å handle i tråd med maksimene. Blant annet vil de unngå irrelevante ytringer. I tillegg er tekstene som skal analyseres i denne oppgaven innlegg til en debattspalte, der debattantene har begrenset plass til å hevde sin sak. Alt i alt gir dette gode grunner til å være så inkluderende som mulig i rekonstruksjonen; tolkninger som ivaretar forfatterens rasjonalitet vil samsvare med tolkninger som ser mest mulig av teksten som relevant.

Som antydnet i begynnelsen av oppgaven er «Standpunktet» navnet vi gir til den proposisjonen som forsvares (eller angripes) i en sekvens av ytringer, mens argumenter er redskapene vi bruker for å gjøre det. Vi kan imidlertid ikke gi noen absolutt og universell definisjon av standpunkt og argumenter siden begge tar form av proposisjoner, og som allerede antydnet er de dermed fri til brukes som det ene eller det andre, alt etter konteksten. (Et mulig unntak er aksiomatiske formuleringer. Tankelover slik som “ x kan ikke være *ikke* x ” (identitetsloven) er implisert i ethvert argument. Følgelig vil alle forsøk på å forsvare aksiomatiske standpunkt lede til sirkelresonnement, mens angrep på aksiomatiske standpunkt vil lede til selvmotsigelser).

I tekster med flere standpunkt, altså flerleddete disputer, vil man alltid ha muligheten til å dele opp utvekslingen i flere enkle disputer. En helhetlig analyse må imidlertid kunne si noe om hvordan disse disputtene forholder seg til hverandre og plassere dem hierarkisk i én og samme disputt. En annet utfordring i tolkningsarbeidet er å finne ut hvilke proposisjoner en protagonist har forpliktet seg til. Som nevnt vil de fleste tilfeller av naturlig forekommende argumentasjon ta form av ufullstendige syllogismer, eller enthymemer. Noen ganger utelates deler av argumentasjonen av retoriske grunner, for eksempel kan de skjulte elementene svekke argumentasjonen dersom de gjøres eksplisitte, og i andre tilfeller er det praktiske

hensyn som spiller inn: De impliserte elementene er allerede kjent for alle parter, og det å gi lyd til dem vil konstituere brudd på samarbeidsprinsippet (maksime nummer 3). Det vil uansett være nødvendig å rekonstruere slutningen med et øye til logisk gyldighet og pragmatisk relevans. Dette betyr i første instans at man må omformulere argumentet så det følger de grunnleggende slutningsformene *modus ponens* eller *modus tollens*, to av de mest grunnleggende logiske slutningsformene:

Modus ponens

Hvis <i>P</i>, så <i>Q</i>	Hvis forbruk og flyreiser øker, så øker klimagassutslippene
<i>P</i>	Forbruk og flyreiser øker
Derfor <i>Q</i>	Derfor øker klimagassutslippene

Hessen 04.01.2013: [24] - omformulert

Modus tollens

Hvis <i>P</i>, så <i>Q</i>	Hvis vi skal løse klimautfordringen, så må folk flest legge om livsstilen
Ikke <i>Q</i>	Folk flest legger ikke om livsstilen
Derfor ikke <i>P</i>	Derfor vil vi ikke løse klimautfordringen

Astrup 11.01.2013: [4-5] - omformulert

Disse slutningsformene kalles et *logisk minimum* (Sandvik, 1995: s. 285-286), og er blant de enkleste slutningsformene som finnes. Fordelen med å bruke disse er at man ikke legger til mer mening en strengt tatt nødvendig for å gjøre et argument meningsbærende. På den andre siden er ikke noen av slutningene mer enn skjeletter på egen hånd – hvis ett av elementene er implisitte i en tekst så vil ikke en eksplisering tilføre ny informasjon. For å fylle ut argumentene gjelder det å finne det *pragmatiske optimum*. Denne prosessen handler om å bringe inn kontekstuell informasjon som kan si noe om hvilke meninger ytreren kan tilskrives. Det er vanskeligere å gi en klar definisjon av hva som vil utgjøre et pragmatisk optimum, men som et minimum må det være tilstrekkelig informasjon i argumentet og avsenderen må – i det minste forsøksvis – tolkes som en rasjonell språkbruker. Ut over dette kan det være både vanskelig og risikabelt å tilskrive deltagerne meninger, men i praksis vil det ofte være nødvendig, og da er det viktigste at prosessen er gjennomsigtig (Sandvik, 1995: s. 286-287).

I neste del vil jeg beskrive pragmadialektikkens ideelle standard for progresjonen i en dispuTT, hva slags roller deltagerne kan ha og hvordan de fordeles.

2.4.5 Argumentasjonsstadier

En disput kan ikke eksistere uten en meningsforskjell. Det er et utall måter en disput kan avsluttes på, men det kan være fruktbart å gjennomgå noen av dem. I en rettsak er vanlige utfall en dom eller et forlik. På samme måte kan disputer løses ved at én av partene trekker tilbake sitt standpunkt eller sin tvil (selv om dette sjelden vil skje i praksis), eller disputten avsluttes ved at meningsforskjellen settes til side. Sistnevnte kan skje ved at en tredjepart (en dommer eller abstrakt enhet) bestemmer utfallet, standpunktet modifiseres eller man blir rett og slett enige om å være uenige (van Eemeren & Grootendorst, 1992: s. 34-36).

I den ideelle modellen for en kritisk diskusjon inngår det fire stadier som – eksplisitt eller implisitt – må fullføres for å nå en avslutning på disputten. I løpet av disse stadiene vil deltagerne finne at det eksisterer en uenighet, nå en beslutning om å forsøke å løse den ved språklige virkemidler, argumentere for og imot standpunkt(ene) som er betvilt og konkludere disputten ved at en av partene justerer sitt originale standpunkt eller trekker tilbake sin tvil.

Sammen med de ti reglene for god resolusjonssøkende adferd beskriver de fire argumentasjonsstadiene rammene for den kritiske diskusjonen. I likhet med de 10 reglene vil disse stadiene sjelden fremstå like ordnet i en virkelig diskusjon, men som ideal kan de bidra til å bringe frem uregelmessigheter og belyse disputtantenes strategier.

Først kommer **konfrontasjonsstadiet**, der det blir etablert at det foreligger en disput. Den nødvendige forutsetningen for dette er at et standpunkt blir fremmet, og betvilt. Merk at den som betviler en påstand ikke automatisk forplikter seg til det motsatte standpunktet, eller noe standpunkt i det hele tatt.

I **åpningsstadiet** blir det tatt en beslutning om å forsøke å løse meningsforskjellen ved hjelp av rasjonelle argumenter, og rollefordelingen protagonist/antagonist blir etablert. Ettersom protagonisten er den som fremmer det aktuelle standpunktet og innleder disputten, sitter han med bevisbyrden i forsvaret av sitt standpunkt. Dersom antagonisten ikke fremmer et eget standpunkt, har han ingen forpliktelse til å forsvare sin tvil. I dette stadiet vil man også forsikre seg om at det finnes nok felles grunn til at det er teoretisk mulig å løse konflikten. Begge partene må ha tilstrekkelig kunnskap om temaet som diskuteres, og det må være enighet om spillreglene (van Eemeren & Grootendorst, 2004: s. 60).

I **argumentasjonsstadiet** vil protagonisten fremsette argumenter for å forsvare sitt standpunkt, og antagonist(e) vil forespørre videre begrunnelser hvis det fortsatt foreligger tvil. Hvis disputten er blandet, vil også antagonistene fremme motargumentasjon, og protagonisten vil kunne luften sin tvil til denne. Dette kan av og til føre til utfordringer i å bestemme hvem som sitter med bevisbyrden i blandede disputer. Et vanlig prinsipp er å si at det mest etablerte standpunktet er det som slipper å ha bevisbyrden, men det er også mulig å i enkelte tilfeller anta at begge parter har ansvar for å belegge sine påstander.

Til slutt kommer **konklusjonsstadiet**, der resultatet av disputten blir fastslått. Dersom protagonistens argumenter har vist seg utilstrekkelige, er han forpliktet til å endre standpunkt. Dersom argumentene er gode nok, må antagonist trekke tilbake sin tvil. I en offentlig debatt vil dette stadiet glimre med sitt fravær, noe som understreker poenget om det retoriske siktemålet med slike disputer. Det overordnede målet i en debatt er å vinne tilhørernes aksept for et standpunkt; å endre standpunkt vil være å skyte seg selv i foten.

Alle stadiene – med et mulig unntak for argumentasjonsstadiet – er abstrakte i den forstand at de aldri vil være fullkomment og eksplisitt uttrykt i en reell diskusjon. Likevel vil de være hendige verktøy for å forstå den dialektiske siden av debatten, og for å nøyaktig identifisere brudd på diskusjonsreglene.

2.4.6 Argumentasjonsskjemaer

Jeg har nevnt at pragmadialektikken stiller seg kritisk til den formelle logikkens fokus på validitet i argumenter, men Amsterdamskolen er også kritisk til de argumentasjonsteoretikerne som mener at det ikke finnes noen plass for logikk i argumentanalyse. Logiske innsikter er viktige hjelpemidler for å identifisere feilslutninger og etablere slutningsrekker, men formelle kriterier som semantisk relevans og sannhet tones ned, og fokus rettes i stedet mot pragmatisk relevans og akseptabilitet (Van Eemeren & Grootendorst, 1992, s. 96-102). Idéen om logisk gyldighet er et av prinsippene som nødig forlates, og argumentasjonsskjemaene er en forenklet versjon av de formallogiske slutningsformene. Argumentasjon klassifiseres i tre generelle kategorier:

Forholdet mellom elementene i en argumentasjon kan være av forskjellige typer. Hvis vi kaller argumenter og standpunkt A og S, respektivt, kan vi differensiere mellom tre måter de

kan forholde seg til hverandre på. Disse slutningsformene ledsages av spesifikke sårbarheter som en analyse bør ta i betraktning (Sandvik, 1995: s.275-276).

I et **symptomatisk** argumentasjonsskjema fremstilles A som i en ledsagende relasjon til S: «flyreiser og forbruk peker til himmels sammen med CO₂-utslippene». Kritiske spørsmål å stille til slike argumenter er i hvilken grad objektene som er omtalt i argumentet korresponderer med objektet som er omtalt i standpunktet.

I et **analogt** argumentasjonsskjema forsøker man å overføre premissenes akseptabilitet til konklusjonen ved å gjøre det klart at A og S ligner hverandre på en relevant måte: “Malthus undervurderte menneskelig kløkt og tilpasningsevne, jeg tror Randers gjør samme feil i dag”. Her kan oppmerksomheten rettes mot hvorvidt de to objektene som sammenlignes har likheter som faktisk er tilstrekkelig relevante, og om det finnes ulikheter som også er relevante.

Til sist kommer **instrumentelle** argumentasjonsskjemaer, der man postulerer en kausal forbindelse mellom A og S: «Handlingslammelsen er grunnen til at ingen miljøtiltak blir gjennomført». Årsak og effekt kan lett sammenblandes, og det kan ofte finnes alternative flere årsaker og effekter enn det som virker åpenbart i utgangspunktet.

3 Saksforholdet

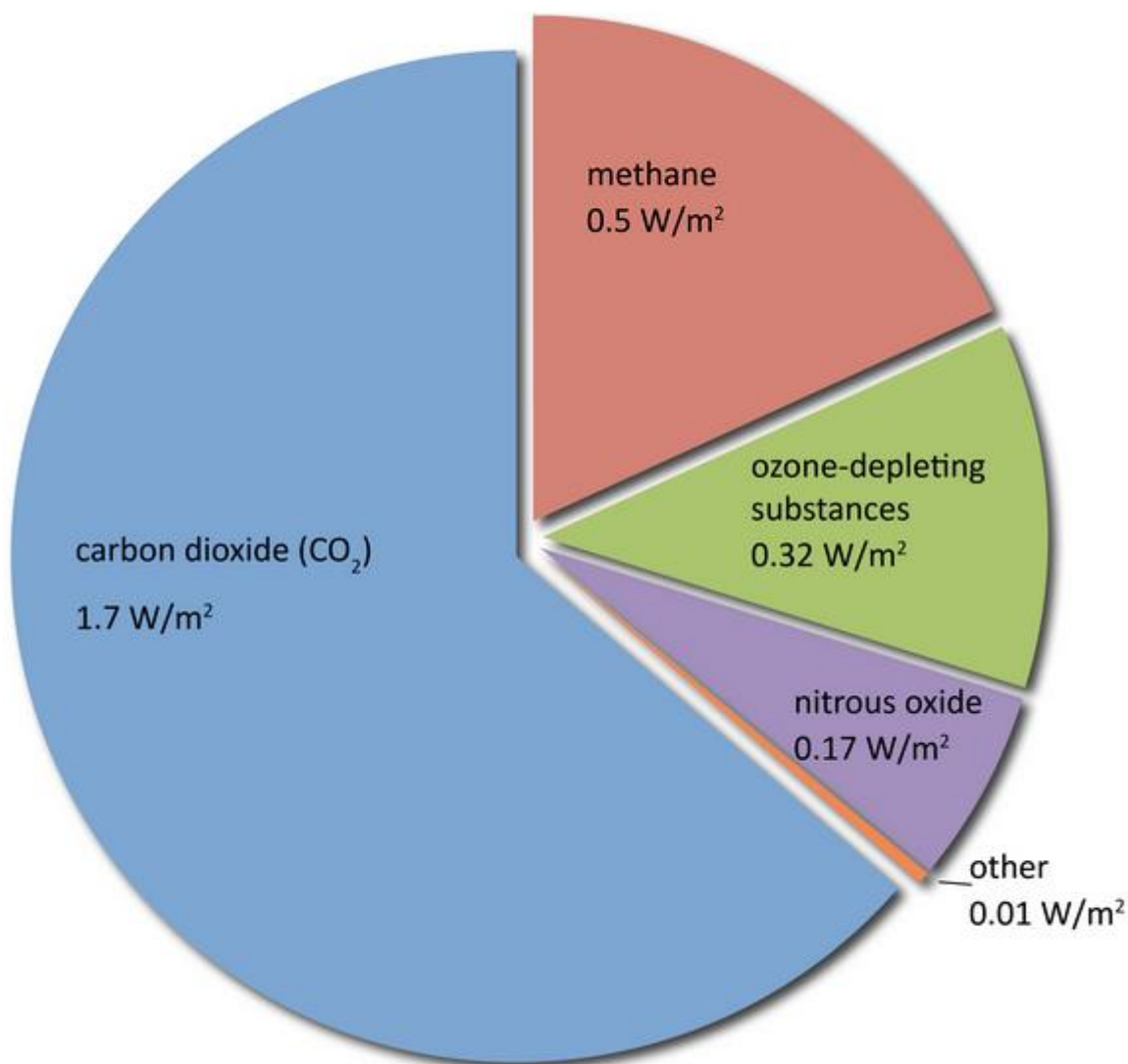
Det kan være nyttig med en kort innføring i klimadebatten og dens faktagrunnlag, samt noen ord om hvorfor man snakker om en klimakrise på begge sider av den aktuelle debatten.

Dessuten vil jeg her si litt om hva som gjør klimasaker til en utfordring for politikere, både nasjonalt og globalt.

Først to viktige distinksjoner, hvis fravær fører til mange misforståelser. For det første er det et skille mellom miljøvern og naturvern. De to bevegelsene har mange av de samme kjernesakene; naturvernforbundet – og til dels MDG – ser ut til å kjempe like mye for begge deler. Men: Naturvern har gjerne et estetisk og lokalt fokus som ikke nødvendigvis deles av miljøvernere, og enkelte omstendigheter kan skape konflikter. Et typisk konfliktområde er ved forslag om utbygging av rene energikilder, slik som vann- og vindkraft. Globalt sett er dette som regel positive tiltak, men lokalt kan det medføre problemer for dyrelivet og ødelegge naturopplevelser for turgåere. Slike situasjoner har betydd interne stridigheter for blant andre MDG (Vermes, 29.08.13).

Den andre distinksjonen er mellom problemene forbundet med global oppvarming som følge av økte mengder klimagasser (hovedsakelig karbondioksid og metan) i atmosfæren, og andre miljøproblemer forårsaket av andre substanser. For å ta et eksempel: Ozonlaget lider under fortsatte utslipp av KFK-gasser som bryter ned den delen av atmosfæren som beskytter oss mot ultrafiolett stråling. Dette kan absolutt bli et stort problem i fremtiden, men er generelt ikke det som er i fokus i dagens klimadebatt. Det er også særskilte problemer med akkurat utslippene av CO₂ som gjør at de tar spesielt mye plass i debatten.

The direct warming influence of all long-lived greenhouse gases in the atmosphere today attributable to human activities

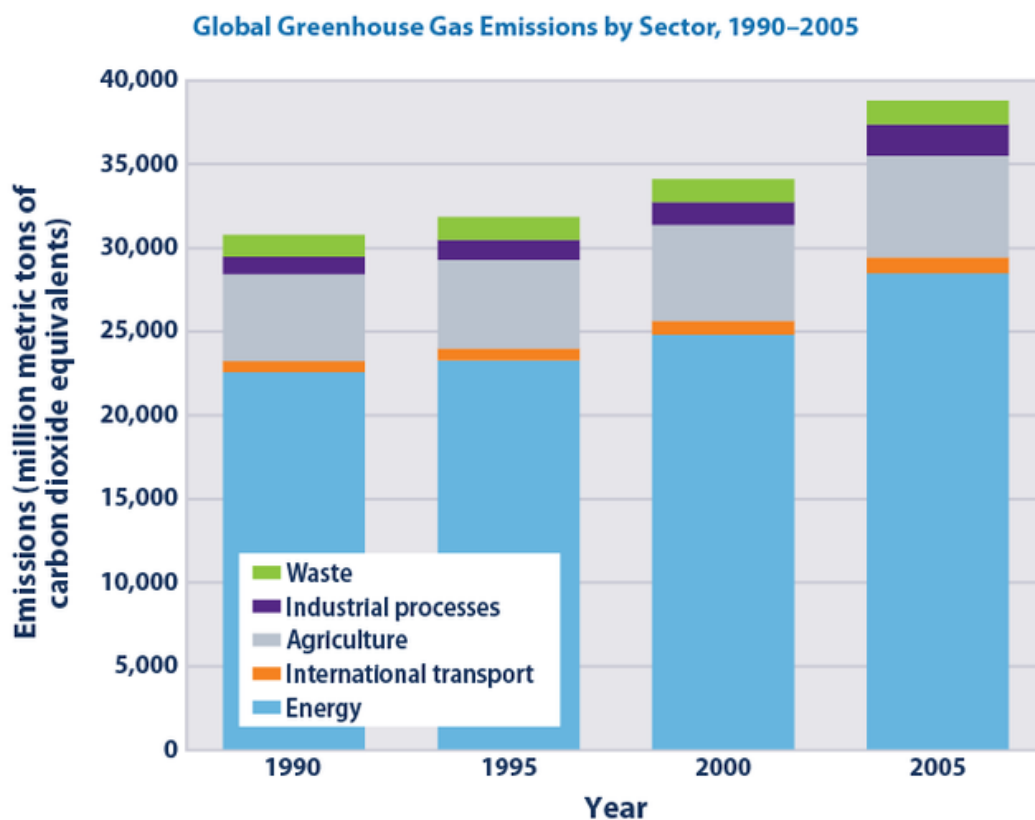

Figur 3.1, Kilde: NOAA

CO_2 er ikke den mest potente drivhusgassen, metan har rundt 23 ganger høyere effekt på global oppvarming, men fordi molekylet er så vanlig står det for mesteparten av den globale oppvarmingen. I tillegg har vi lyktes i å redusere utslippene av mange andre drivhusgasser, utslippene av metan har gått ned, blant annet fordi det er en nyttig energikilde (EPA). Utslippene av CO_2 har derimot økt, som figur 3.1 og 3.2 viser. Vi har også gode grunner til å forvente at denne utviklingen vil fortsette og til og med akselerere. Årsakene til dette er at så godt som all industri slipper ut CO_2 , kontinuerlig vekst fører dermed til kontinuerlig vekst i CO_2 -utslipp. De siste årene har utviklingslandenes (forståelige) ambisjoner om å øke levestandarden – og dermed CO_2 -utslippene – stått for det meste av økningen i CO_2 -utslipp.

CO₂ kan med andre ord sies å være det største problemet i dagens klimasituasjon.

Atmosfæren består av flere titalls substanser, men de fleste av dem utgjør mindre enn 5 ppm (Parts Per Million – tusendels promille) av totalen. De vanligste stoffene er nitrogen (ca 78 %), oksygen (ca 21 %), argon (ca 0,9 %) og karbondioksid (ca 0,04 %). I tillegg til dette vil vanndamp kunne okkupere alt fra 0,001 til 5 % av lufta. De andre stoffene deler på de siste 0,06 %. CO₂ utgjør altså en nokså liten del av atmosfæren, men har likevel stor innvirkning på jordens klima (Wikipedia: Atmospheric chemistry).

Figur 3.2, Kilde: Wikipedia

Som grafen over antyder så er energisektoren den som forårsaker størst utslipp, mens avfall, industri og internasjonal transport gir relativt små utslipp. Det totale bildet er mer komplisert enn grafen gir inntrykk av, ettersom de forskjellige sektorene interagerer med hverandre. Høyt behov for energi, for eksempel, har mye å gjøre med industrisektoren.

Det at saksforholdet er så komplisert er en av særegenhetene til klimadebatten.

Klimaforskningen er et enormt og sammensatt felt, der resultatene ofte er et resultat av tverrfaglig samarbeid på tvers av mange disipliner. Nøkkelen til å si noe fornuftig om klimaforandringer er å ha en sikker forståelse av hva klimaet faktisk er, og det kan være

vanskelig. Overlatt til seg selv vil jorda ha relativt store fluktuasjoner i vær- og vindforhold over store tidsspenn. For eksempel kan en 10-årig tørke i Australia være fullstendig normalt, mens en 10-årig tørke i England svært underlig.

Geologi, meteorologi, fysikk, kjemi, klimatologi, paleontologi, økologi, biologi, biokjemi, geografi, genetikk, matematikk, statistikk – listen over fagdisipliner som spiller en viktig rolle i moderne klimaforskning er lang, selv når man ikke inkluderer fagområde og spesialiseringer. Selv de fremste ekspertene vil ha dybdekunnskap bare om en brøkdel av forskningen som ligger til grunn for konklusjonene i FNs klimarapport.

Til sist den politiske siden av saken. Her vil jeg konsentrere meg om klimakrisens virkning på norsk politikk, ettersom det er mest relevant for oppgavens problemstilling. Klimaproblemet er spesielt på grunn av de enorme proporsjonene. Det er et globalt problem hvor både konsekvenser og forebyggende tiltak har en tidshorisont på mange tiår. Utfordringene dette bringer med seg i overgangen til den daglige politikken er flerfoldige. For det første må noen betale for disse tiltakene, og systemet er til en viss grad rigget for kortsiktighet – politikere må tenke på neste valg, velgerne må tenke på regninger. For det andre er hvert enkelt tiltak en dråpe i havet sammenlignet med den massive globale innsatsen som må til for å komme i mål, og for få tiltak har tilsvarende små konsekvenser.

Denne dynamikken gjør seg gjeldende også på globalt nivå, der situasjonen ofte er beskrevet som en spesielt stygg versjon av fangens dilemma (Abrams: 09.05.13). Fangens dilemma er en av de mest kjente spillene som er analysert i spillteori, der essensen er at rasjonelle spillere som forsøker å minimere egen risiko vil ha incentiver for å gjøre valg som går imot egne interesser – begge sider vil tape (Wikipedia: Prisoner's dilemma). Land som ikke investerer i miljøvennlige tiltak vil ofte få et konkurransefortrinn ved å la være å gjøre det. Dilemmaet blir ekstra "stygt", fordi gevinsten ved å "vinne" spillet – altså samarbeide – ikke er garantert eller kjent. På samme tid vil dette eliminere den mulige globale gevinsten av å berge klodens klima. Dette er essensen av fangens dilemma. Den samlede gevinsten er størst ved å samarbeide, men den enkelte beslutningstager har enda mer å tjene på å jukse.

Det er vanskelig å vite i hvilken grad klimaet blir skjøvet til side for mer kortsiktige hensyn, men incentivene for å gjennomføre klimatiltak kommer i all hovedsak fra forskningen. Det vil ta mange år før (vestlige) velgere eller politikere føler konsekvensene av manglende

miljøtiltak på kroppen, spørsmålet er hvor lang tid det tar før hensynet til klima og stortingsvalg blir sammenfallende.

3.1 Særtrekk ved materialet

Det er flere særegenheter i materialet som er av interesse fra et pragmadialektisk perspektiv. For det første er dette en avisdebatt mellom offentlige personer. Aktørene har antageligvis en viss kjennskap til hverandres standpunkter fra før. Dette kan føre til at argumenter som i materialet fremstår som implisitte kan være uttrykt eksplisitt andre steder. På samme tid er det i offentlige debatter god skikk å holde debatten innenfor rammene av den kunnskapen man rimeligvis kan tilskrive den jevne leser.

Klimadebatten har flere ansikter. På den ene siden foregår det en klimadiskusjon i forskermiljøene, der det foreløpige utfallet er godt illustrert i rapportene fra klimapanelet; rundt 98 % av klimaforskere mener nå at klimaendringene er menneskeskapte (Anderegg et. al., 2010). På den andre siden er det en politisk debatt med sterke interesser på begge sider. Politikere og næringsliv mistenkes med gode grunner for å prioritere økonomi foran miljø, et tema som også ulmer i bakgrunnen i denne oppgavens materiale. Miljøbevegelsen blir ikke lenger mistenkeliggjort i samme grad som for noen tiår tilbake, men det har vært hevdet at den løper ærend for den politiske venstresiden, og at den er antikapitalistisk (Malone: Kap. 2).

Til sist er klimadebatten også svært komplisert. Tiltakene som foreslås er ofte høyteknologiske, og regnestykkene som skal bevise klimagevinsten blir ofte stilt spørsmålstegn ved – også av miljøbevegelsen selv (The Telegraph, 2013). Selv om enigheten om at endringene er menneskeskapte er solid, er det fortsatt langt ifra perfekt kunnskap om hvordan den globale oppvarmingsprosessen foregår, nøyaktig hvordan og i hvilken grad menneskelig aktivitet påvirker den, og hvilke tiltak som er best for å bremse den.

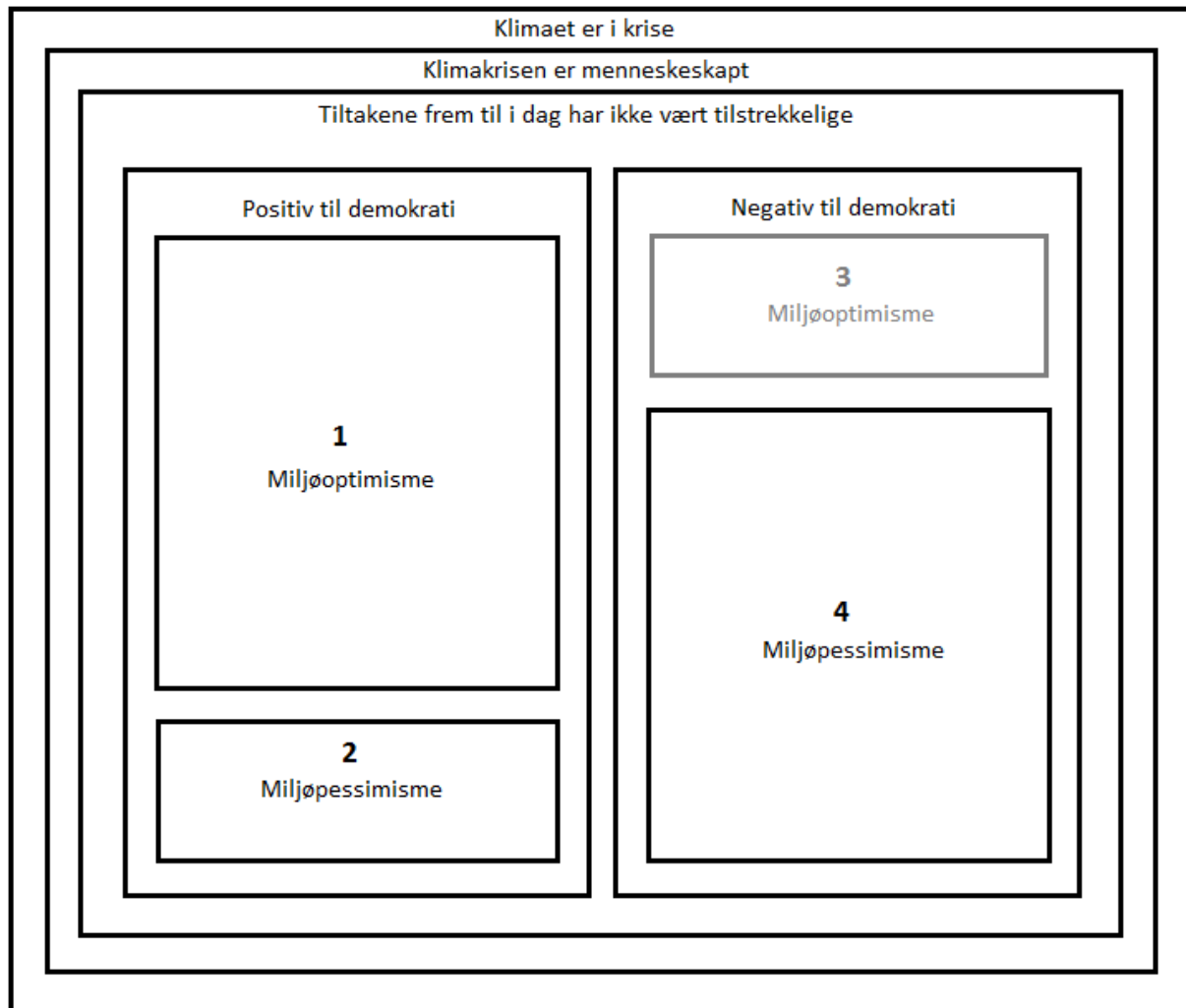
Debatten er på mange måter forensisk (altså om fortiden), siden den manifesterer seg som et spørsmål om hvem som har skylden for tiltaksløsheten. Er det politikerne, befolkningene som stemmer dem frem, eller systemet de begge opererer innenfor. De forskjellige svarene på dette spørsmålet dikterer og informeres av hvilket standpunkt man inntar langs de to overnevnte aksene.

4 Analyse

Her følger en analyse av fire innlegg hentet fra Morgenbladets debattseksjon. De er innspill til en debatt som ble trigget av en kronikk skrevet av journalist Erik Martiniussen. Under overskriften «De nye miljøpessimistene» anklager Martiniussen flere kjente miljøforkjempere, deriblant Jørgen Randers, for å ha foretatt «en farlig resignasjon» i møte med manglende miljøtiltak, og hevder at de lemper alt ansvar for handlingslammelsen over på folket (Martiniussen, 12.07.12). Kronikken drøfter spørsmålet om folk flest er villige til å prioritere miljøsaker, og argumenterer for at folks uvilje mot miljøtiltak ikke er tilstrekkelig årsak til pessimisme. Til sist i innlegget kommer Martiniussen med en utfordring til miljøorganisasjonene, der han spør om de deler miljøpessimistenes holdninger til demokratiet.

Respondentene var grovt sett enige med Martiniussen. Samtlige tok avstand fra Randers' analyse av demokratiet og dets manglende evne til å løse klimaproblemene, selv om de fleste, inkludert Martiniussen selv, godt kunne være enige i at tendensene så langt etterlot liten grunn til optimisme. Innenfor konteksten av denne debatten vil jeg kalle denne holdningen et slags gjennomsnitt.

Diagrammet på neste side er et forsøk på å kartlegge Morgenbladets klimadebatt. De ytre boksene representerer den lokale konsensus, de indre boksene viser de mulige holdningene som kan inntas til de sentrale temaene i debatten. Formuleringen «negativ til demokrati» benevner ingen politisk holdning, og er en forkortning av «negativt innstilt til demokratiets evne til å løse klimakrisen». Størrelsesforskjellen på de indre boksene reflekterer at troen på demokratiet antageligvis vil være avgjørende for hvorvidt man tror klimakrisen vil bli løst.

Figur 4.1

Vi skal senere i oppgaven se på to tekster som havner i kategori 1, og én som kan sies å representere kategori 2. Randers har ved flere ganger gjort det klart at han er klimapessimist fordi han ikke har tro på demokratiet, og vil derfor havne i kategori 4 i dette diagrammet. Standpunkt 3 er ikke representert i debatten, men det er ikke urimelig å anta at det finnes noen som er optimistiske til at klimakrisen vil bli løst, men først etter at vi har erstattet demokratiet med et annet politisk system.

4.1 Jørgen Randers: “Kortsiktighetens tyranni: Hva kan gjøres?”

Jørgen Randers (f. 1945) er professor i klimastrategi på handelshøyskolen BI, og har engasjert seg i miljøspørsmål i over 40 år. I likhet med mange andre eldre miljøforkjempere har han bakgrunn fra naturvernbevegelsen på 70-tallet. Han har vært nestleder for WWF (World Wildlife Fund) fra 1994-1999 (Wikipedia). Han betegner seg selv som klimapessimist, og har ved flere anledninger sagt at man ikke kommer til å lykkes i å begrense utslippene fordi folk flest er for kortsiktige (Morgenbladet, 12.07.12, 25.01.13).

Det innlegget vi skal se nærmere på i det følgende, er titulert «Kortsiktighetens tyranni: Hva kan gjøres?» og sto på trykk den 5. oktober 2012. Det kom i kjølvannet av en rekke innlegg som drøftet klimaproblematikken og mulighetene for bedring innen demokratiets rammer. Jeg har delt opp teksten så alle bruddstykker som på egen hånd utgjør en selvstendig proposisjon har fått sitt eget nummer. Disse kalles *proposisjonsenheter*, og vil bli referert til i analysen med hakeparantes.

[0] Det har vært utrolig interessant å følge sommerens debatt
[1] om hvorvidt demokratiet er i stand til å løse
menneskehetens klimaproblem. [2] Som leseren muligens husker,
[3] svarte jeg et tydelig nei i min nye bok *2052 – A Global
Forecast for the Next Forty Years*. [4] Jeg mener at (selv
rike) velgere *ikke* er villige til å stemme for løsninger som
innebærer en kostnad i det korte løp – [5] selv om dette er
nødvendig for å sikre et bedre liv for våre barnebarn. [6]
Sommerens tankevekkende debatt har ikke endret mitt syn.

[7] Slik jeg ser det har debatten vist tre ting. [8] For det
første at spørsmålsstillingen er relevant. [9] Debattantene er
slett ikke sikre på at de (sic!) eksisterende
markedsliberalistiske demokrati er i stand til å løse
klimaproblemet. [10] De fleste mener at det trengs noe mer:
[11] bedre politikere, mer utdanning, mer FOU, mindre press
fra næringslivet, flere medlemmer i de politiske parti (sic!),
mer frivillig innsats osv. [12] De (sic!) er med andre ord

enighet om at det trengs mer innsats i dag for å få en bedre verden etter 2052.

[13] For det andre ønsker debattantene dypt og inderlig at det skal være mulig å løse klimaproblemet ad demokratisk vei. [14] Ønsket er så sterkt at man ikke er villig til å akseptere faren for at demokratiet vil feile, [15] og ikke er villig til å drøfte hva som faktisk kan gjøres for å kompensere for demokratiets sentrale svakhet, [16] nemlig kortsiktigheten. [17] Debattantene insisterer på å prøve nok en gang med de forslitte hestene - [18] på tross av (sic!) at de hittil ikke har beveget seg ([19] fordi de ikke har noen kortsiktig fordel av å gjøre det).

[20] For det tredje viste debatten at problemet krever løsning på systemnivå, [21] det er ikke nok med frivillig (sic!) individuelle initiativ. [22] Det er jeg helt enig i: [23] klimaproblemet (sic!) er et globalt problem som ikke kan overlates til enkeltindividet. [24] Se min bok for helhetsperspektivet.

[25] I sin essens er klimaproblemet at det krever løsninger som er dyrere enn ikke å gjøre noe. [26] Men den økte kostnaden rår ikke alle likt. [27] Som regel er det en liten gruppe som må ta trøkken. [28] Derfor er det store flertall ofte i favør av løsningen ([29] fordi den ikke har noen effekt på dem). [30] Men minoriteten er mot ([31] og aktivt mot, fordi tiltaket faktisk vil redusere deres livskvalitet). [32] Problemet kunne selvfølgelig vært løst ved at flertallet kompenserte mindretallet for dets tap. [33] Men det ville innebære (sic!) skatteøkning, [34] og det er flertallet imot. [35] Politikerne velger (fornuftig nok) ikke å gå inn for tiltaket, [36] fordi de verken ønsker å ofre en minoritet og eller støtte en skatteøkning. [37] Denne helt enkle dynamikken

stopper de aller fleste klimatiltak. [38] Denne dynamikken sørger for at intet skjer.

[39] Tenk på forslaget om å skifte ut alle landets oljefyrer med varmepumper, [40] og les foregående avsnitt på nytt. [41] Den uvillige minoritet er dem som har oljefyr og ser at det er billigere å la oljefyren fortsette å sende ut CO2 enn å kjøpe en ny varmepumpe. [42] Og politikerne tør ikke gi tilstrekkelig støtte fordi det belaster de andre velgergruppene (sic!).

[43] Det er denne dynamikken – denne handlingslammelsen – som ligger til grunn for min klimapessimisme. [44] Det er denne dynamikken som har gjort det umulig å få gjennomført et eneste av de 15 tiltakene i den klimaløsningen Lavutslippsutvalget (som jeg ledet) la frem høsten 2006.

[45] Handlingslammelsen er dobbelt bitter fordi det ville kostet så lite å løse problemet [46] om vi valgte å gjøre det i fellesskap. [47] Lavutslippsutvalget (og senere analyser) har vist at en økning i den årlige skatt per nordmann på 1000 kroner ville være nok til å betale for en innenlandsk klimaløsning. [48] Dersom alle bidro, på demokratisk vis. [49] Hvilket vi ikke vil, fordi det koster mer enn å gjøre ingenting.

[50] Dessverre viser sommerens debatt at det er begrenset støtte for min globale løsning, [51] nemlig overnasjonale institusjoner som kan temperere (de rike) nasjonalstatenes kortsiktighet. [52] Jeg skjønner godt den intuitive redsel for at noen andre skal bestemme. [53] Men jeg mener det er bedre enn alternativet: [54] som er klimakrise for våre barnebarn.

[55] Kortsiktighetens tyranni tar mange former. [56] Handlingslammelsen er den viktigste. [57] En annen variant er kostnadseffektivitetens tyranni – [58] samfunnsøkonomenes

uvilje mot å gjøre tiltak som er dyrere enn det billigste.
[59] Men det får vente til en annen gang.

4.1.1 Deskriptiv analyse

I begynnelsen av teksten, i proposisjonsenhet [4], fremsetter Randers en påstand: «Jeg mener at (selv rike) velgere ikke er villige til å stemme for klimatiltak som innebærer en kostnad i det korte løp». Deretter kommer han med en oppsummering av debatten så langt:

[8-12]: Det (er enighet om at det) trengs mer innsats i dag for å få en bedre verden etter 2052.

[13-19]: Debattantene driver med ønsketenkning.

[20-23]: (Det er enighet om at) klimakrisen krever en løsning på systemnivå.

Disse etablerer et utgangspunkt for den kommende argumentasjonen, og ved å stadfeste at det er enighet om 1 og 3, kan Randers deretter ta disse proposisjonene som gitt i den etterfølgende argumentasjonen. Påstanden om at debattantene driver med ønsketenkning er nok først og fremst et retorisk utsagn, og vil antageligvis behandles som et brudd på diskusjonsreglene. Inntil videre vil jeg kun se på hvordan dette passer inn i en logisk vinklet analyse, og kan brukes som argument *dersom* det stemmer at debattantene driver med ønsketenkning.

Ved første øyekast kan proposisjonsenhet [4] se ut som en lovende kandidat som standpunkt. Det kommer i begynnelsen av teksten, og er et utvetydig uttrykk for demokratipessimisme:

«Jeg mener at (selv rike) velgere *ikke* er villige til å stemme for løsninger som innebærer en kostnad i det korte løp -»

Det er imidlertid to ting som tyder på [4] i det minste ikke er det eneste standpunktet Randers forsøker å forsvare i denne teksten, og antageligvis er bedre ansett som et argument. Først og fremst kan ikke ytringene [8-23] lett tolkes som forsvar for [4], og metodologien antyder dermed at de burde strykes i delesjonsfasen. Det er imidlertid vanskelig å hevde at noen av disse betraktningene er overflødige. Det virker mer sannsynlig at [8-23] er et forsøk på strategisk posisjonering, og en retorisk analyse vil antageligvis egne seg godt dersom man søker dypere innsikt i disse manøvrene. Her skal jeg nøye meg med å vise hvordan disse proposisjonene kan relateres til et mulig implisitt standpunkt, så de fyller en rolle som

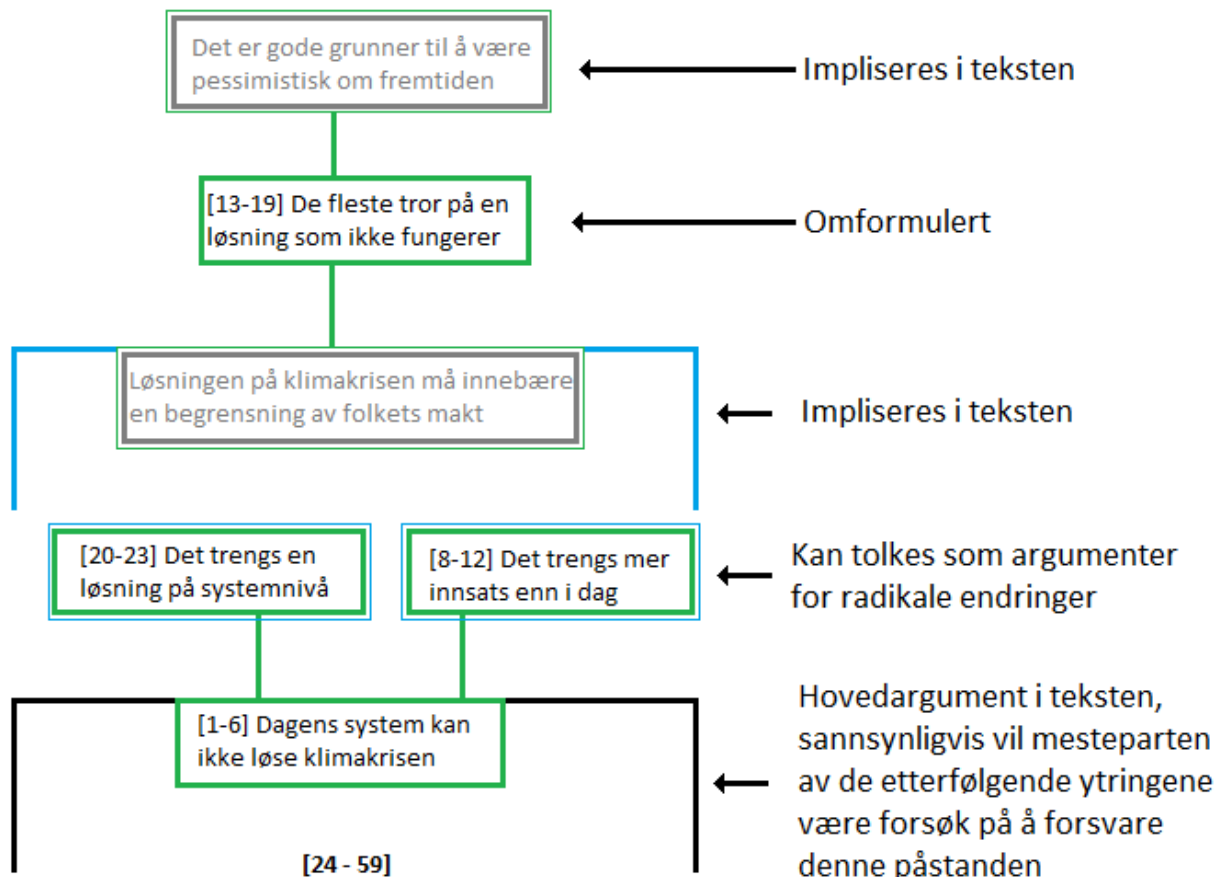
argumenter. Denne målsetningen er i tråd med retningslinjene for rekonstruksjon som jeg redegjorde for i kapittel 2.4.4.

Dersom standpunktet var *demokratiet vil ikke være i stand til å løse klimautfordringene*, som er proposisjonen som kommer under angrep i Astrups tilsvarende til denne teksten, ville fortsatt [8-23] virket irrelevant. Antagelig vil det være mer fruktbart å se nærmere på overskriften for innlegget. Jeg vil foreslå at de tre poengene Randers kommer med i [8-23] er nærmere relatert til spørsmålet «Hva kan gjøres?», og hans egne svar på dette spørsmålet.

Debatten Randers tar mål av har ofte referert til ham selv, og som regel for å ta avstand fra de holdningene han har uttrykt offentlig flere ganger. Spesifikt gjelder dette hans åpne pessimisme i forhold til fremtiden, og hans manglende tro på demokratiets evner til å møte klimatrusselen. Det gir dermed mening om Randers her vil forsøke å forsvare sine holdninger, og redegjøre for sine grunner til å inneha dem. Demokratiets mangler, som er et sentralt tema i alle fire tekstene, blir dermed det bærende argumentet i en større disputt om fremtidspessimisme.

Proposisjonen «det er gode grunner til å være pessimistisk om fremtiden», evt. «det er gode grunner til å være miljøpessimist», fungerer godt som overordnet standpunkt for debatten. Som vi skal se vil ikke Astrup rette motargumenter mot [8-12] og [20-23], noe som antyder at BI-professoren får taus tilslutning til sin oppsummering av debatten, noe som betyr at slutningsrekken denne tar del i, også godtas. Sammenhengene blir tydeligere hvis vi setter Randers' ytringer inn i et foreløpig argumentkart.

:

Figur 4.2

Dette er ikke en fullstendig representasjon verken av argumentene som føres i teksten eller av de holdningene Randers har luftet i det offentlige rom. Jeg vil også påpeke at selv om jeg her har tegnet argumentene inn i ett og samme skjema, vil det kanskje være riktigere å tenke på samtlige av dem som selvstendige standpunkter i en flerleddet dispuTT. Som i de fleste flerleddete disputer er det imidlertid et visst overlapp mellom standpunktene, og de kan knyttes sammen som et samlet forsvar for ett standpunkt. Hensikten med skjemaet er å vise hvilken rolle Randers' innledende kommentarer spiller i den utvidede disputten, som handler om fremtidspessimisme. Størstedelen av materialet, og dermed størstedelen av oppgaven, vil være relatert til proposisjonene ytret i [1-6] og de to impliserte standpunktene i grått. Altså er temaene for debatten "fremtidspessimisme", "systemets bærekraft" og "løsninger på klimakrisen".

Som sagt ser det ut til at slutningsrekken i argumentkartet ikke møter motbør fra Astrup, med unntak av proposisjonsenhet [1-6], der Randers hevder at demokratiet ikke kan løse klimautfordringene. Med andre ord handler disputten om hvorvidt det er gode grunner til å være miljøpessimist, men dette står og faller på hvorvidt demokratiet fortjener vår tillit i møte

med klimakrisen. Denne tolkningen bekreftes langt på vei av at Randers selv fremsetter demokratisk pessimisme som grunnlag for sin miljøpessimisme i [43]:

«Det er denne dynamikken – denne handlingslammelsen – som ligger til grunn for min klimapessimisme.»

Fra proposisjonsenhet [25] til [38] beskriver Randers en «enkel dynamikk» som i følge ham «stopper de aller fleste klimatiltak». Kort forklart er Randers' poeng at klimatiltak alltid vil møte en del motstand, fordi de koster penger, og at politikere ikke er villige til å gjennomføre tiltak som får mye motstand. Dynamikken Randers skisserer brukes som argument for demokratiets utilstrekkelighet, og i [39-42] brukes oljefyring som eksempel på hvordan dette foregår i praksis.

Den enkle dynamikken i [25-42] fremstilles som sagt som et grunnlag for klimapessimisme i [43], men dersom vi ikke aksepterer hans innledende betraktninger, er de kun argumenter for demokratisk pessimisme. Temaet går fra [44] til [54] over til mer klimarelaterte problemstillinger, og det beskrives hvordan den handlingslammende dynamikken går utover hans egne forslag til klimaløsninger. Avslutningsvis, i [55-59], kommer en kommentar om samfunnsøkonomer og deres begeistring for kostnadseffektivitet, som «får vente til en annen gang».

4.1.2 Normativ analyse

Jeg vil her rette oppmerksomheten mot to passasjer i teksten, nemlig [13-19] og [25-38].

I [13-19] anklager Randers deltagerne i debatten for å bedrive ønsketenkning, og at deres ønske om at demokratiet skal lykkes får dem til «å prøve nok en gang med de forslitte hestene – på tross av at de hittil ikke har beveget seg». Randers gjør mer enn å antyde at debattantene, uten at det er klart nøyaktig hvem det er han refererer til, begår tankefeilen ønsketenkning; en feilslutning som går ut på å overse bevis eller argumenter fordi man ikke liker konklusjonen de leder til. Heller enn en evaluering av debatten er dette et retorisk utspill, og kan tolkes som to separate brudd på diskusjonreglene i ett.

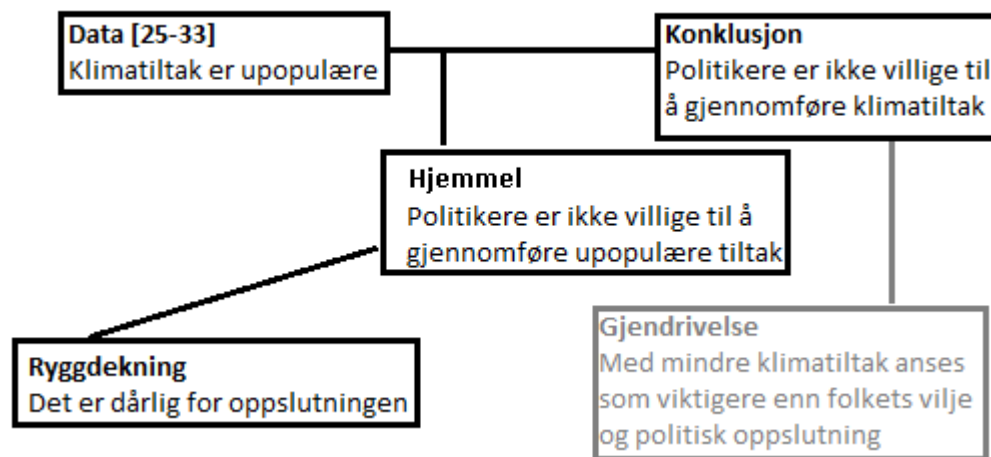
Randers presenterer debattantenes ønsketenkning som bevist av debatten så langt, som er et brudd på diskusjonsregel 6, og en form for *petitio principii*. Påstanden forutsetter at

debattantene forsvare en posisjon som allerede er tapt, selv om dette er akkurat den konklusjonen Randers forsøker å argumentere for i teksten.

Det er også et brudd på diskusjonsregel 1, og jeg vil tolke det som et personangrep (*ad hominem*). Denne klassen av feilslutninger har en særegenhet, nemlig at hva som skal telles som angrep på motstanderens karakter er avhengig av hvilke karaktertrekk som anses som positive og negative innenfor den kulturelle konteksten. For eksempel kunne det være et grovt personangrep å antyde at en amerikansk politiker var sympatisk til kommunisme på 50-tallet, mens det motsatte var sant i Sovietunionen. Innenfor konteksten av denne debatten vil jeg regne det som et personangrep å antyde at ens motstandere (med vilje) overser argumenter og foretar dårlige slutninger. Konklusjonen vi inviteres til å trekke er at hans motstandere ikke er helt rasjonelle, og at de ikke har gode argumenter for å satse på en klimaløsning innenfor demokratiets rammer. En siste funksjon ved denne ytringssekvensen er at vi styres vekk fra å mistenke Randers selv for dårlige resonnementer, ettersom han fremstiller seg selv som en ensom klarsynt og ærlig stemme i debatten, som gjennomskuer motpartens usakligheter.

Handlingslammelse og politisk feighet, som er tema i [25-38], er et sentralt tema gjennom hele teksten. Det er underbygget med påstander om borgernes psykologi og politikernes insentiver, som i sin tur får ryggdekning fra eksempelet om oljefyring. Det er ingen nyhet at politikere foretrekker folkets oppslutning når de går inn for lovendringer og andre politiske tiltak, dette fører imidlertid ikke til at alle upopulære tiltak forkastes. Derfor blir eksempelet om oljefyring i [39-42] desto viktigere i forsvaret av Randers' standpunkt. Et potensielt problem kan være å forklare hvordan noen tiltak i det hele tatt blir gjennomført, ettersom man kan bytte ut «klimatiltak» med et vilkårlig politisk tiltak og få et like godt argument relatert til alt fra skattelette til krig.

Det som er oppsiktsvekkende med denne argumentasjonen er at alle de andre debattantene ser ut til å godta, uten innvendinger, at det gjennomføres alt for få klimatiltak generelt, og spesielt i Norge. Et naturlig spørsmål, som Randers mener å ha svaret på, er hvorfor det er slik. Som vi skal se, og som allerede nevnt, får Randers forsvinnende liten oppslutning for sin egen analyse. Det er imidlertid ingen andre som kommer med alternative svar på dette spørsmålet. Faktisk skiller denne teksten seg ut ved at den i det hele tatt rører ved spørsmålet om *hvorfor* de ambisiøse miljøtiltakene lar vente på seg, og selv her kan man bare lese det mellom linjene. En god illustrasjon på dette kan være å sette opp argumentet i et Toulminskjema, og legge til en gjendrivelse.

Figur 4.3

Jeg vil presisere at gjendrivelsen på ingen måte kan sies å være representert – implisitt eller eksplisitt – i materialet, men den illustrerer godt en utforsket diskusjon som debattantene *kunne ha hatt*. Politikernes ansvar ser ikke ut til å være et interessant tema for Randers, som nøyer seg med å si at «[35] Politikerne velger (fornuftig nok) ikke å gå inn for tiltaket, [36] fordi de verken ønsker å ofre en minoritet og eller støtte en skatteøkning».

Bemerkelsesverdig nok angriper han ikke politikere og bedrifter, selv om han i [20-23] selv sier at klimaproblematikken «krever løsning på systemnivå». Spørsmålet om *hvem* som har ansvar for å skape endringer på systemnivå kunne nok vært et hensiktsmessig tema å diskutere for å oppnå en resolusjon. Et naturlig spørsmål er om disputten Randers legger opp til i denne teksten er forenelig med reglene for en kritisk diskusjon.

Ved første øyekast er ikke dette en tekst som inviterer til diskusjon, selv om den er innsendt til en debattspalte. Det er ikke bare når han snakker om ønsketenkning i [13-19] at Randers fremstiller seg selv som den ensomme fornuftens stemme. Mesteparten av teksten fra [37] og utover tar form av en oppsummering der, der Randers diagnostiserer situasjonen

Jeg vil til sist påpeke en merkverdighet med denne teksten, og Randers' øvrige uttalelser, der det argumenteres – ikke bare for klimapessimisme, men for defeatisme. Med dette mener jeg å si at Randers' hovedfokus i denne teksten virker som det er å overbevise sine lesere om at det ikke finnes noen løsning. Slaget er allerede tapt. Randers lufter mulige løsninger fra [45] til [52], men avviser dem deretter selv med utsagn som «[49] Hvilket vi ikke vil », og «[50] [...]det er begrenset støtte for min globale løsning ». Argumentasjonen for de løsningene han

har foreslått blir omhyllert i formuleringer som underslår deres muligheter for å gjennomføres; «[45] [...] det ville kostet så lite å løse problemet»

Et annet spørsmål er hvordan en resolusjon vil se ut i dette tilfellet? Søker Randers oppslutning om sin pessimisme? Svaret på dette spørsmålet blir nødvendigvis litt innviklet, ettersom både problemene Randers drøfter, og de klimapolitiske utfordringene forøvrig, er tett knyttet opp mot folkets holdninger til klimaet. Hvis alle tenkte som Randers, ville ikke dette ført til universell klimadefaitisme. Pessimisme er altså best sett som middel i denne saken, ikke mål. Målet er nok heller å skape større bekymring om klimaet, og Randers' offentlige opptreden kan tolkes som en utfordring til publikum om å bevise at hans pessimisme er ubegrunnet.

Jeg mener ikke å hevde at Randers' pessimisme og øvrige meninger ikke er oppriktige, men det ensidige fokuset denne teksten retter mot negative trender antyder en strategi som forsøker å utfordre leseren, heller enn å vinne diskusjoner.

4.2 Nikolai Astrup: Grønn vekst er mulig

Nikolai Astrup (f. 1978) er miljøpolitisk talsmann for Høyre, og sitter på stortinget som representant nr. 4 for Oslo frem til 2017. Han har en utdanning i internasjonale relasjoner og politikk fra London, og var ansvarlig redaktør i tidsskriftet *Minerva* fra 2001-2008. Med mange viktige verv og en prominent posisjon i norsk politikk, anses han med sin unge alder som en stigende stjerne i partiet. Denne artikkelen sto på trykk den 20. desember 2012, altså mer enn to måneder etter at Randers hadde foretatt sin oppsummering av klimaproblematikken og *Morgenbladets* debatt.

Dette er et tilsvarende ikke bare til Jørgen Randers, men også rettet mot Atle Midttun og Nina Witoszek, som den 9. november hadde en artikkel på trykk i samme avis. Under overskriften «Kan vi sette opp den grønne tidsånden?» argumenterte de, i likhet med Randers, for at det største hinderet for klimatiltak var folk flest. Astrup presenterer innlegget sitt som et angrep på begge artiklene, men ser ut til å rette seg mer mot Randers enn de to andre artikkelforfatterne.

I denne teksten har jeg på grunn av tekstens lengde fargekodet argumentasjonen ut fra hvilket standpunkt argumentasjonen kan relateres til. Dette gjør etter min mening teksten mer oversiktlig, og vil være til hjelp i analysedelen. Jeg beholder analysenivået jeg inntok i forrige seksjon, men i denne teksten krystalliserer det seg fire temaer som jeg vil behandle separat, og for ordens skyld vil jeg innta et analysenivå som ser fire parallelle disputer veves sammen. Disse fargekodene har ingen relasjon til de korresponderende fargene i argumentkartene.

1: Løsningen på klimautfordringen er grønn vekst

2: Det er lett å undervurdere den teknologiske utviklingen og menneskelig tilpasningsevne

3: Utviklingen er positiv

4: Politikere tør fatte upopulære beslutninger

[0] Klimapessimistene bør lære av fortiden før de spår om fremtiden.

[1] **Klimautfordringen** er sannsynligvis den største og mest alvorlige utfordringen verden står overfor. [2] Det er lett å konkludere at liberale demokratier ikke er skrudd sammen for å håndtere slike utfordringer, [3] slik Jørgen Randers antyder. [4] Eller at vi trenger en helt ny og radikal form for tenkning og omlegging av samfunnet [5] som kombinerer en variant av Næss' dypøkologi med modernismens krav til form og estetikk, [6] slik Atle Midttun og Nina Witoszek tar til orde for med konseptet økomodernitet.

[7] Jeg er uenig. [8] Det er selvsagt liten grunn til å feire de små skritt som ble tatt i Doha. [9] I FN er det den som vil minst som bestemmer mest. [10] Og det er dessverre ganske mange som ikke vil så veldig mye. [11] Det er imidlertid langt fra å kritisere manglende fremgang i FN - [12] som vel aldri har vært kjent for handlekraft - [13] til å mene at liberalt

demokrati, [14] som kjennetegner den vestlige verden, [15] per definisjon ikke vil makte å løse klimautfordringen.

[16] **Det er ingen** motsetning mellom vekst og bærekraftig utvikling, [17] ei heller mellom liberale demokratier og ambisiøs klimapolitikk. [18] Realiteten er at økonomisk utvikling er en forutsetning for de teknologiske fremskrittene som skal til for å løse klima- og miljøutfordringene, [19] og at det fattes ambisiøse klimavedtak mange steder i verden [20] uavhengig av FNs klimaforhandlinger. [21] Det er selvsagt ikke nok, [22] men går i riktig retning.

[23] Randers', Midttuns og Witoszeks mismot er ikke noe nytt fenomen. [24] Allerede for mer enn 200 år siden spådde Thomas Malthus at verden sto overfor en sultkatastrofe. [25] Han begrunnet dette med at verdens matvareproduksjon vokste lineært, mens befolkningen økte eksponensielt. [26] Malthus tok feil fordi han undervurderte grovt menneskenes tilpasningsevne og teknologiske fremskritt innenfor landbruket.

[27] **Mismot er ikke** noe nytt fra Jørgen Randers. [28] I 1972 var han medforfatter av boken *Hvor går grensen?*, [29] en norsk versjon av Romaklubbens *The Limits to Growth*. [30] Disse humørsprederne spådde blant annet at 65 millioner amerikanere og 4 milliarder andre mennesker kom til å dø av sult mellom 1980 og 1989. [31] I ettertid vet vi heldigvis at det ikke gikk slik. [32] I sin nye bok spår Randers igjen om fremtiden. [33] Denne gangen om hvor verden vil være i 2050. [34] Etter mitt skjønn er han i ferd med å gjøre samme feil som Romaklubben gjorde i 1972. [35] Han undervurderer den teknologiske utviklingen, [36] men også politikernes evne til å fatte gode beslutninger.

[37] Randers er ikke alene. [38] Det internasjonale energibyrået IEA publiserer hvert år en prognose for fremtidens energiutvikling. [39] I årets utgave lanseres prognoser for utvikling innenfor solenergi [40] som allerede synes å være utdatert. [41] Allerede i dag er solenergi konkurransedyktig med fossile alternativer mange steder i verden, [42] uten subsidier.[43] Energieffektiviteten i en solcelle er nå cirka 17 prosent. [44] Det er innenfor rekkevidde å øke effektiviteten til 35 prosent i løpet av tre til fem år. [45] Lykkes man med dette vil det revolusjonere solindustrien [46] og gjøre sol konkurransedyktig med skifergass.

[47] Og hvem vet hvor man er om femten til tyve år? [48] Eller for å si det på en annen måte - [49] hvem kunne ha forutsagt utvikling av batterier til mobiltelefoner og datamaskiner de siste femten til tyve årene? [50] Hvem forutså at Kina skulle ta over og revolusjonere produksjonen av vindturbiner og solceller på bare tre år? [51] Ingen. [52] Men det er nettopp det de har gjort. [53] Det har vært en katastrofe for REC, [54] men det har gjort det mulig å bygge lønnsomme solparker uten subsidier mange steder i verden.

[55] Å forutse hvor vi er om førti år er en krevende øvelse, [56] og det er enkelt å undervurdere de dynamiske effektene som følger i kjølvannet av ny teknologi og industrialisering av nye løsninger.

[57] **Både Randers,** Witoszek og Midttun skaper et inntrykk av at politikerne ikke tør eller vil fatte modige beslutninger. [58] Det er en sannhet med modifikasjoner. [59] Se for eksempel til EU. [60] Til tross for økonomiske vanskeligheter i mange europeiske land [61] fortsetter EU utrettelig å heve miljø- og klimastandarden i unionen, [62] med stadig nye direktiver om fornybar energi, bygningsenergi,

energieffektivisering og produktstandarder. [63] Kvoteprisen er riktignok lav, [64] men taket senkes hvert eneste år. [65] Utslippene vil gå ned, [66] og 20-20-20-målene er innenfor rekkevidde. [67] EU er alene om et forpliktende overnasjonalt kvotehandelssystem med utslippstak.

[68] Jørgen Randers anfører ett konkret eksempel på kortsiktighetens tyranni i kronikken 5. oktober: [69] «Tenk på forslaget om å skifte ut alle landets oljefyrer med varmpumper[...]. [70] Den uvillige minoritet er dem som har oljefyr og ser at det er billigere å la oljefyren fortsette å sende ut CO2 enn å kjøpe en ny varmpumpe. [71] Og politikerne tør ikke gi tilstrekkelig støtte fordi det belaster de andre velgergruppene.»

[72] Dette skriver Randers fire måneder etter at Stortinget vedtok med overveldende flertall å innføre et forbud mot fyring med fossil olje fra 2020. [73] Dette har vi vedtatt i det norske demokratiet uten store konflikter. [74] Og det finnes mange andre eksempler.

[75] **Klimapessimistene** bør lære av fortiden før de spår om fremtiden. [76] De siste 50 årene er fattigdommen redusert mer enn de foregående 500 årene. [77] Tre milliarder mennesker er løftet ut av fattigdom. [78] De siste tiårene er de globale utslippene av nitrogenoksyder redusert med 30 prosent. [79] Utslippene av svovel er redusert med 80 prosent.

[80] Londonsmogen, som krevde 4000 menneskeliv på syv dager så sent som i 1952, er historie. [81] Ozonlaget er ikke lenger i fare, [82] takket være Montrealprotokollen. [83] Avfall er ikke lenger utelukkende et problem, [84] men en ressurs som gjenvinnes eller brukes til produksjon av fjernvarme, biogass og biogjødsel.

[85] Mennesker i frie samfunn har gjennom historien klart å produsere stadig mer miljøvennlige og mindre ressurskrevende produkter. [86] At denne utviklingen fortsetter og akselererer er en forutsetning for å håndtere både klimautfordringen [87] og befolkningsveksten i årene som kommer.

[88] **Skal vi løse** klimautfordringen må vi håndtere den grunnleggende markedssvikten som har forårsaket problemet: [89] Det er for billig å forurense [90] og for dyrt å være miljøvennlig. [91] Vi trenger en global pris på utslipp av drivhusgasser, [92] men i påvente av dette må vi oppmuntre de mange lokale og regionale forsøkene på å holde forurenser-betaler-prinsippet i hevd. [93] På den måten kan vi ta markedet i bruk i miljøets tjeneste [94] og gjøre det lønnsomt å kanalisere de beste hodene og de store pengene inn i miljøteknologi og fremtidens grønne arbeidsplasser.

[95] Den andre siden av mynten er teknologisk utvikling og industrialisering av miljøteknologi. [96] Her trenger vi en koalisjon av villige [97] som kan gå foran og vise at det er mulig å kombinere økonomisk vekst og høy levestandard med lavutslippssamfunnet. [98] Norge har teknologi, kompetanse og kapital til å være en av de som løper foran. [99] Det bør vi gjøre i enda sterkere grad.

[100] Det er ikke enkelt å håndtere klimautfordringen. [101] Å rope på den sterke mann er ingen løsning. [102] Progressiv miljøpolitikk har aldri vært et adelsmerke for verdens diktaturer. [103] Vi må ha tro på at vi kan løse utfordringen innenfor demokratiets ramme – [104] og den må løses i erkjennelse av at det er klimagassutslippene som er problemet – [105] ikke vår livsstil.

4.2.1 Deskriptiv analyse

I begynnelsen av artikkelen, i [3] og [6], klargjøres det hvem det skal gis tilsvaret til. Etter å ha angrepet standpunktene deres, benytter Astrup muligheten til å argumentere for sitt eget standpunkt, noe som gjør disputten blandet. Den er også flerleddet, ettersom innlegget berører flere standpunkt ([16], [17], [57-58], [86], [87] og [103-105]). Jeg har delt teksten opp i flere enkeltdisputter, men vil for ordens skyld forsøke å trekke dem sammen etterhvert, så de kan håndteres på en mer oversiktlig måte.

Konfrontasjonsstadiet i innlegget kan sies å være spredt utover teksten, ettersom uenighetene adresseres i sin helhet i tur og orden. I [0], [7], [58], [75] og [101] pekes det på punkter av uenighet. Åpningsstadiet er her implisitt, som er forventet i en dispuTT der deltagerne kan ta det for gitt at det finnes nok grunnleggende enighet til å ha en diskusjon (se 2.5.3).

Fordelingen av roller som antagonist og protagonist vil uansett sjelden foregå eksplisitt i ordinære disputter.

Tekstens har flere argumentasjonsstadier, ettersom kronikken tar for seg flere standpunkter. Det første argumentasjonsstadiet finnes i [24-35], [37-56] og [75-85]. Her angripes Randers' standpunkt «det er gode grunner for pessimisme om fremtiden». Dette gjøres ved å vise til tidligere pessimister som har tatt feil, og ved å peke på grunner til optimisme.

Neste argumentasjonsstadium kommer i [59-67], og [72-74], et angrep på standpunkt nr. 2 «politikere tar ikke modige beslutninger». I det siste argumentasjonsstadiet, [87-104], presenteres argumenter for standpunktet «det nåværende systemet kan løse klimaproblemene».

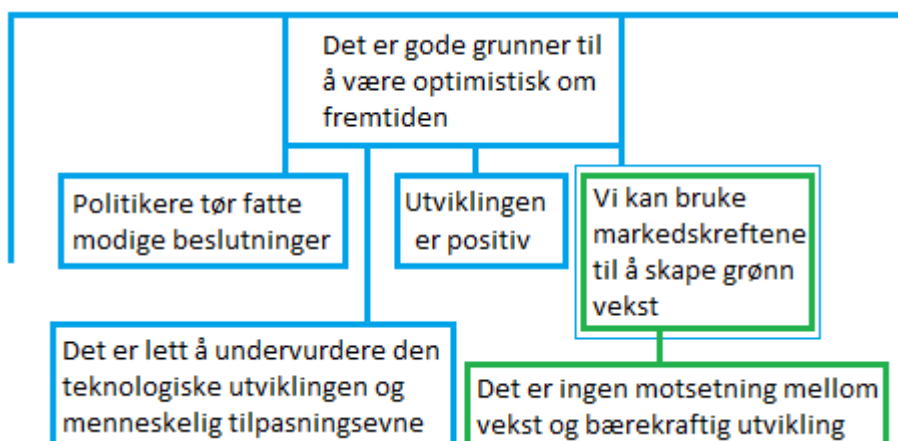
Argumentasjonsskjemaene (flertall, ettersom disputten er flerleddet) Astrup benytter seg av er hovedsakelig koordinert sammensatt (se 2.4.3). En beslutning om hvorvidt fremtidsoptimisme eller fremtidspessimisme er det mest fornuftige kan ikke gjøres med høy grad av sikkerhet, og det er vanskelig å opprettholde en mellomposisjon (verken optimisme eller pessimisme).

Som allerede vist i fargekodingen, så kan Astrups argumentasjon oppsummeres i fire *makroproposisjoner*:

1. Løsningen på klimautfordringen er grønn vekst (markedsmekanismer i miljøets tjeneste): [16][18][86-105]
2. Det er lett å undervurdere den teknologiske utviklingen og menneskelig tilpasningsevne: [23-35] [37-41][55-56][75]
3. Utviklingen er positiv: [19-22][42-54][64-66][76-85]
4. Politikere tør fatte upopulære beslutninger: [17][36][57-63][67-74]

Disse kategoriene favner mesteparten av teksten, med unntak av de innledende kommentarene frem til [16], og jeg har inkludert de avsluttende kommentarene [98-105] i proposisjon 1 under en viss tvil. Det er klart at disse fire makroproposisjonene ikke er fullstendig isolert fra hverandre, og at de ikke setter noen definitive rammer for betydningen av proposisjonsenhetene de her relateres til: For eksempel impliseres positiv utvikling av de andre makroproposisjonene, og man kan tenke seg et utall standpunkt som vil være relevante for hver proposisjonsenhet.

Ved å foreta en slik grov inndeling av teksten kan vi tydeligere se hvordan argumentasjonen er bygget opp, og hva Astrup argumenterer for. Vi kan også sette disse makroproposisjonene sammen i et argumentkart, og bruke dem til å dedusere et overordnet standpunkt:

Figur 4.4

Astrup sier ingen steder eksplisitt at det er gode grunner til å være optimistisk om fremtiden, men det finnes ingen bedre kandidater enn dette implisitte standpunktet. For det første spiller

Astrup her rollen som antagonist i en blandet dispuTT, og motsatsen til Randers' overordnede standpunkt er en naturlig kandidat. For det andre er det et standpunkt som binder sammen de fire proposisjonene over på en naturlig måte, med få antagelser fra min side. Til sist er dette standpunktet velegnet fordi mange proposisjoner i teksten impliserer fremtidsoptimisme, slik som «[...]det går i riktig retning» i [22], «Og hvem vet hvor vi er om femten til tyve år?» i [47] og «[...]det er mulig å kombinere økonomisk vekst og høy levestandard med lavutslippssamfunnet» i [97]. Man kan også si at troen på grønn vekst i seg selv vil medføre en viss grad av fremtidsoptimisme; det er i alle fall ikke en overbevisning Astrup deler med verken Randers eller – som vi snart skal se – Hessen.

4.2.2 Normativ analyse

Avstanden mellom denne teksten og Randers' innlegg skal ikke undervurderes. Både Astrup og Randers er (tilsynelatende) enige om at klimautfordringene må tas på alvor, men deres fremtidsvisjoner er svært forskjellige.

I påstand [1] og [7-10] forsøker Astrup å alliere seg med pessimistene. Han gjør det klart at også han bekymrer seg for klimaet, og peker på noen negative trender i tiden, slik som tiltaksløshet i FN. Astrup ser ut til å anse disse trendene som marginale, men retorisk er dette en klassisk etos-byggende strategi. Antagelig har det relativt liten effekt på de andre debattantene, og mer å si for det bredere publikum – den gjennomsnittlige leseren av Morgenbladet. Ved å bedyre sin bekymring om klimaet forplikter også Astrup seg til å ta temaet på alvor, han må ha satt seg inn i klimaproblematikken og ha god ryggdekning for optimisme.

For øvrig følger innlegget grovt sett klassiske former for retorikk: En introduksjon (*exordium*) med etosbygging følges av en presentasjon av motpartenes synspunkter (*narratio*). Til slutt er rekkefølgen byttet om, da motargumentene (*refutatio*) kommer før presentasjonen av egne synspunkter (*confirmatio*) (Quintillian: 4.1-5.3).

Astrup oppsummerer sine motstanderes standpunkt på denne måten: «Liberale demokratier er ikke skrudd sammen for å håndtere klimautfordringene». Randers startet sitt innlegg ved å påstå at «(Selv rike) velgere er ikke villige til å stemme for klimatiltak som innebærer en kostnad i det korte løp». Hvis man inkluderer Randers' toleranse for politikernes tiltaksløshet er de to formuleringene tilstrekkelig like til at stråmenn kan utelukkes. Det er likevel flere

viktige forskjeller. Astrup forsøker å generalisere diskusjonen ved å snakke om «demokratier» istedenfor velgerne de består av, og «slike utfordringer» i stedet for en partikulær undergruppe av klimatiltak: De som har en kostnad for velgere. Spesielt den siste av disse omformuleringene er av betydning for argumentasjonen som føres, ettersom det tillater Astrup å la være å si noe om velgernes betalingsvilje, og bringe inn «utfordringer» som ikke er direkte relatert til klimaet.

Uten at Astrup sier det eksplisitt, er det flere utsagn som antyder at han i likhet med Randers anser velgerne som lite betalingsvillige når det kommer til klimasaker. For eksempel sier han i [88-90] at man må løse markedssvikten som har forårsaket problemet: «Det er for billig å forurense og for dyrt å være miljøvennlig». Hvis velgerne er villige til å betale for å berge miljøet, ville det vel ikke være nødvendig å adressere denne «markedssvikten»? Det minste man kan si er at Astrup antar en betalingsvilje som ikke er tilstrekkelig i seg selv, og at dette er en av årsakene til at klimakrisen er et vedvarende problem. Også tittelen på innlegget impliserer noe av det samme: «Grønn vekst er mulig», sier Astrup, og impliserer muligheten for klimalløsninger som – avhengig av det økonomiske analysenivået – er kostnadsfrie.

Astrups eksempler fra [76] til [85] fortjener en nærmere titt. Hvem det er som har redusert svovelutslippene med 80% ([79]) forblir et mysterium, det er i alle fall ikke globalt (Klimont, Smith & Cofala, 2013). Det større poenget er at denne merittlisten har liten relevans for standpunktene som er oppe til disputt. Debatten handler først og fremst om CO₂-utslipp, og verken fattigdom, Londonsmogen, ozonlaget, avfallshåndtering eller svovelutslipp er av stor betydning for den globale oppvarmingen, som krever at et helt annet sett med problemer blir løst. Listen er derimot relevante for det Astrup kaller «slike utfordringer» i proposisjonsenhet [2]; de kan fungere som eksempler på koordinert innsats for en bedre verden. De spesielle utfordringene knyttet til global oppvarming nevner ikke Astrup eksplisitt. Hans generalisering impliserer en oppfatning om at klimautfordringen kan sidestilles med andre utfordringer vi har overvunnet, men sett i lys av det Astrup sier i [1] blir behovet for å adressere klimatrusselens særtrekk desto større: «Klimautfordringen er sannsynligvis den største og mest alvorlige utfordringen verden står overfor».

Ved å snakke om «demokratier» i stedet for «(selv rike) velgere», styres oppmerksomheten vekk fra den individuelle velgeren. I tillegg er ikke temaet nødvendigvis dagens Norge, men

potensielt alle demokratier til alle tider. Denne generaliseringen åpner for eksempelbruk som ellers ville vært irrelevant, slik som londonsmog.

Astrups motargumenter er i all hovedsak historiske: Malthus tok feil, Randers har tatt feil før, og IEA tok feil så sent som i 2012. Disse eksemplene viser hvor vanskelig det er å spå riktig om fremtiden, og hvordan feilen alltid er den samme: Det er lett å undervurdere den teknologiske utviklingen.

Interessant nok er det sterkeste argumentet i kronikken det som angriper Randers' standpunkt direkte, der Astrup forsvarer standpunktet om at politikere tør å ta modige beslutninger. Eksempelet om oljefyring, et kjerneargument i Randers' tekst, blir revet ned med ubestridelige fakta. Ikke bare har politikerne allerede gjort det Randers hevder at de ikke gjør, altså gjennomført et upopulært klimatiltak, men Randers virker useriøs ved å bruke et eksempel som taler mot hans eget standpunkt.

Astrup bruker imidlertid mest tid på å fremme standpunkt som innenfor rammene av denne debatten må kunne kalles klimaoptimisme, med til dels svakere argumentasjon. I [16] hevdes det at vekst og bærekraft kan gå hånd i hånd, et ensomt og uproblematisk konstativ med lite ryggdekning, noe Dag O. Hessen kommer til å fokusere på i neste tilsvarende. Den grønne veksten Astrup snakker om står og faller på holdbarheten i [16], så det er et naturlig punkt å angripe for en meningsmotstander.

Når det gjelder spådommer om fremtiden generelt, så er det med nødvendighet en historisk overvekt av feilvurderinger, men det kan stilles spørsmål ved om flertallet av dem er overdrevent pessimistiske. Dersom like mange har feilet på den optimistiske siden er Astrup og Randers i samme båt. Selv om alle historiens utopier så langt hadde vist seg sanne, og alle dystopier usanne, ville ikke det garantert for at klimapessimistene tar feil.

4.3 Dag O. Hessen: Farlig Feil

Dette innlegget sto på trykk den 4. Januar 2013, to uker etter Astrups innlegg «Grønn vekst er mulig». Dag O. Hessen er professor i biologi ved Universitetet i Oslo, og er mest kjent for sitt arbeid i krysningen mellom evolusjon, økologi og marinebiologi. Hessen har også vært aktiv i klimasaker, og sto på MDGs nominasjonsliste for Oslo under valget i 2013.

Jeg har fulgt opp kodingen fra forrige tekst, så her korresponderer fargene med fargekodingen i forrige analyse. Forskjellen er at relasjonen mellom farger og standpunkt er reversert: Hessen argumenterer *mot*, eller *stiller seg tvilende til* de fire makroproposisjonene. Jeg vurderte muligheten for å sette de motstridende proposisjonene inn i et felles argumentkart, men kom frem til at dette ikke ville bidra nevneverdig til å skaffe bedre oversikt over uenighetene (se Homer-Dixon & Karapin: 1989 for et forsøk basert på Toulmin-modellen).

1: Løsningen på klimautfordringen er grønn vekst

2: Det er lett å undervurdere den teknologiske utviklingen og menneskelig tilpasningsevne

3: Utviklingen er positiv

4: Politikere tør fatte upopulære beslutninger

[0] **Klimapessimisme**, skriver Nikolai Astrup i sin kronikk «Grønn vekst er mulig» i Morgenbladet 21. desember, [1] men synes å mene kulturpessimisme. [2] Hovedpoenget, at vekst ikke bare er forenelig med god miljøpolitikk, men en forutsetning for det, [3] er et ekko av Brundtlandkommisjonens 25 år gamle konklusjon, [4] som også i likhet med Astrup hevdet at det dreide seg om å gi veksten «et nytt innhold». [5] Brundtland snakket både om «ny kurs» og «stø kurs», [6] men det ble mest av det siste – [7] da som nå.

[8] Essensen hos Astrup er at Jørgen Randers, i likhet med Malthus i sin tid og andre «pessimister», [9] tok feil i sine misantropiske advarsler [10] fordi de undervurderer (sic!) den menneskelige kløkt. [11] Vår kløkt er visselig formidabel, [12] men den har sine begrensinger (sic!), [13] noe som framgår av det faktum at den første måling over 400 ppm CO₂ nylig ble registrert, på Svalbard av alle steder, [14] mens CO₂ i 1987 fortsatt lå under 350 ppm. [15] «Klimarealist» hadde vært et bedre begrep, [16] om betegnelsen ikke var kuppet av klimautopister.

[17] Astrup har åpenbart rett i at man må lete etter løsninger innenfor demokratiets, [18] muligens også «systemets», rammer. [19] Det er også åpenbart at teknologisk utvikling vil være en viktig del av dette, [20] og at vi ikke skal tilbake til fortiden. [21] Han burde for øvrig lese om igjen lavutslippets (sic!) rapport, ledet av Randers, om han etterspør teknologiske løsningsforslag. [22] Astrups behagelige konklusjon, at «det er klimagassutslippene som er problemet - ikke vår livsstil» minner imidlertid om det velkjente argumentet at det ikke er farten som dreper, men bråstoppen etterpå. [23] Å frikjenne vår livsstil er ikke bare farlig naivt, men farlig feil.

[24] Når flyreiser og forbruk peker til himmels sammen med CO2-utslippene, [25] så viser det også at vår iboende kortsiktige nytterasjonaltitet kanskje gir den største grunnen til pessimisme. [26] Vi må ikke bare forbruke riktigere, vi må forbruke mindre, [27] men hvordan? [28] Astrup har rett i at markedet en del av løsningen. [29] Norge har alle forutsetninger for å gå foran - [30] men vi er stort sett flinkest på bortebane [31] og der det ikke koster. [32] Når vekst er det politiske mantra [33] og selv vårt viktigste finansielle instrument, Oljefondet, forholdet (sic!) seg passivt til utfordringene og mulighetene ([34] og sågar kjøper seg opp i kinesisk kullkraft), [35] smaker det ikke av den politisk (sic!) erkjennelse av alvorlighet [36] som kreves for at demokratiets store vi skal velge de grønne løsninger Astrup ønsker seg.

4.3.1 Deskriptiv analyse

I Hessens innlegg er det ikke noe klart standpunkt som fremmes, det er snarere snakk om et angrep på Astrups optimisme. Disputten mellom Hessen og Astrup er derfor ublandet, og flerleddet ettersom den angriper flere av de standpunktene Astrup fremmet i sitt innlegg. Dermed gir det mening å gjennomgå Hessens svar med et blick til forrige analyse. Først et lite overblikk over Hessens innlegg.

Hessen bruker mange entymemer, det ligger følgelig mye mening mellom linjene. De implisitte argumentene vanskeliggjør imidlertid analysearbeidet: Det er ofte vanskelig å få tak på hvilke konstateringer Hessen kan sies å ha forpliktet seg til.

Teksten åpner med en korrigering, der det foreslås at fenomenet Astrup kaller «klimapessimisme» egentlig burde kalles «kulturpessimisme». Den eneste henvisningen Astrup har til klimapessimisme er i [75], der han sier at «Klimapessimistene bør lære av fortiden før de spår om fremtiden», så det gir mening å anta at Hessen mener å si at denne kritikken ikke passer like godt til alle klimapessimister. Det finnes flere grunner til å være klimapessimist. Hessen hevder da også at Jørgen Randers burde kalles kulturpessimist, formodentlig fordi det er bakgrunnen for sistnevntes klimapessimisme.

I [3-7] brukes et analogt argumentasjonsskjema, og argumentene for grønn vekst sammenlignes med Brundtlandkommisjonens konklusjon for 25 år siden. Det sies imidlertid ikke eksplisitt at Astrup dermed tar feil. Her brukes metaforene «stø kurs» og «ny kurs», som naturligvis kan ha forskjellig betydning alt etter hvilken kurs man mener at man er på i utgangspunktet. Ettersom en av Brundtlandkommisjonens målsetninger var å gi veksten «nytt innhold», er det trygt å anta at «ny kurs» var det som ble siktet etter. Selv om det er naturlig å tenke seg at Hessen her mener at «stø kurs» er uønsket, så er det tvilsomt at Astrup er enig. Som nevnt bruker Astrup nokså stor plass på å argumentere for at utviklingen er positiv, og bruker en lignende metafor når han i [22] sier at «det går i riktig retning». Poenget er at det står lite om hva Hessen selv mener. Han mener utvilsomt at «stø kurs» ikke er den ønskelige utviklingen, men belegget for denne tolkningen er kontekstuell – alternativene posisjonerer Hessen som miljøoptimist, eller fører til brudd på samarbeidsprinsippet.

Astrups argument om at det er lett å undervurdere den teknologiske utviklingen adresseres i neste avsnitt, og Hessen peker på at CO₂-nivået fortsatt øker. Det at den globale oppvarming er pågående, og at dette henger sammen med en jevn økning i CO₂, kan knapt kalles ny

informasjon – spesielt ikke blant deltagerne i denne debatten. Nok en gang er det en utfordring å bestemme hvor mye mening man kan legge i Hessens påstander. Først og fremst sies det utvilsomt mer mellom linjene enn det som står, hvis ikke er dette et brudd på maksime nummer 3, om overflødige språkhandlinger. I analysen av «Grønn vekst er mulig» påpekte jeg at Astrup unnlot å adressere klimautfordringens særtrekk, og at problematikken rundt CO₂ spesielt forble urørt. Det at Hessen her retter fokus mot økningen i CO₂-konsentrasjon kan dermed tolkes som en etterspørring av flere argumenter, og et uttrykk for tvil når det gjelder grunnlaget for klimaoptimisme.

Avsnittet om CO₂ summeres opp i [15-16] ved å si at «klimarealist» ville vært et bedre begrep (enn «klimapessimist»), hvis ikke begrepet var kuppet av «klimautopister». På dette punktet kommer Hessens egne meninger tydeligere frem. Han allierer seg tydelig med de som mener at klimakrisen ikke kommer til å få et heldig utfall, blant dem Jørgen Randers. Det er også naturlig å anta at Hessens pessimisme er relatert til økningen av CO₂ (jf. maksime nummer 5 – utfør ingen språkhandling som ikke er forbundet med den foregående på en passende måte).

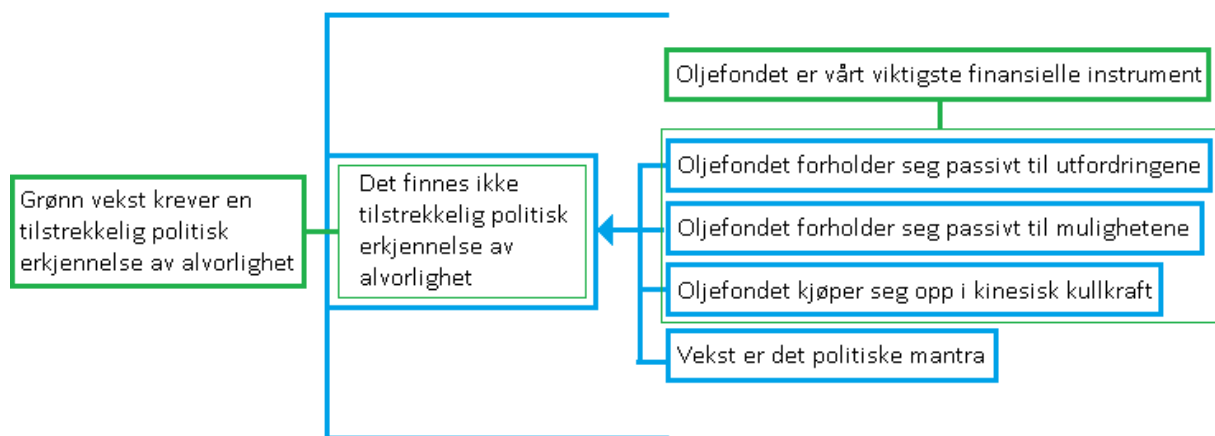
I neste avsnitt klargjøres det på hvilke punkter Hessen kan si seg enig med Astrup. Det er på bakgrunn av bemerkningene i [17-20] jeg vil kalle Hessen en «demokratisk optimist». Han sier seg enig i at teknologisk utvikling og demokrati må være en del av en eventuell løsning på klimakrisen, og dette omtales som «åpenbart». I tillegg antydes det at Randers er feil person å rette seg mot om man skal argumentere for teknologiske løsninger på klimakrisen. Hessen gjør det også klart at han er uenig i Astrups avsluttende kommentar, der han antyder at livsstil og utslipp kan frikobles. Her kommer nok et analogt argumentasjonsskjema, der denne kommentaren sidestilles med å si at fart og bråstopp er uavhengige størrelser.

I [24-25] fremmes et symptomatisk argument om CO₂-utslipp, der fraværet av endringer i forbruk og handlingsmønster tyder på at menneskelig kortsiktighet gir gode grunner til pessimisme. Disse utsagnene minner om Randers, som snakker om «kortsiktighetens tyranni» og at «intet skjer» i [38], og Hessen ser ut til å være enig med Randers her. Likevel, sett i lys av de tidligere kommentarene om selvfølgeligheten i at klimautfordringen må løses innenfor demokratiets rammer i [17-20] er Hessen i en mellomposisjon, som illustreres godt av spørsmålet i [26-27]. Dette er et retorisk spørsmål, som jeg skal si mer om i neste kapittel. Her vil jeg nøye meg med å påpeke at det definitivt er et retorisk spørsmål. Det kan ikke henvende

seg til Astrup, ettersom selve spørsmålsstillingen tar «pessimistenes» verdensbilde som en forutsetning; for Astrup er det ikke noe poeng i å forbruke mindre.

I [28] er det nok en gang enighet mellom de to; markedet må være en del av løsningen.

Deretter nevnes noen trekk i dagens klimapolitiske landskap som er lite forenelige med ambisiøs klimapolitikk, og Hessen hevder at dette symptomatisk utelukker den «erkjennelse av alvorlighet som kreves for at demokratiets store vi skal velge de grønne løsninger Astrup ønsker seg». Den siste setningen i innlegget, fra [32], inneholder en rekke påstander. Jeg har valgt å ikke relatere den til en av makroproposisjonene, selv om den godt kan sies å være relatert til flere av dem. Argumentet som Hessen her kommer med kan tegnes opp slik:

Figur 4.5

Jeg har for ordens skyld erstattet «[36] [...] de grønne løsninger Astrup ønsker seg [...]» med “grønn vekst”, selv om den nye kategorien er smalere enn det Hessen sikter til. Grønn vekst var en av de sentrale argumentene for Astrups optimisme, og i dette tilfellet har jeg vurdert det slik at gevinsten av å konkretisere Hessens utsagn veier tyngre enn en eventuell svekkelse av rekonstruksjonens nøyaktighet.

Den impliserte konklusjonen, at grønn vekst krever en annen innstilling enn den som kan tydes av Norges nåværende politikk, er ikke så fiendtlig til Astrups standpunkt som det kanskje kan se ut til ved første øyekast. Selv om argumentet tegner et bilde av nåværende klimapolitikk der grønn vekst er lite sannsynlig, formidler det ikke noen generell fiendtlighet verken til konseptet eller mulighetene for at det en dag kan bli mulig. Hessen stiller seg helt klart skeptisk til hvorvidt det kommer til å lykkes, men jeg vil tolke denne siste kommentaren som et “kanskje” til Astrups forsikringer.

4.3.2 Normativ analyse

Jeg vil rette oppmerksomheten mot to ytringer som forekommer i Hessens innlegg: Karakteriseringen av Astrups posisjon som «behagelig» i [22-23], samt det retoriske spørsmålet i [26-27] vil kommenteres i tur og orden.

Det er vanskelig å være uenig med Hessen i [22-23]. Det er en kjent sak at politikere – i likhet med de fleste av oss – helst ikke vil velge mellom velstandsutvikling og miljø, og Astrup er helt klar på dette punktet: Han mener vi kan få i pose (økt forbruk) og sekk (senkede CO₂-utslipp). I seg selv er dette synspunktet noe som følger logisk fra oppfatningen av at grønn vekst er mulig, ettersom både økonomisk vekst og klimatiltak er svært ønskelige innenfor sine respektive sfærer. Det Hessen antyder er at Astrup setter kjerra foran hesten, at konklusjonen bestemmer hvordan argumentet må gå, ikke omvendt. Til tross for vesentlige forskjeller så minner dette om Randers' anklager om ønsketenkning blant debattantene.

Hessen sidestiller Astrups konklusjon med å frikoble fart fra bråstopp, men analogien er ikke perfekt. Hessen har heller ikke antydning at den er det. Fart er en nødvendig forutsetning for bråstopp, men vår livsstil er ikke en forutsetning for CO₂-utslipp med samme nødvendighet. Så har heller ikke Hessen utelukket muligheten for grønn vekst, hvis man ser bort fra denne analogien.

Det retoriske spørsmålet i [26-27] er kanskje det tydeligste uttrykket for pessimisme i Hessens innlegg. Spørsmålet om hvordan man begrenser forbruk på en global skala, på samme tid som befolkningen vokser og velstanden øker, er antageligvis ikke et svar Hessen håper å få svar på. Dette spørsmålet kaster også lys over resten av avsnittet. Hessen svarer på sitt eget retoriske spørsmål ved å peke på hvor langt fjernet fra virkeligheten norsk miljøpolitikk er.

Som nevnt er det har det vært en utfordring å finne tydelig uttrykk for Hessens holdninger. Det er ikke tvil om at Hessen stiller seg kritisk til nåværende miljøpolitikk, og han tar Randers i forsvar samtdig som han ikke deler BI-professorens defeatisme. Utover dette nøyer Hessen seg med å uttrykke tvil rundt de påstandene Astrup har kommet med, så denne analysedelen blir nødvendigvis kortere enn de andre. Som vi nå skal se, er jeg ikke den eneste som har problemer med å identifisere et standpunkt hos Hessen.

4.4 Nikolai Astrup: Hessens farlige feil

Den 11. januar 2013, uken etter Hessen, kom Astrup med nok et innlegg til debatten. Her forsvarte han sine uttalelser, opprettholdt sitt (implisitte) standpunkt om fremtidsoptimisme og kom dessuten med kritikk av Hessens perspektiv. Sistnevnte utspill er også en utfordring til min analyse, ettersom jeg har beskrevet disputten mellom Hessen og Astrup så langt som ublandet.

Her har jeg unngått fargekodingen som jeg brukte i de to forrige innleggene, ettersom denne teksten beveger seg inn på nye områder. Den er også kortere, så behovet for å dele den inn i makroproposisjoner er ikke like påtrengende.

[0] Dag O. Hessen mener jeg er naiv og tar «farlig feil» [1] når jeg i Morgenbladet 21. desember hevder at det er klimagassutslippene som er problemet – ikke vår livsstil.

[2] Samtidig gir han meg rett i at det er en kombinasjon av markedet og teknologisk utvikling innenfor demokratiets ramme som må løse klimautfordringen. [3] Hessens kritikk skiller seg dermed fra Jørgen Randers' syn – [4] at det ikke er mulig å løse klimautfordringen innenfor rammen av demokratiet fordi folk flest ikke vil være villig til å legge om – nettopp – livsstilen. [5] Dermed vil ikke klimautfordringen bli løst. [6] Hessen synes åpenbart å mene at det ikke bare er ønskelig, men også mulig å endre vår livsstil.

[7] Jeg er uenig med Randers' fordi jeg har større tro på politikernes evne til å fatte beslutninger til beste for fellesskapet enn ham. [8] I kombinasjon med teknologisk utvikling kan politisk vilje utløse omfattende endringer. [9] Jeg er uenig med Hessen fordi hans perspektiv innebærer å trekke opp stigen for verdens fattige. [10] Det er dypt umoralsk og kan ikke være en løsning. [11] Det er enkelt å mene at forbruket i verdens rike land må reduseres. [12] Samtidig er det nettopp vårt forbruk som har bidratt til at

500 millioner kinesere er løftet ut av fattigdom de siste tredve årene. [13] Alternativet til vekst og fremgang er stagnasjon og tilbakegang. [14] Å tro at verdens fattige ikke blir flere i en verden med økonomisk tilbakegang er i beste fall naivt. [15] Det er som å si til tiggere i Athens gater at det er flott at dere lever enkelt og miljøvennlig! [16] Det budskapet får de aldri av meg.

[17] Økonomisk utvikling er en forutsetning for teknologisk fremgang. [18] Teknologisk fremgang er helt nødvendig for å redusere utslippene, [19] og for å utvikle ressursene mer effektivt i en verden der stadig flere skal dele på stadig færre ressurser. [20] Hessen har rett i at vårt forbruk av varer og flyreiser øker klimagassutslippene. [21] Løsningen er derfor å frikoble økonomisk vekst og miljøskade. [22] Hessen fremstiller dette som en umulig oppgave.

[23] Han er ikke den første. [24] Fremtiden i våre hender var en sterk eksponent for denne holdningen på begynnelsen av 1970-tallet. [25] Den enorme teknologiske utviklingen - drevet frem av vekst og forbruk - [26] siden den gang har imidlertid bidratt til både å løse mange miljøutfordringer, [27] men også til å forbedre og redde liv over hele kloden. [28] Det var bra verden ikke stoppet opp på 1970-tallet.

[29] Livsstil er ikke problemet. [30] Hvis boligen vår har utslippsfri fyring og kjøling, bilen vår har utslippsfritt drivstoff og flyreisene våre er underlagt EUs kvotesystem, er vi kommet langt i å frikoble livsstilen fra problemet. [31] I 2020 blir det forbudt å fyre med fossil olje i alle bygg i Norge, [32] og alle nybygg skal ha nær null-energistandard. [33] I lufttransporten har bransjen mål om å kutte utslippene med 25 prosent innen 2020. [34] Vårt forbruk av varer er en utfordring. [35] Heldigvis kan stadig mer resirkuleres, gjenvinnes eller energiutnyttes.

[36] Jeg deler Dag O. Hessens utålmodighet, men vi løser ikke verdens utfordringer med forbruksstopp. [37] Det bidrar ikke til utvikling og fremgang, men en jevnere fordeling av elendighet. [38] Spør de kriserammede EU-landene om miljø står høyest på agendaen nå. [39] Svaret er nei. [40] Heldigvis sørger EU for at klima- og miljøutfordringene løses litt hver eneste dag. [41] Det er langt igjen. Men ingen grunn til å gi opp.

4.4.1 Deskriptiv analyse

I dette innlegget, som sto i Morgenbladet den 11. januar 2013, tar Astrup opp utfordringen fra Hessen: Spørsmålet om forholdet mellom utslipp og vekst. Innlegget åpner fra [1] til [5] med en gjennomgang av de tidligere poengene i debatten, der Astrup igjen har unøyaktigheter i gjengivelsen av motstanderens synspunkter. Han sier at Hessen er enig med ham i at det er “en kombinasjon av markedet og teknologisk utvikling innenfor demokratiets ramme som må løse klimautfordringen”, selv om biologiprofessoren ikke gikk lenger enn å si at man “må lete etter løsninger” langs disse linjene. Hessen har ikke forpliktet seg til verken demokrati eller grønn vekst i samme grad som Astrup.

I [6-11] drøftes skillet mellom Hessen og Randers, og Astrup påpeker at mens de har forskjellige meninger om demokratiets evne til å takle klimautfordringen, så ser de begge livsstil som problemet. Hessen fremstilles også som mer optimistisk på vegne av klimaet enn Randers, som kanskje er en forhastet slutning. Hessen har ingen steder sagt at han tror klimaproblemet vil bli løst (uansett hva det skulle innebære), han har bare uttrykt at vi bør lete etter en eventuell løsning innenfor de rammene Astrup nevner. Det kan like godt antas at Hessen er mer pessimistisk til klimakrisen enn Randers – BI-professoren har i det minste antydnet at det finnes håp i overnasjonale eller udemokratiske systemer. Astrup er uansett uenig med dem begge i at høy levestandard nødvendigvis er av betydning for klimaet.

I neste avsnitt begynner argumentasjonsstadiet, og Randers’ perspektiv avvises (igjen) på grunn av politikernes mot og mulighetene for teknologisk utvikling, i [12-14]. Argumentet fra [15] til [22] er blitt luftet av Astrup opptil flere ganger (Astrup: 30.7.2013), og vil bli gjenstand for en grundigere analyse i neste del.

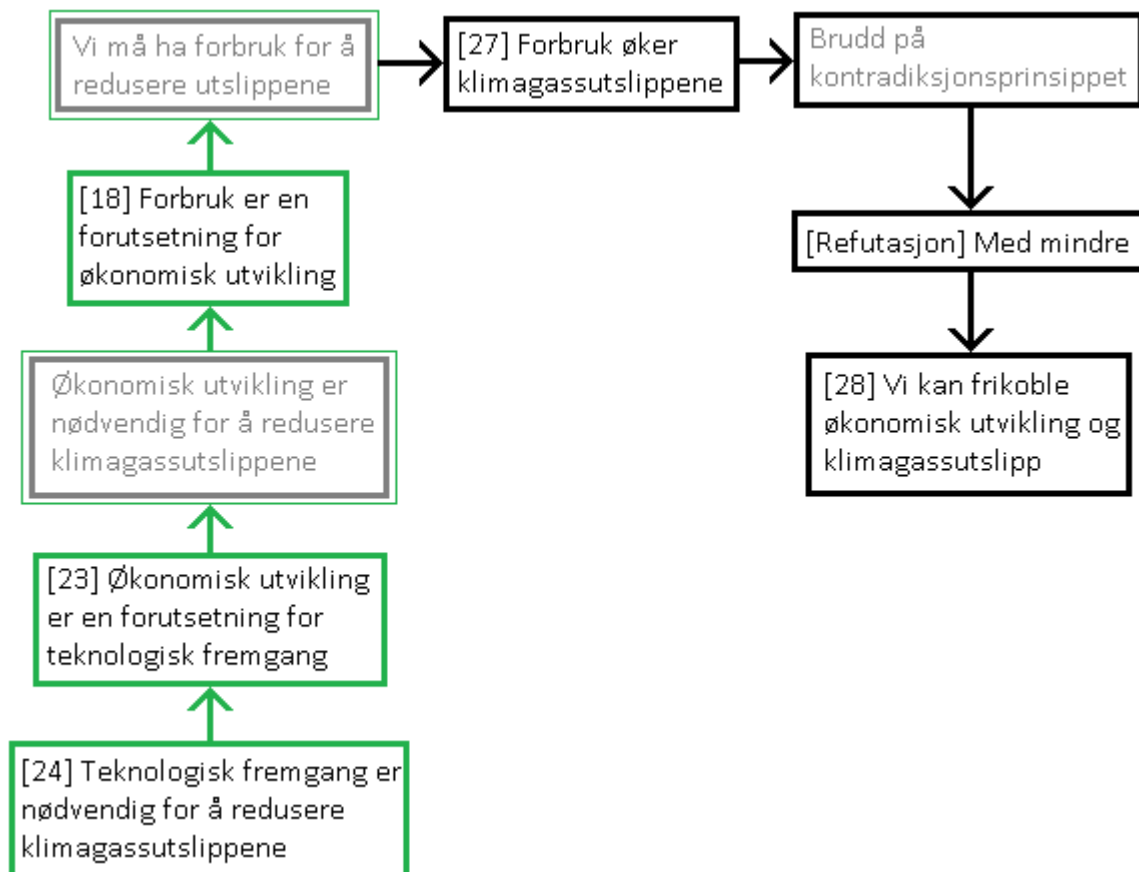
Astrup har også andre steder hevdet at “[19] Alternativet til vekst og fremgang er stagnasjon og tilbakegang”, som i kontekst av et angrep på Hessens argumenter kanskje ikke er tilstrekkelig nyansert. Hessen har gjort det klart at han ikke er interessert i teknologisk tilbakegang, men at han anser prioriteringen av økonomisk vekst som en hindring for ambisiøs klimapolitikk. Stagnasjon er et negativt ladet begrep innenfor den økonomiske (og som en forlengelse også den politiske) diskurs, men det er fornuftig å anta at det er akkurat denne tankegangen Hessen forsøker å problematisere. Det er selvfølgelig også et spørsmål om hvilke sfærer Astrup henviser til her: I tillegg til økonomisk og teknologisk vekst og fremgang kan man snakke om miljøpolitisk, sosial eller til og med moralsk fremgang. Selv om det er klart at Astrup refererer til de to førstnevnte sfærene, er Hessens poeng at alternativet til økonomisk fremgang like godt kan være miljøpolitisk fremgang.

Det som i utgangspunktet var uttrykk for tvil rundt den politiske prioriteringen av økonomisk vekst, blir nå forvandlet til et aktivt standpunkt: Astrup fremstiller Hessen som en protagonist for standpunktet “økonomisk tilbakegang er en forutsetning for å berge klimaet”. Avsnittet avsluttes med et retorisk utspill, [20-33] antyder at Hessen er likegyldig til fattigdom og fortvilelse dersom det tjener miljøet, samtidig som Athens fattige blir et symbol for hva som skjer når man forlater den vekstfokuserende agendaen.

I [23-28] fremmes på mange måter det samme argumentet som Astrup hadde i sitt forrige innlegg, der grønn vekst postuleres som den ideelle løsningen på klimakrisen. Denne gangen berører han imidlertid CO₂-utslippenes sentrale problemstilling og det faktum at utslippene øker i takt med forbruksveksten. Ved å sette disse argumentene sammen med andre uttalelser om grønn vekst fra forrige tekst, får vi en subordinert sammensatt argumentasjonskjede (se neste side), som må berges fra å være selvmotsigende av en refutasjon.

I Nikolai Astrups fremstilling er høyt forbruk nødvendig for å bekjempe klimakrisen. Samtidig medgår han at forbruk og flyreiser fører til økninger i CO₂-utslipp, så den foreslåtte løsningen med å frikoble forbruk og utslipp er en nødvendighet. Som argumentkartet viser så må forbruk frikobles fra klimagassutslipp for å unngå en selvmotsigelse. Som nevnt i analysen av Astrups forrige tekst så er frikobling tilstrekkelig forsvar for standpunktet “grønn vekst er mulig”, men grønn vekst på egen hånd er ikke nødvendigvis nok til å løse klimakrisen. Grønn vekst vil tillate en viss grad av økte forbruk uten tilsvarende økning i

utslipp, men dagens utslippsnivå er allerede høyt nok til å forårsake alvorlige klimaendringer. Hvilken *grad* av grønn vekst det er snakk om er altså av betydning for argumentet

Figur 4.6

4.4.2 Normativ analyse

Jeg vil gå gjennom punktene av interesse i kronologisk rekkefølge.

Først er det interessant at Astrup for andre gang feilkarakteriserer sin motstanders posisjon, noe som blir viktig blant annet i [7-8], der vi får vite hvorfor Astrup er uenig med Randers. Merk at dette godt kan være like gode grunner for å være uenig med Hessens (egentlige) posisjon, men Astrups unøyaktige presentasjon av motpartens synspunkter fører til at [7-8] nå impliseres som irrelevante for disputten med Hessen.

Den følgende argumentasjonen mot Hessens posisjon er av større interesse. Som en introduksjon vil jeg først drøfte en sak som denne oppgaven ikke har berørt i særlig grad. Norges dobbeltrolle som klimaforkjemper og oljeeksportør. Dette temaet har flere ganger blitt diskutert i mediene, og står sentralt i Norsk klimadebatt. Dagens norske økonomi er svært avhengig av oljeeksport, og en større nedtrapping ville hatt svært negativ effekt på velstandsnivået. De fleste politiske partier har derfor sterke incentiver til å verne norsk oljeindustri. På den andre siden har de politiske partiene en plikt til å verne om miljøet, og stadig sterkere incentiver for å fremstå som klimavennlige. Det politiske dilemmaet mellom klima og økonomi er godt kjent også utenfor Norge (Malone, 2009: s. 28-29).

Flere politikere, inkludert Astrup, har brukt det økonomiske prinsippet om alternativkostnad for å rettferdiggjøre fortsatt oljeutvinning. Dette prinsippet går ut på at økonomiske situasjoner må vurderes ikke bare på bakgrunn av de direkte gevinstene og kostnadene de innebærer, men må inkludere kostnadene og gevinstene av et realistisk alternativ. Dårlige arbeidsforhold er for eksempel bedre enn intet arbeid. I forhold til oljeutvinning blir argumentet brukt til å foreslå at det realistiske alternativet til fortsatt norsk oljeutvinning ikke nødvendigvis vil være positivt:

“Verden trenger masse energi. Hadde vi ikke produsert den oljen og gassen, hadde [land uten egen produksjon av olje og gass] produsert enda mer kull” - Jens Stoltenberg (Ap)

“Sikker tilgang på energi er nødvendig for økonomisk utvikling blant annet i u-landene. Redusert norsk olje og gass vil bare erstattes av mindre miljøvennlig energi fra andre deler av verden.” - Erna Solberg (H)

“Verden trenger energi for å få bukt med fattigdomsproblemene, og energien må skaffes mest mulig effektivt og miljøvennlig. Norsk olje og gass er en del av løsningen”. - Ola Borten Moe (Sp)

(Hermstad & Helland: 20.08.2013)

I sitatene over brukes alternativkostnad på to måter. På den ene siden hevdes det at kull ville erstattet en krympende norsk oljeeksport, noe som selvfølgelig forutsetter at forbruket hadde forblitt det samme. Poenget om at norsk oljeutvinning er en forutsetning for økonomisk

utvikling i fattige land, minner derimot mye om Astrups argumentasjon. Uten å gå i dybden på hvilken empirisk støtte disse utsagnene har, så er det verdt å spørre seg om verdens fattige virkelig får så mye ut av norsk oljeindustri. Enkelte har hevdet at det er forsvinnende liten grunn til å tro at Norsk oljeutvinning fører til bedre klima eller at det påvirker verdens fattigdom i nevneverdig grad (Hermstad & Helland, 2013).

Forøvrig er en svakhet i de fleste argumenter om alternativkostnad at alternativene er så mange, og det blir fort vanskelig å holde oversikt over alt som blir satt i bevegelse av omfattende politiske handlinger. Argumentene støter også på konsekvensialistiske problemstillinger. Endringer i kompliserte systemer har uforutsette konsekvenser, vi kan derfor ikke vite de fulle globale – eller nasjonale – konsekvensene av begrenset norsk oljeproduksjon. Forøvrig er alternativkostnad implisert i stort sett all deliberativ argumentasjon, og problemene jeg har beskrevet er antageligvis ikke en ulempe for politikere som vil utvinne olje for klodens skyld, det gjør bare problemstillingen vanskeligere å diskutere.

Et annet utsagn jeg vil fokusere på er påstanden i [12]:

Samtidig er det nettopp vårt forbruk som har bidratt til at 500 millioner kinesere er løftet ut av fattigdom de siste tredve årene

Det foregår noe interessant rundt bruken av ordet “vi” i utvekslingen mellom Astrup og Hessen generelt, men spesielt i denne proposisjonsenheten. Der Hessen i slutten av sitt innlegg utvilsomt rettet fingeren mot norsk miljøpolitikk og det norske demokratiets “store vi”, ser Astrup ut til å snakke om et langt større “vi”. Det er ikke tvil om at kinesisk økonomi har nytt godt av vestlig forbruk, men Norge kan ikke ta æren for mer enn en brøkdel av Kinesisk velstandsøkning. De ville heller ikke merke stort til det om vi kuttet i forbruket. Astrup endrer også “vi” internt i teksten, ettersom han går tilbake til å snakke om Norge når han i [31-33] ramser om viktige miljøtiltak. Siden dette argumentet ikke fungerer dersom det er snakk om et norsk “vi”, er det grunn til å spørre seg om dette er et tilfelle av brudd på regel 10, en feilslutning av uklarhet.

Det pathos-pregede utspillet mot slutten av avsnittet, der det antydes at Hessen ikke bryr seg om fattigdom, gir en viss grad av støtte til denne tolkningen. Det er ikke slik at brudd på

diskusjonsreglene, utenomsnakk og retoriske utspill betyr at det er mangel på gode argumenter, men det virker naturlig å anta en viss sammenheng. Å fri til publikums følelser på denne måten kommer med en risiko, og en av grunnene som kan tenkes for at Astrup likevel gjør det er at argumentasjonen hans på dette punktet er svak.

Når Astrup sier “[29] Hessen fremstiller dette som en umulig oppgave”, er dette en påstand som nok kunne vært bedre belagt. En stor del av grunnen til dette er Hessen har innledet en ublandet dispuTT med Astrup, så alle forsøk på å tillegge biologiprofessoren et standpunkt står i fare for å sette opp en stråmann. Hessen har kun luftet sin tvil om effektiviteten av et prosjekt som forsøker å berge klimaet ved hjelp av grønn vekst, med bakgrunn i at den forespeilede kursendringen har latt vente på seg.

Med eller uten overlegg tillater dette Astrup å vise til et historisk eksempel igjen, denne gangen om Fremtiden i våre hender, og det impliseres at de var for pessimistiske på 1970-tallet. I [32-33] sier Astrup at vi siden den gang har løst mange mange miljøutfordringer, og at vekst og forbruk var nødvendig for å få dette til. Som Hessen påpekte økte CO₂ konsentrasjonen i den samme perioden med over 50 ppm, noe som ble brukt som belegg for påstanden “vår kløkt har sine begrensninger”. Astrup adresserer ikke dette poenget i sitt innlegg.

Avsnittet fra [36] til [45] peker på konkrete tiltak som vil bidra til å frikoble livsstil fra utslipp. Margareth Sandvik (1997: 421) har påpekt at repetisjoner av argumenter kan røpe noe om hvor godt understøttet et standpunkt er. Dette gjelder selvfølgelig spesielt i tilfeller der argumentasjonen er kooordinert sammensatt, og det argumenteres ved hjelp av eksempler. Dersom den samme listen med argumenter kommer i reprise kan man regne med at protagonisten ikke kommer på noe bedre forsvar for sitt standpunkt. Astrup repeterer seg selv når det gjelder forbudet mot oljefyring i [31], avfallshåndtering i [35] samt EUs kvotehandel i [30] og [40]. Alle disse eksemplene brukes for å vise at klimakrisen kan håndteres av det nåværende systemet.

Astrup sitter selvfølgelig ikke med en komplett liste over verdens miljøtiltak, men det kan drøftes om disse eksemplene er tilstrekkelig grunnlag for optimisme. EU's kvotehandel har mottatt mye kritikk fra miljøbevegelsen, og ved inngangen til 2012 konkluderte en undersøkelse av den sveitsiske banken UBS med at systemet ikke hadde hatt noen innvirkning på de samlede Europeiske utslippene (Maher: 23.11.2011). Avfall står for en svært liten del

av klimagassutslippene i utgangspunktet, og et norsk forbud mot oljefyring fra 2020 er av marginal betydning for de globale CO₂-utslippene. Trenden i de globale utslippene av drivhusgasser er stabilt økende, tiltak som reduserer utslippene overgås av veksten i forbruk, industri, transport og andre CO₂-frigjørende aktiviteter.

Astrups benektelse av en sammenheng mellom livsstil og utslipp er en påminner om at tid og rom er relevant for klimadebatten. Om det er praktisk mulig å frikoble utslipp og livsstil er et separat spørsmål fra hvorvidt dette kan gjøres raskt nok, og i en grad som er tilstrekkelig til å bremse den globale oppvarmingen. Dersom vi måtte redusere utslippene med 10% innen år 2100, kan det tenkes at både Randers og Hessen ville vært langt mer optimistiske, og i motsatt fall ville kanskje Astrup sett mørkere på fremtiden dersom utslippene måtte reduseres med 100% innen 2015. Dermed blir det tydeligere at det er to måter å tolke utsagnet i [36]: “Livsstil er ikke problemet”. På et hypotetisk plan, ikke bundet til nåtiden og den pågående klimakrisen, vil det være sant: “Livsstil trenger ikke være et problem”. På et mer konkret plan, som en beskrivelse av dagens situasjon, er [36] langt mer problematisk. Livsstil er absolutt et problem, slik Astrup selv impliserer når han sier at tiggere i Athen lever miljøvennlig. Siden resten av avsnittet er fokusert på fremtidige miljøtiltak er det naturlig å anta at den første tolkningen er korrekt, Astrup mener å si at livsstil ikke er et problem – i teorien.

Dette innbyr til spørsmål om hva som skal til for å gjøre livsstil problemfritt i praksis, her i Norge, i Vesten, og resten av verden, og innenfor hvilket tidsrom dette må skje for å unngå klimakatastrofe. Astrup sier han deler Hessens utålmodighet, men høyrepolitikerer sier ikke noe om hvor mye tålmodighet klimakrisen tillater.

I [36] er det to elementer jeg vil peke på. For det første at Hessens innlegg nå tolkes som et forsvar for forbruksstopp, og for det andre at klimasaken igjen sidestilles med andre utfordringer ved å snakke om “verdens problemer” istedet for “klimakrisen”. Astrup setter opp en dikotomi mellom økt forbruk og forbruksstopp, som minner om hans utsagn i [19], der dikotomiene vekst/stagnasjon og fremgang/tilbakegang figurerer. Som antydnet nøler jeg med å akseptere noen av disse dikotomiene slik de er brukt av Astrup. Forbruksstopp er et begrep Astrup introduserer til debatten, og er en tydelig karikatur av Hessens meninger. Resten av avsnittet spiller på disse dikotomiene, og gjør ikke annet enn å rive ned en stråmann.

4.5 Resultater og oppsummering

Her vil jeg drøfte noen av resultatene fra analysene, og forsøke å binde dem sammen på en til noen generaliserte konklusjoner.

Etter å ha gjennomgått begynnelsen av debattinnlegget skrevet av Jørgen Randers, kom jeg frem til at hans innledende kommentarer var et forsvar for standpunktet om at det er gode grunner til å være pessimistisk om klimaet og fremtiden. Her benyttet han også anledningen til å posisjonere seg i forhold til sine motstandere, og han hevdet at det var mye ønsketenkning som foregikk i debatten. Resten av innlegget var forsvar for et sub-standpunkt som sa at demokratiet ikke er i stand til å takle klimakrisen. Randers' hovedargument hadde flere store svakheter, og eksempelet han brukte for å underbygge det ble overbevisende slaktet av Astrup i et tilsvarende svar. Et tema som lå snublende nær, men som Randers ikke grep fatt i, var hvem som sitter med ansvaret for å få gjennomført klimatiltak. Mer spesifikt var det underlig at Randers ikke angrep politikerne. Randers har blitt beskyldt for å skyldes på folket, men i materialet er det hele det demokratiske systemet som får skylden. Avslutningsvis i analysen stilte jeg spørsmål ved om Randers' primære strategi er å vinne diskusjoner, eller å flytte debatten ved eksempel.

Astrups tilsvarende svar til Randers kunne deles inn i fire makroproposisjoner, der han uttrykte en viss optimisme på vegne av demokratiet og dets evne til å løse klimakrisen, og om fremtiden generelt. Astrup forsøkte å generalisere disputten til å handle om "utfordringer" i en bred forstand, noe som gjorde at han kunne bruke flere historiske eksempler som ikke var direkte relatert til klimakrisen. Etter å effektivt ha skutt ned hovedargumentet til Randers, bruker Astrup resten av innlegget på å gjøre rede for sitt syn. Ved å peke på at vi har lyktes i å overkomme andre (vagt) klimarelaterte utfordringer, impliserer Astrup at også den pågående klimakrisen vil løses på samme måte som de andre: Med demokrati, teknologi og markedskrefter. Den siste påstanden i innlegget er at CO₂-utslippene er problemet, ikke vår livsstil, noe Dag O. Hessen reagerte på.

Hessens tilsvarende svar korresponderer grovt med makroproposisjonene i Astrups tekst. Her er argumentene fordekt med enthymemer og indirekte tale, så det er ofte en utfordring å skille ut klare proposisjoner fra argumentasjonen. Hessen fremmer ikke noe åpenbart standpunkt, og nøyer seg med å fremme kritiske spørsmål og kommentarer til Astrups påstander. Hessen omtaler Astrups frikjenning av vår livsstil som en "behagelig konklusjon", men står på

enkelte områder likevel i en mellomposisjon i denne debatten. Selv om Hessen klart stiller seg kritisk til holdningene som blir luftet i Astrups innlegg, så gir ikke biologiprofessoren inntrykk av å være så resignert som Randers. Hessen ser også ut til å ha mer tro på demokratiske løsninger enn Randers, men sier til slutt at den nåværende situasjonen gir grunn til pessimisme og ikke “smaker av den erkjennelse av alvorlighet som skal til for at [...] vi skal velge de grønne løsningene Astrup ønsker seg”.

I den siste teksten får vi til dels en repitisjon av noen av de samme poengene som Astrup kom med i “Grønn vekst er mulig”. Også her snakkes det mye om grønn vekst, men denne gangen har Astrup utvidet argumentet til også å nevne forbruk, og dets sammenheng med utslipp. Astrup bruker et argument om alternativkostnad til å implisere at vi har et ansvar for å holde forbruket høyt, både ovenfor oss selv og ovenfor verdens fattige. Her foregår det en viss grad av sammenblanding av to betydninger av “vi”. Norsk forbruk låner viktighet fra vestens store “vi”, samtidig som vesten låner klimamål og store reduksjoner fra Norges lille “vi”. Astrup tilskriver også Hessen et standpunkt han ikke har, noe som fører til at han i perioder angriper en stråmann.

5 Konklusjon

Dette har ikke bare vært en argumentasjonsanalyse av fire tekster. Det har også vært en test av pragmadialektisk teori og hvordan den fungerer som analyseverktøy på større disputer. Jeg har ikke funnet noen som bruker pragmadialektikk på tekster stort større enn ett avsnitt i lengde, så det var med en viss nervøsitet jeg gav meg i kast med dette prosjektet.

Jeg synes det pragmadialektiske rammeverket har vært til god hjelp, men det kjentes for omfattende til å brukes effektivt slik det fremstilles i litteraturen. Jeg har derfor valgt ut noen redskaper jeg syntes var spesielt hjelpsomme (slik som Grices maksimer og argumentkartene), og valgt å la en del annen metodologi havne i bakgrunnen (dette inkluderer retningslinjene for rekonstruksjon og diskusjonsstadiene). Særlig argumentkartene og fargekodingen av makroproposisjoner var nyttige redskaper for å få oversikt over det som ble sagt, og jeg syntes den pragmadialektiske vinklingen på feilslutninger kombinert med samarbeidsprinsippet fungerte godt.

Hvis jeg selv skulle rettet noen kritikk mot pragmadialektikken, så er det kanskje at metoden er for oppskriftsmessig formulert i litteraturen. Argumentanalyse, slik som all tekstuell analyse, er til syvende og sist en mer kronglete prosess enn man kan få inntrykk av hvis man leser bøkene til van Eemeren og Grootendorst. Jeg har forøvrig vært selektiv med mitt utvalg av pragmadialektiske redskaper med god samvittighet, siden heller ikke van Eemeren selv benytter det i særlig grad i den grundigste analysen jeg har funnet (van Eemeren, 1997).

Stort materiale krever analyseredskaper som fanger store trekk, og vice versa. Til syvende og sist er jeg fornøyd med min egen tilpasning av pragmadialektikkens metode, og funnene jeg har gjort.

I innledningen beskrev jeg målet med oppgaven slik:

På den ene siden vil det vises *deskriptivt* hva deltagerne i debatten forsøker å argumentere for og hvordan de argumenterer for sitt synspunkt.

Deretter vil jeg fra et *normativt* perspektiv peke på trekk som hindrer eller legger til rette for en effektiv resolusjon av disputten, med bakgrunn i en ideell standard for en kritisk diskusjon.

På bakgrunn av analysen har jeg funnet ut følgende:

1. Politisk motvilje og nøling i forhold til klimatiltak har ikke blitt avkreftet. Det har blitt påstått at mange politikere sleper med føttene når det kommer til implementering av ambisiøs klimapolitikk, men det er vanskelig å påvise slikt i praksis. Astrups argumenter og strategi er konsistent med en holdning der “vanlig” politikk forsøkes ivarettatt på samme tid som man fremstår som miljøbevisst.
2. Astrups skiftende betydning av ordet “vi” tillot ham å snakke om godene som ble Kina til del på grunn av “vårt” (altså vestens) forbruk, og samtidig snakke om alle miljøtiltakene som “vi” (altså Norge) hadde igangsatt. Kanskje en subtil måte å antyde begynnende grønn vekst på.
3. Mange historiske eksempler har blitt brukt som argumentasjon av Astrup. Denne måten å argumentere på ble støttet opp (og var i stor grad avhengig) av en implisitt sidestilling av klimakrisen med andre utfordringer som har blitt overvunnet. Til tross for at de spesielle vanskene som er forbundet med å redusere CO₂-utslippene ble alludert til av Hessen, og flere ganger var svært relevant til Astrups argumentasjon, ble temaet bare så vidt berørt av Høyrepolitikerens.
4. Størrelse, i tid og rom, har også vært en viktig faktor. Det har vært lite snakk om nøyaktig hva som kreves av tiltak, og hvor langt unna Norge (eller resten av verden) er fra å overvinne klimatrusselen. Dette var spesielt viktig for standpunktet om grønn vekst, der utydelige skiller mellom grønn vekst i praksis og grønn vekst i teorien gjorde det mulig for Astrup å si at vår livsstil ikke er et problem for klimaet.
5. Det var noen høyst relevante temaer som Astrup ikke tok fatt i, og her vil jeg trekke frem CO₂-problematikken, klimakrisens særtrekk og hvor mye grønn vekst som er nødvendig for å unngå katastrofer. Ved ett tilfelle ble dette først en mulighet etter at Astrup hadde feilrepresentert motstanderens synspunkter på subtilt vis, noe som kan indikere en motvilje mot å gå dypere inn i problematikken.

Disse fem funnene er alle relatert til Astrups strategier, noe som har flere grunner. For det første vil jeg påstå at Astrup er den som er i forsvarsposisjon, og da er det ikke overraskende at det også er i hans argumentasjon det finnes flest interessante elementer. I tillegg har Astrup skrevet to av tekstene som behandles i denne oppgaven, så det har vært lettere å få øye på

mønster i argumentasjonen hans. I tillegg er det en naturlig variasjon i hvor mye som kommer ut av en analyse, alle tekster er ikke like interessante.

I min egen oppgave har jeg helt fra starten av sett for meg omrisset av en kartlegging av klimadebattens argumenter og strategier. Det vil være et mektig stykke arbeid, men et svært nyttig sådan. For de av oss som ser klimatrusselen som en potensiell trussel mot menneskelig sivilisasjon, er det viktig at klimadebatten foreløper på en måte som vil bidra mest mulig effektivt til at den globale oppvarmingen sakkes ned. Jeg kan ikke tenke meg en bedre måte å nå dette målet på enn å bidra til å skape oversikt, og kanskje flytte debatten et lite hakk nærmere idealet for en kritisk diskusjon. Denne oppgaven har sprunget ut fra slike ambisjoner, og det skal bli spennende å se om det dukker opp flere bidrag med lignende siktemål i årene som kommer.

For eksempel hadde det vært veldig interessant å sett flere studier som tar Kjersti Fløttums (2010) oppfordring på alvor, og ser på narratologiske trekk og rollefordelinger i klimadebatten. Dette vil også være naturlig å koble med en topoi- eller argumentasjonsanalyse.

Ettersom Astrups innlegg var de som gav mest interessante funn i analysen kunne det vært interessant å forsket mer på politikernes argumentasjon om klima. Dette kunne man for eksempel gjort ved å ta utgangspunkt i forskjellige partiers offisielle klimapolitikk slik den kommer til uttrykk i partiprogrammene, og sett hvordan disse retningslinjene kommer til uttrykk i muntlige og skriftlige debatter der partiets holdninger kommer under press.

Et siste forslag til videre forskning er en type forskning det allerede er gjort en del av, men kanskje i en ny variant. En historisk og/eller komparativ analyse der man ser på debatt om klima oppgjennom tidene kan være interessant. Det kan også gjøres en studie av hvordan debatter forandrer seg, eller “flytter” på seg etterhvert som noen stemmer fortrenses fra det offentlige ordskiftet, mens andre dominerer.

Den siviliserte verden er ikke bygd opp rundt tanken om økologisk bærekraft, og omstillingen som nå kreves av oss byr på stadig nye utfordringer. Det er liten tvil om at klimautfordringen fortjener vår oppmerksomhet, spesielt nå som politikere i stadig større grad er nødt til å fremstille seg som klimaforkjempere for å bli tatt seriøst.

Litteraturliste

- Dennett, Daniel, 2013: *Intuition pumps, and other tools for thinking*
- Grice, Paul, 1989: *Studies in the way of words*
- Hintikka, Jaakko, Sandu, Gabriel, 2006: *What is logic?* i Philosophy of logic (handbook of the philosophy of science), Dale Jacquette (ed.)
- Hurley, Dennett & Adams Jr., 2011: *Inside jokes: Using humor to reverse-engineer the mind*
- Leeman, A. D., 1990: *Rhetoric versus Argumentation Theory*, i Argumentation Illuminated.
- van Eemeren, Grootendorst, Blair & Willard (red), 1992
- Malone, Elizabeth, 2009: *Debating climate change: Pathways through argument to agreement*
- Martin, James, 2014: *Politics and Rhetoric, a critical introduction*
- Nightingale, Andrea Wilson, 1997: *Genres in Dialogue: Plato and the Construct of philosophy*
- Searle, John R., 1979: *Expression and meaning – Studies in the theory of speech acts*
- Silverman, David, 2006: *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*
- Svennevig, Jan, 2009: *Språklig samhandling: innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*
- Toulmin, Stephen, 1990: *Logic, Rhetoric & Reason: Redressing the Balance*
- Van Eemeren, F. & Grootendorst, R., 1992: *Argumentation, communication, and fallacies*
- Van Eemeren, F. et al., 1997: *Argumentation*, i Van Dijk, Teun A., 1997: *Discourse as Structure and Process*
- Van Eemeren, F. & Grootendorst, R., 2004: *A systematic theory of argumentation – the pragma-dialectical approach*
- Van Eemeren, F., 2008: *The study of argumentation*, i *The SAGE handbook of rhetorical studies*, Lunsford, Wilson & Eberly (ed.)

Avisartikler på nett

Abrams, Evan, 09.05.2013: *Climate Change is the ultimate prisoners dilemma*,
<http://globalriskinsights.com/2013/05/09/climate-change-is-the-ultimate-prisoners-dilemma/>

Astrup, Nikolai, 30.7.2013: *Ideologisk vrakgods*,
<http://www.oslohooyre.no/ideologisk-vrakgods/>

Astrup, Nikolai, 11.01.2013: *Hessens farlige feil*,
http://morgenbladet.no/debatt/2013/hessens_farlige_feil#.U3K7vlfuwTk

Astrup, Nikolai, 20.12.2012: *Grønn vekst er mulig*,
http://morgenbladet.no/ideer/2012/gronn_vekst_er_mulig#.U3K8F1fuwTI

Bisgaard, Anders B., 25/7/12: "Mener folket star i veien", intervju med Jørgen Randers
http://morgenbladet.no/samfunn/2012/mener_folket_star_i_veien#.Uvs-FnbKyUk

Gilligan, Andrew: *Wind farms will create more carbon dioxide, say scientists*
<http://www.telegraph.co.uk/earth/energy/windpower/9889882/Wind-farms-will-create-more-carbon-dioxide-say-scientists.html>

Hermstad, Arild & Helland, Anne-Marie, 20.08.2013: *Olje for de fattiges skyld?*
http://www.nrk.no/ytring/olje-for-de-fattiges-skyld_-1.11191639

Hessen, Dag O., 03.01.2013: *Farlig feil*,
http://morgenbladet.no/debatt/2013/farlig_feil#.U3K79VfuwTk

Maher, Sid, 23.11.2011: Europe's \$287bn carbon 'waste': UBS report, The Australian,
<http://www.theaustralian.com.au/national-affairs/europes-287bn-carbon-waste-ubs-report/story-fn59niix-1226203068972#>

Martiniussen, Erik, 12.07.12: *De nye miljøpessimistene*,
http://morgenbladet.no/ideer/2012/de_nye_miljopessimistene#.U29kM1fuwTk

Randers, Jørgen, 05.10.2012: *Kortsiktighetens tyranni: Hva kan gjøres?*,
http://morgenbladet.no/debatt/2012/kortsiktighetens_tyranni_hva_kan_gjores#.U3FTXVfuwTk

Samset, Bjørn H., Svensen, Henrik H., 26/7/2013: *Seniorsaken*
<http://morgenbladet.no/ideer/2013/seniorsaken#.UuUvsHbKyUk>

Solheim, Jan-Erik, Jødal, Morten, Humlum, Ole, 15.03.2013: *Mediene slipper ikke til skeptiske klimastemmer*

<http://www.forskning.no/artikler/2013/mars/351280>

Sætre, Simen, 25/1/13: *Ekstrem-Randers*,

<http://morgenbladet.no/samfunn/2013/ekstremranders#.Uvs-FnbKyUk>

Vermes, Thomas, 29.08.13: *Fullt kaos om vindkraft i Miljøpartiet De Grønne*,

<http://www.abcnyheter.no/nyheter/2013/08/29/fullt-kaos-om-vindkraft-i-miljoepartiet-de-groenne>

Vitenskapelige artikler på nett

Anderegg et al, 2010: *Expert credibility in climate change*,

<http://www.pnas.org/content/early/2010/06/04/1003187107.full.pdf+html>

Falnes, Johan, 2008: *Klimaets dialektikk: Tese og antitese i den norske debatten om klimapolitikken vitenskapelige grunnlag*,

<https://www.duo.uio.no/handle/10852/14932>

Fløttum, Kjersti, 2010: *A linguistic and discursive view on climate change discourse*,

<http://asp.revues.org/1793>

Gernert, Dieter, 2009: *Ockhams razor and its improper use*, i *Cognitive systems*, vol. 7, no. 2 (2009) 133-138,

<http://vixra.org/pdf/0908.0074v1.pdf>

Kock, Christian, 2007: *Dialectical obligations in political debate*, i *Informal Logic*, Vol 27, no 3 (2007) pp. 233-247

http://amr.uwindsor.ca/ojs/leddy/index.php/informal_logic/article/view/483/451

Kock, Christian, 2008: *Choice is Not True or False: The Domain of Rhetorical Argumentation*, i *Argumentation* (2009) 23:61-80,

<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10503-008-9115-x>

Homer-Dixon, Thomas F. & Karapin, Roger S., 1989: *A New Approach to Understanding Arguments, Applied to a Debate about the Window of Vulnerability*,

<http://www.jstor.org/stable/2600519>

Quintillian: *Institutio oratoria*

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Quintilian/Institutio_Oratoria/home.html

Sandvik, M, Svennevig, J, Vagle, W, 1995: *Tilnærminger til tekst: Modeller for språklig tekstanalyse*,

<http://www.nb.no/nbsok/nb/2677519c7d501a9d896a08d4bc617ac5.nbdigital#0>

Sandvik, Margareth, 1997: *Reconstructing interactive argumentative discourse* i *Argumentation* 11: 419-434,

<http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1007799305146>

Sion, Avi, 2008: *Hume's problems with induction*,

<http://books.google.no/books?id=xol5gKgQR9QC&dq>

Tweyman, Stanley, 1995: *David Hume: Ethics, passions, sympathy, is and ought*,

<http://books.google.no/books?id=Xnzfoaf2RmsC&dq>

van Eemeren, Frans H. & Houtlosser, Peter, 1999: *Strategic Manoeuvring in Argumentative Discourse*, i *Discourse Studies* 1999 1: 479

<http://dis.sagepub.com/content/1/4/479>

Andre nettressurser

Bibelen.no

EPA (United States Environmental Protection Agency):

<http://www.epa.gov/climatechange/ghgemissions/gases.html>

Figur 3.1

http://www.noaanews.noaa.gov/stories2011/20110803_nonCO2.html

Figur 3.2

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Global_greenhouse_gas_emissions_by_sector,_1990-2005,_in_carbon_dioxide_equivalents_%28EPA,_2010%29.png

Wikipedia.org

Z Klimont, S J Smith & J Cofala, 2013: *The last decade of global anthropogenic sulfur dioxide: 2000–2011 emissions*,

<http://iopscience.iop.org/1748-9326/8/1/014003/article>